

«КОЛОМІЯ В ЄВРОПЕЙСЬКІЙ ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРІ»

**Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції
присвяченої 775-річчю першої літописної згадки про Коломию**

(07 жовтня 2016 року)

Івано-Франківськ

«НАІР»

2017

УДК 949(477.86):930.85(4)

ББК 63.3(4Укр) К61

К 61

«Коломия в європейській історії та культурі». Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції присвяченої 775-річчю першої літописної згадки про Коломию (07 жовтня 2016 року) / За редакцією Плекана Ю.В., Арсака М.М., Мандрусяк У.І. - Івано-Франківськ: НАІР, 2017.- 152 с.

Збірник вміщає наукові статті, в яких розглядаються різноманітні аспекти соціально-економічного, громадсько-політичного та культурного життя міста над Прутом протягом кількох століть перебування під владою займанців.

Дані наукові доробки були виголошені на ювілейній Всеукраїнській науково-практичній конференції «Коломия в європейській історії та культурі», присвяченої 775-річчю першої літописної згадки про Коломию 07 жовтня 2016 року.

Digest contains scientific articles which deal with various aspects of socio-economic, socio-political and cultural life of the town on the river Prut which was under the rule of invaders for several centuries.

In October 7, 2016 these research articles were presented in Ukrainian scientific and practical conference "Kolomyia in European History and Culture" dedicated to 775 anniversary of the first mention of the town of Kolomyia.

Друкується за ухвалою Вченої ради Коломийського навчально-наукового інституту ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

(протокол №1 від 14 вересня 2016 року).

ЗМІСТ

<i>Михайло Арсак. Скарбниця коломийського часу.....</i>	5
<i>Микола Васильчук. Ігор Кічак як громадянин та дослідник давньої української історії й літератури: біобібліографічні матеріали .....</i>	14
<i>Руслан Делятинський. Долі греко-католицьких священників Коломийського деканату Станіславівської Єпархії: до і після Львівського псевдо-собору 1946 р. ....</i>	24
<i>Олег Єгреший . Штрих до портрета єпископа Григорія Хомишина: станіславівський владика в умовах ідеологічної дискусії між галицькими клерикалами і націоналістами міжвоєнної доби.....</i>	53
<i>Роман Зварич. Коломийський окружний суд в державній політиці Другої Речі Посполитої (1918-1939 рр).....</i>	62
<i>Андрій Королько. Іларій Гарасимович – ідейний натхненник та організатор роботи «Гуцульської Спілки промислової» в м. Коломійі наприкінці ХІХ ст.....</i>	72
<i>Іван Монолатій. Коломиезнавство у працях Володимира Грабовецького.....</i>	101
<i>Василь Нагірний. Terra Incognita. В пошуках скарбів духовних.....</i>	115
<i>Ольга Петрів. Психологізм образу коломиянина в новелі Леопольда фон Захер-Мазоха «Дон Жуан з Коломійі».....</i>	119
<i>Юрій Плекан. Діяльність москвофільських товариств у Коломійі та на Покутті (др. пол. ХІХ – поч. ХХ ст.).....</i>	125
<i>Олеся Фільварок. Музичне товариство ім. Станіслава Монюшки в Коломійі.....</i>	139
<i>Почесні громадяни міста Коломійі (1859-1907 рр.).....</i>	142
<i>Почесні громадяни міста Коломійі періоду Незалежності Української держави.....</i>	145
<i>Відомості про авторів.....</i>	150

СКАРБНИЦЯ КОЛОМИЙСЬКОГО ЧАСУ

Понад пів століття коломияни жили за московським часом, вже більше чверті століття живуть за київським. Ще пам'ятають мої земляки і австрійські і польські часи. Правда не в багатьох були тоді годинники і жили собі люди за місцевим часом. Сільські газдині ще за радянської доїли корови за місцевим, ну не хотіли годувальниці давати добре молоко за московським часом.

Минулися ті часи. Та пам'ять при них жива. Вона зберігається в речах, фотографіях і документах епохи. Скарбницею коломийського часу є Музей історії міста Коломиї, створений у 1990 році, фактично розвивається в єдиному форматі з розвитком новітньої історії і держави, і міста. Під час непомітна кожному, діяльність музею спрямована на відродження і розвиток культури української нації та культур національних меншин, які проживають в Коломиї, на реалізацію прав громадян на доступ до культурних цінностей і історичної спадщини.

У березні 1990 року сектор інформації Ради Міністрів УРСР через газету "Червоний прапор" повідомляв про те, що Рада Міністрів УРСР прийняла постанову про створення Музею історії міста Коломиї: "Цей край уславив себе ще антифеодальними селянськими та опришківськими вступами (тут діяв зі своїми загонами легендарний Олекса Довбуш), давнім розвитком ремесел, освіти й культури. З Коломиєю тісно пов'язані життя і діяльність революціонерів-демократів І.Я.Франка, М.І.Павлика, О.С.Терлецького, відомих літераторів Мирослава Ірчана та П.С.Козланюка, композиторів А. Кос-Анатольського, Д.В.Січинського. Створення музею - значна подія в культурному житті міста, яке наступного року відзначатиме своє 750-річчя. Цей культурно-освітній заклад стане своєрідним центром усієї роботи по збереженню, вивченню та популяризації пам'яток історії, культури й архітектури Прикарпаття."

З великою радістю, як і всі коломияни, сприйняв цю звістку відомий свого часу краєзнавець та один з ініціаторів створення музею Петро

Юхимович Сегал “Нарешті багаторічна боротьба коломиян дала свої результати, писав він у черговому числі «Червоного прапора», - хочеться згадати добрим словом тих ветеранів, які з перших днів допомагали збирати експонати, відомих краєзнавців Білинкевича І.О., Куника Я.М., Проскурняка М.В., Юраха М.Ю., Братівника Д.Ю., Приймачука Б.І., а також вже покійних Стасюка В.М. і Яворського С.М. Тепер справа створення музею закономірно перейшла в руки молодих. Там працюють троє наукових працівників під керівництвом М.М. Арсака, яким під силу завершити розпочату нами роботу і відкрити в строк музей.”

Всіляку підтримку ми мали зі сторони директорки Коломийського музею народного мистецтва Гуцульщини Ольги Андріївни Кратюк, яка також була одним із ініціаторів створення музею.

Перипетії назви і місцезнаходження, профілю, і тематичної, чи навіть ідеологічної спрямованості фондової і майбутньої експозиційної збірки були різні і навіть до певної міри драматичними. Коли на одному з будинків П.Ю.Сегал вивісив вивіску “Музей історії міста Коломиї” поступила команда зняти, бо “немає в Коломиї історії” є революційна, бойова і трудова слава і такий має бути музей. Та й сьогодні, через 15 років односторонні тих спеціалістів з минулого не дають спокійно розвиватися музею. І сьогодні муляє очі вивіска. А може не вивіска, а історична правда, яку через тематичні і постійні експозиції показує музей? Та ні панове товариші, буде і вивіска на цьому будинку і музей в ньому, що відповідатиме вивісці.

Адже вже у липні 1990 року ще не маючи ні свого приміщення, ні штату працівників, музей організував першу тематичну експозицію "Над Прутом моя Коломия", яка експонувалась в дні Собору Духовної України, що впроходив у місті. Музей взяв свій початок в дні найбільшого енергетичного потоку нашої української історії і культури в благословенному місці під Карпатами.

Вже згодом, отримуючи в тимчасове користування то одне то інше приміщення, музей поряд з пошуковою роботою організовує виставки та тематичні експозиції серед яких "У Москві ГКЧП - у Коломиї свято"; "Репресована історія" (фоторозповідь про коломиян учасників боротьби за

незалежність України в умовах фашистської окупації та сталінських репресій); "Внесіть прапор вільної держави" державна символіка України. Історія, сучасність, майбутнє; "Вибори за Австрії, Польщі, СРСР. На зустріч виборам в Україні" ; "Благословляю і молюсь" до 50 річчя з дня смерті Митрополита Андрея Шептицького; "Через терни до утвердження церкви", присвячена 400-річчю Берестейської Унії ; "Борці за волю нації" про коломиян учасників підпілля ОУН-УПА. Актуальність і значення яких на той час була незаперечною.

За головування в міській ратуші міського голови Ігоря Довганюка та при допомозі голови Конгресу української інтелігенції Коломийщини Ольги Руданець (тоді помічника міського голови) у 1997 році Музей історії міста Коломиї одержав у постійне користування найкращий будинок в місті по вулиці Романа Шухевича 80.

Будинок на розі тепершніх вулиць Романа Шухевича та Лесі Українки бачив і пережив багато. Тут в будинку повітової ради вирішувались питання розвитку і міста і навколиніх сіл, тут приймалися важливі рішення в часи ЗУНР Теодором Примаком. У кімнаті, де працював у свій час Теодор Примак – тепер експозиція “Коломия і Габсбурги”. Тут в інтер’єрі міської кімнати на видному місці австрійський імператор Франц Йосиф, котрий відвідував Коломию двічі і його наступник, Архикнязь (а згодом і останній імператор Австро-Угорщини) Кароль Франц Йосиф з дружиною Зитою, які в 1912 році жили в Коломиї і чекали народження ще одного наслідника роду Габсбургів (а тепер главу дому) Отто фон Габсбурга.

Для відтворення інтер’єру використано багато меморіальних речей, які пов’язані з видатними особами того часу. Перед каміном (до речі зложеном з кахлів пічки яка була в цій кімнаті з початку ХІХ ст.) крісло в якому відпочивав Іван Франко, навідуючись до родини Кузьмів в Коломиї, тут же бюрko Ореста Кузьми, портрет, підручник міжнародної мови “Есперанто”, написаний Орестом Кузьмою, професором Коломийської гімназії (розповіді про історію якої, відведено окрему кімнату музею) , відомим есперантистом . На столику для кави цукерниця , яка належала відомій актрисі Іванні Біберовичевій. Рояль матері відомого

коломийського лікаря Паляниці. На столику прикрашеному інкрустованою різними породами дерева “зіркою Давида” кілька примірників книжок виданих в Коломиї в 1902-1912 рр.

А портрети цісаря Франца Йосифа, Архикнязя Карла і Архикнягині Зити також оригінальні, ті що багато років зберігались в оселях коломиян поряд з портретами Т.Шевченка та І.Франка.

З цікавістю розглядають відвідувачі шляпу державного чиновника австрійської адміністрації. От якби наші чиновники ходили в таких!

Сьогодні у 18 експозиційних залах та фондівих і службових приміщеннях живе коломийський час в фотографіях, документах, меморіальних речах і речах побуту городян, більше 20 тисяч одиниць збереження. Від першої літописної згадки 1241 року і до сьогодення.

Мандрівка залами музею захоплююча і не повторює побачене в інших музеях такого профілю краю.

Експозиції створюються в міру комплектування фондів матеріалами, що дають можливість в повній мірі висвітлити окремо взяту тему. Якщо ви відвідаєте музей то відкриєте для себе такі сторінки історії Коломиї як “Німецькі колонії Коломиї”; “Освіта Коломиї кінця XIX - першої половини XX ст.ст.”; “Економіка і торгівля міста в XIX –XX ст.”; “З історії єврейської громади міста ”; “З історії українських етнічних земель сучасної Польщі до 1944 року” і інші.

Відзначаючи Міжнародний день музеїв цього року перед коломиянами і гостями міста відчинили свої двері ще дві тематичні експозиції. Це “Органи влади краю ” та “Коломия і Габсбурги”.

Від діяльності органів влади великою мірою залежало життя Коломиї. В експозиції представлено матеріали про періоди, коли територія Галичини належала до Австро-Угорщини і Польщі. Але незалежно від того, наскільки успішно вони працювали, коломияни завжди були патріотами свого міста, тому даний розділ експозиції розпочинає вірш пароха Коломиї середини XIX ст. о. Луки Данкевича “Що своє, то своє”. В ньому описано, як гуцули в складі австрійського війська під час наполеонівської війни потрапили в Париж. Коли вони оглянули це

прекрасне місто, їх запитали про враження про нього. Вони відповіли, що хоч Париж гарний, але Коломия таки краща.

Після першого поділу Польщі в 1772 р. Червона Русь, до якої належала і Коломия, стала складовою частиною Австрійської імперії.

Тричі намісником цісаря в Галичині був Агенор Голуховський. Коломийський часопис “Руская Рада ” за 1875 р. писав, що він був запеклим українофобом. А його наступник граф Альфред Потоцький лояльніше відносився до українців, зате був невмілим керівником не лише на посаді намісника, а й на інших високих постах, які займав, та був у добрих стосунках з цісарем. Однак мав одну дуже добру рису, яка затьмарювала недоліки – це велика гідність. Сучасники пишуть, що всі бачили його гідність і честь, а не помічали недолугого керівництва.

Внаслідок революційних подій, які ввійшли в історію під назвою “весна народів” в Галичині відбулися важливі події. 22 квітня 1848 р. Галицьке губернське управління оголосило циркуляр про скасування панщини з 15 травня. Це затверджено цісарським указом від 7 вересня 1848 р. А 2 травня 1848 р. у Львові створено першу політичну організацію галицьких українців Головну Руську Раду, мета якої – оборона національних, політичних, культурних прав українського народу в Галичині. Установче засідання Коломийської Руської Ради відбулося в магістраті 8 червня 1848 р. в день відзначення громадськістю Коломийщини скасування кріпацтва після урочистого Богослужіння і промови Миколи Верещинського. До Ради обрано 10 членів, серед яких о. Іван Озаркевич, парох Коломій, театральний діяч, о. Йосафат Кобринський, парох Мишина, ініціатор і головний фундатор будівництва Народного дому в Коломійі, Микола Верещинський, директор головної міської школи, меценат, спонсор видання альманаху “Русалка Дністрова”, К. Блонський, Г. Боднар, С. Лесюк. Про це розповідають портрети і документи експозиції.

Зокрема експонується лист Головної Руської Ради до Коломийської Ради про збір підписів за поділ Галичини на польську і українську, датований 1848 р.

До місцевого самоврядування і в роки Австро-Угорщини і за часів Польщі належали міська рада, як постановляючий, та магістрат, як виконавчий орган. Магістрат Коломиї знаходився в ратуші. Коломийська ратуша не завжди мала такий вигляд, як на листівці початку ХХ ст.

Раніше в центрі великої ринкової площі, яка займала сучасні площі Відродження і Шевченка височіла дерев'яна ратуша, про точний вигляд якої не збереглося ніяких відомостей чи малюнків. Ця ратуша, як і всі дерев'яні будинки Ринку згоріли внаслідок масштабної пожежі, що охопила весь центр міста в 60-их роках ХІХ ст. Після цього ратушу відбудовано в куті ринкової площі уже в 1877р.

В експозиції експонуються фото радників магістрату різних років, зокрема Івана Стадниченка, радника в 1902 р., підприємця; Олександра Кульчицького, д-ра, громадсько-політичного діяча, радника в 1902 р.; Михайла Білоуса (24.10.1838-8.03.1913), громадсько-політичного і культурно-освітнього діяча, засновника перших українських друкарні та видавництва в Коломиї, працівника магістрату поч. ХХ ст. Є документ з підписом М. Білоуса, а також підписами інших радників д-ра Зеновія Левицького, першого директора новозбудованого шпиталю, І. Стадниченка. На іншому фото представлено магістратських працівників 20-их років ХХ століття. В центрі бурмістр Кароль Балицький, біля нього перший його заступник, відомий гончар Ігнатій Патковський, Леон Функенштейн, голова єврейської громади міста, Олександр Печерський, секретар міської ради. Працівників магістрату представляють і фото, зроблені під час повітового з'їзду комітету робітників, що відбувався в ратуші 10 квітня 1938 р. та з'їзду гмінних секретарів краю у Львові 26 червня 1932 р.

Експозиція включає і деякі документи, укладені і завірені магістратом: сертифікат приналежності Ореста Кузьми, пізнішого професора гімназії, до громади м. Коломиї, виданий 9.02.1921 р., посвідчення особи для пересування в межах Польщі Савчинської Каміли від 21.12.1921 р., для виїзду за кордон Григорців Марії (1929 р.), службове посвідчення Твердохліба Миколи, капрала пожежної сторожі, видане

30.05.1932 р. , свідоцтво, видане магістратом у справі Арі Лейба Ліхтена. Коломия, 9.05.1906 р. і т. інш.

Особливий інтерес представляє книга почесних громадян міста Коломій, започаткована магістратом в 1846 р. В ній є записи про присвоєння цього звання людям, які займали певні посади в місті і ймовірно немало зробили для користі самого міста – професори гімназії, староста, маршалки повітової ради та ін. Але звання почесного громадянина було присвоєно і кільком намісникам Галичини. В книзі є також листи вдячності від самих почесних громадян.

Окремий розділ експозиції розповідає про послів від Коломійщини до Віденського парламенту та Галицького сейму.

Великим авторитетом користувався адвокат, визначний політичний діяч, член УСРП д-р Лев Бачинський (14.07.1872-10.04.1930). Про це свідчить хоча б те, що він був обраний депутатом і до Віденського парламенту (1907 р.), і до польського сейму (1928-30 рр.), був також одним з лідерів ЗУНР. Чимало фактів з його парламентської діяльності стали надбанням історії. Так, на засіданні парламенту наприкінці 1907 р. під час вибуху невдоволення серед радикальних послів несправедливими рішеннями проурядової коаліції Л. Бачинський кинув у міністра уламком дерева. Такого Віденський парламент ще не знав... Вдруге цей депутат викликав широкий резонанс своєю принциповістю і витривалістю в політичній дискусії 13-14 червня 1912 р., під час якої він 13 годин без перерви виголошував антиурядову опозиційну промову. Йшлося про те, щоб заблокувати величезний військовий бюджет, який уряд намагався затвердити у парламенті. “Багато здоров’я коштувала мені промова у військовій комісії під час дебатів над новим військовим законом, коли то я говорив цілу ніч ...без перерви”, - згадував згодом український депутат-радикал.

Експонується також фото іншого депутата Галицького сейму від Коломійщини – графа Войцеха Дідушицького (1848-1909), філософа, літератора, професора Львівського університету, політика. Був він і послом до Віденського парламенту, міністром для Галичини в уряді Австро-Угорщини. У політичних і наукових колах знаний як дивак і

жартівник. Для підлеглих був справжньою проблемою, бо не дотримувався розпорядку урядових годин, губив документи, не передбачуваною поведінкою нерідко наражав уряд на гнів всього уряду. Дозволяв собі відкрито зневажливо чи критично висловлюватися на адресу прем'єр-міністра, а навіть і найяснішого цісаря. Його дотепи і нецензурні розповіді впродовж багатьох років веселили, але і доставляли клопоту бюрократично-двірському світові Відня. На одному з засідань Ради держави, коли був присутній і уряд, загальну увагу привертав прем'єр-міністр Макс фон Бек, який час від часу зривався з крісла, червонів від гніву, розглядаючись довкола, і громив поглядом сусіда – міністра торгівлі і промислу. Після засідання Дідушицького, який сидів біля них, спитали, в чому справа. А він без тіні сорому відповів, що колов шпилькою прем'єра, а той думав, що це робить міністр торгівлі...

Відкриття нової тематичної експозиції чи художньої виставки це подія. Подія, яка відкриває нову сторінку в історії літописної Коломиї для нашого сучасника. Тоді в залах музею багатолюдно. Як правило, це давні щирі прихильники музею, які відвідують його ось вже 19 років.

З кожним роком відвідувач музею молодіє. Це тішить та водночас сумно, що вже не приходить на музейні зустрічі пані Емілія Маціборко, і пані Галина Грабець, прожиті роки не відпускають з дому паню Лідію Біль і паню Зеновію Гоянюк, та напередодні свят, і особливо Дня музеїв їх щирі вітання лунають з телефонної трубки.

Сьогодні музей це не просто скарбниця коломийського часу. Це живий організм. У музею і його співробітників веселкова аура, спектр якої добре передається виставками творів Марти Томенко, Андрія Коренюка, Оксани Бобкової, Сергія Зінця, Ірини Толмач, Тетяни Обушак, живописними сентенціями юних художників, студентів Коломийського педагогічного коледжу і інституту, Коломийської художньої школи і поетичними полотнами зітканими з рядків написаних нашими поетами Дмитром Гриньківим, Мирославом Лазаруком, Василем Рябим і інш...

Мистецький діапазон діяльності музею вдало доповнюють вихованці дитячих музичних шкіл і виконавці патріотичної пісні, ветерани визвольних змагань.

Це вдається нелегко, але послідовно музейники створюють і експозиції і культурно-освітні проекти, які підкреслюють важливе місце Коломиї в історії держави, і важливість кожної події чи особи в історії міста.

Mykhailo Arsak

Treasures of the Past of Kolomyia

**Ігор Кічак як громадянин та дослідник
давньої української історії й літератури: біобібліографічні
матеріали**

Стаття має на меті привернути увагу до життя і творчої спадщини Ігоря Кічака (1930–2014). Подано факти з біографії колишнього політв'язня, публіциста, дослідника давньої історії України та історії української літератури, який запропонував власну версію щодо авторства «Слова о полку Ігоревім». Матеріали до бібліографії публікацій Ігоря Кічака і публікацій про нього стануть дороговказом для подальших дослідників.

Ключові слова: *заслання, підпілля, історія, історія літератури, публікація, Сколотська держава, Троянь, «Слово о полку Ігоревім».*

Ігор Кічак був активною і знаною постаттю в громадсько-політичному житті Коломиї, починаючи з 1980-х рр. й аж до смерті. Менше відомий Ігор Кічак як інтелектуал, який вивчав давню історію України та давню українську літературу. Наше завдання – подати ключові факти з життя і творчості Ігоря Кічака, а також бібліографію його публікацій та публікацій про нього. Це дасть змогу ввести ім'я Ігоря Кічака в науковий контекст і слугуватиме відправною точкою для подальших фахових студій.

Ігор Кічак (підпільні псевдоніми: «Сокіл», С-18; літературний псевдонім Северин Сокіл; 12 грудня 1930, м. Коломия, тепер Івано-Франківської обл. – 6 вересня 2014, там само) народився у сім'ї поліграфіста Осипа Кічака. Навчався у Коломиї в «Рідній школі», згодом – Коломийській гімназії, СШ № 1. Здобував освіту на історичному факультеті Чернівецького університету (1949-51 рр., три семестри). З 1943 р. пов'язаний з діяльністю ОУН; член ОУН – з 1948 р.; провідник

юнацького підпілля ОУН в Коломиї (1948-51 рр.), призначений окружним провідником «Борисом».

Заарештований (28 січня 1951 р.); засуджений військовим трибуналом військ МГБ Станіславської обл. (12 січня 1952 р.) до 25 років ув'язнення за ст. 54-1а, 54-11, 54-10 ч. 2 КК УРСР. У 1952-58 рр. перебував у концтаборах Воркути, де написав «Нарис історії України» (1953 р., примірник зберігся в Стрию Львівської обл.). Був співредактором підпільного «Бюлетеня українських політв'язнів» (1954-56 рр., разом з Ярославом Зваричем, Василем Палашовським, Володимиром Юрківим). 1955 р. написав статтю «Що таке совєцька влада?» (Визвольний Шлях. – 1994. – Кн. 11). Після перегляду справи 1955 р., термін скорочено до 10 років; переведений 1958 р. у Тайшет, де перебував разом з Григорієм Пришляком, Данилом Шумуком, Михайлом Сорокою, Петром Дужим. Звільнений 28 жовтня 1958 р.

Повертатися на захід України було заборонено, тому Ігор Кічак працював у радгоспах і колгоспах Миколаївської, Дніпропетровської, Кіровоградської обл. Написав статтю «Рік на Великій Україні» (Визвольний Шлях. – 1999. – № 8).

Через відвертість у листуванні (письмово розмірковував про політичні вбивства Степана Бандери, Симона Петлюри, Євгена Коновальця) 9 квітня 1960 р. у м. Василівці на Дніпропетровщині заарештований повторно. Дніпропетровським обласним судом (23 червня 1960 р.) засуджений за «антирадянську агітацію і пропаганду» до десяти років за ст. 7, п. 2 Закону СРСР від 25.12.1958 р. «Про кримінальну відповідальність за державні злочини». Десятирічний термін відбув у Мордовії (табір № 7). Спілкувався з Левком Лук'яненком, зблизився з Володимиром Горбовим (опубліковано про нього спогади: Кічак І. Славної пам'яті д-ра Володимира Горбового (Спогади Ігора Кічака) // Шлях перемоги. – 1994. – 9 липня). Після запровадження 1962 р. т.зв. «режимів», переведений у табір особливого режиму № 10, де як особливо небезпечний рецидивіст провів у камерах вісім років.

Після звільнення у квітні 1970 р., повернувся до Коломиї. Одружився (1971); має доньку. Працював електрозварником; на пенсію вийшов із заводу КРП (30 грудня 1992 р.).

У 1982 р. опрацював гіпотезу про значення назви Троянь зі «Слова о полку Ігоревім» як самоназви держави антів (на підставі розповіді про події «на сьомому віці Трояні»), а пояснивши значення і походження назви «анти» (з тюркського «ант» – присяга) як заприсяжені і взявши до уваги визначення істориком Михайлом Брайчевським полян як групи племен, так само древлянських і сіверських, запропонував вважати Троянь першою самоназвою України і першою соборною українською державою. За це Ігор Кічак, як твердить Василь Овсієнко, ледь не поплатився життям під час влаштованого КГБ 24 грудня 1983 р. «бактеріального шоку» (лжеінфаркт) в Коломиї над Чорним потоком «через зіткнення з бактеріальною хмарою». Тоді ж було не допущено публікацію цієї гіпотези журналом «Жовтень» (стаття планувалась на 1983 р.). На прохання Ігоря Кічака в Лондоні було опубліковано його статті про 2500-ліття Сколотської держави, що гарантувало йому збереження життя (Кічак І. «Визвольний Шлях» загарантував мені збереження життя // *Визвольний Шлях*. – 2003. – № 2. – С. 122–124).

У 1988-90 рр. – співредактор (разом з Дмитром Гриньківим, Тарасом Мельничуком, Остапом Качуром) літературно-громадського альманаху (нелегального) «Карби гір», у якому редагував відділ літературної критики та публіцистики «Золоті ворота». З ними ж співредактор (1990-95 рр.) газети Коломийської міськрайонної організації УРП «На переломі». Співредактор (разом з Ярославом Свірнюком і Галиною Дрібнюк) газети Коломийської міськрайонної газети КУН «Воля нації» (1995-97 рр.).

Учасник семінару з вивчення «Слова о полку Ігоревім» під керівництвом професора Павла Охріменка (Суми, 1988-94 рр.). Опублікував статті у збірниках матеріалів наукових конференцій з вивчення «Слова» у Сумах (1988, 1990, 1994 рр.).

Ігор Кічак запропонував (1985 р.) аргументацію до гіпотези В. Грабовського про авторство «Слова» князя Святослава Ольговича Рильського (він не написав «слава» собі самому в кінці твору), яку

підтримав дослідник Олександр Знойко. На підставі даних Лаврентіївського літопису встановив участь у поході двох малолітніх синів Ігоря Святославича – Олега і Святослава Ігоревичів: саме їх автор «Слова» назвав «молодими місяцями», а не Володимира Ігоревича і Святослава Ольговича, як твердили попередні дослідники. Встановив час закінчення написання «Слова» (перші дві частини написані влітку 1185 р.): в останньому тижні вересня 1188 р. Зроблено це на підставі повідомлення Київського літопису (Іпатіївський список) про повернення з полону і весілля Святослава і Володимира Ігоревичів, отже з ними очевидно й автора «Слова» – Святослава Ольговича).

З 1984 р. активно друкувався у лондонському журналі «Визвольний Шлях». Автор численних публікацій у журналах «Визвольний Шлях», «Український час», «Державність», «Всесвіт», «Україна», «Прапор», «Зона»; газетах «Вісник Коломиї», «Коломийський вісник», «Агро», «Вільний голос», «На переломі», «Воля нації», «Поклик сумління», «Курортний вісник», «Народна газета», «Гомін волі», «Час», «Християнський вісник», «Самостійна Україна», «Шлях Перемоги», «Вісник УНП».

Ігоря Кічака вважали серйозним, вдумливим науковцем. Так український літературознавець, фольклорист, доктор філологічних наук, професор, академік АН Вищої школи України, дослідник «Слова о полку Ігоревім» Павло Охріменко 1987 р. подарував йому свою фотографію з написом: «Історику-ерудиту, глибокому знавцеві нашої старовини, зокрема «Слова» – Ігореві Йосиповичу». Листувався з Олександром Знойком, Володимиром Маликом, Сергієм Плачиндою, Левком Лук'яненком, Степаном Наливайком, Борисом Яценком, Степаном Далавураком, Валерієм Шевчуком, Дмитром Міщенком та ін. Ігор Кічак полемізував зі знаними словознавцями. Зокрема зі Степаном Пушиком (Пушик С. Не кидайте палиці на чужі галиці // Україна. – 1989. – Ч. 18). Дослідник давньої української літератури, письменник Валерій Шевчук в одному з листів (лист від 9 липня 1985 р.) писав Ігореві Кічаку, що не можна визначати автора «Слова» лише на підставі того, що когось

не названо у прикінцевих рядках: «Доказом може бути лиш те, що є, а не те, чого нема. Немає багато чого!».

1988 р. на V з'їзді Світового Українського Визвольного Фронту в Торонто (Канада) голова Проводу ОУН Василь Олеськів серед імен дослідників «у великому стратегічному пляні відновлення нашої старинної історії» другим назвав Ігоря Кічака (Визвольний Шлях. – 1989. – Кн. 3. – С. 314). А навесні 1990 р. передав йому Хрест Степана Бандери і Хрест Ярослава Стецька.

«Энциклопедия ”Слова о полку Игореве”» (Т. 1: А–В. – Санкт-Петербург, 1995. – С. 36) покликається на статтю Ігоря Кічака «І знову проблема авторства» (Прапор. – 1984. – № 4).

У час української державності Ігор Кічак – член Спілки політв'язнів, Братства вояків ОУН-УПА.

Книжка Ігоря Кічака «З війни за душі українців...» (2012) містить вибрані статті, написані в різний час; це дає змогу скласти уявлення про світогляд та ідеї її автора.

Нижче подаємо бібліографію основних публікацій Ігоря Кічака: Кічак І. З війни за душі українців... – Коломия: Видавничий центр Коломийської гімназії імені М. Грушевського, 2012. – 102 с.; Кічак І. 2500-ліття Сколотської держави // Авангард. – 1984. – № 2. – С. 134–138; Кічак І. 2500-ліття Сколотської держави // Визвольний Шлях. – 1984. – Кн. 3. – С. 296–301; Кічак І. Ще раз про одну загадку в нашій історії // Визвольний Шлях. – 1984. – Кн. 5. – С. 572–574; Кічак І. Хто є автором «Слова о полку Игоревім?» // Визвольний Шлях. – 1986. – Кн. 12. – С. 1474–1478; Кічак І. На маргінесі тисячоліття нашого християнства // Визвольний Шлях. – 1987. – Кн. 10. – С. 1138–1142; Кічак І. Про любителів «Слова о полку Игоревім» і різні наслідки аматорства // Тезиси докладов и сообщений первой научной конференции участников семинария по изучению «Слова» / Результаты и перспективы исследования «Слова о полку Игореве». – Суми, 1988. – С. 37–38; Кічак І. Торкнутися джерел // Всесвіт. – 1988. – № 2. – С. 183; Кічак І. Хто ж створив Божа? // Україна. – 1988. – № 42. – С. 12; Северин Сокіл. Гримаси перебудови // Карби гір. – 1988. – № 4. – С. 67–70; Кічак І. Критичні

замітки з проблеми Трояні // Карби гір. – 1988. – № 3. – С. 47–53; Кічак І. Мовою документів // Карби гір. – 1988. – № 4. – С. 85–91; Кічак І. А якщо зрозуміти? // Визвольний Шлях. – 1989. – Кн. 10. – С. 1238–1246; Кічак І. А якщо зрозуміти? // Український час. – 1989. – № 2. – С. 28–35; Кічак І. Вислухай і другу сторону // Український час. – 1989. – № 5; Кічак І. Значення тризуба // Український час. – 1989. – № 5; Кічак І. Декілька зауважень з проблем етногенезу українського народу // Карби гір. – 1989. – № 5. – С. 64–66; Кічак І. І знову проблема авторства // Прапор. – 1989. – № 4. – С. 147–150; Кічак І. Союз російського шовінізму і українського сміття // Прапор. – 1989. – № 2. – С. 162–163; Кічак І. «Арсенал» чи Крути? // Український час. – 1990. – № 7; Кічак І. Мовою документів // Визвольний Шлях. – 1990. – Кн. 2. – С. 174–177; Кічак І. Мовою документів // Український час. – 1990. – № 7; Кічак І. На маргінесі наукових досліджень // Визвольний Шлях. – 1990. – Кн. 2. – С. 222–223; Кічак І. Незалежна Карпатська Україна // Український час. – 1990. – № 7; Кічак І. Троянь – перша самоназва території сучасної України // Тезиси докладов и сообщений второй научной конференции участников семинария по изучению «Слова» / Результаты и перспективы исследования «Слова о полку Игореве». – Суми, 1990. – С. 40–41; Кічак І. УССР чи УНР? // Вісник УНП. – 1990. – № 1. – С. 3–5; Кічак І. Ще раз про національну атрибутику // Прапор. – 1990. – № 6. – С. 175–177; Северин Сокіл. Гримаси перебудови // Визвольний Шлях. – 1990. – Кн. 2. – С. 168–173; Кічак І. За що шануєте вождя? // Вісник Коломиї. – 1991. – 20 квітня; Кічак І. Українська Повстанча Армія. Начерк організації і боротьби // Український час. – 1991. – № 1 (8). – С. 11–15; Кічак І. Замість «спецотряда» – «спецгазета» // Визвольний Шлях. – 1992. – Кн. 3. – С. 220–221; Кічак І. Заради правди // Визвольний Шлях. – 1992. – Кн. 6. – С. 720–722; Кічак І. Пам'ятаймо наших матерів // Зона: Видання Всеукраїнського т-ва політв'язнів і репресованих. – 1992. – № 3. – С. 85; Кічак І. Слово про повстанця Карпенка // Державність. – 1992. – № 4(7). – С. 59–60; Кічак І. Україна не окраїна // Державність. – 1992. – № 1. – С. 17; Кічак І. Фальшиві «тіні» одного ворога // Визвольний Шлях. – 1992. – Кн. 10. – С. 1272–1276; Кічак І. До проблеми авторства «Слова» // Визвольний

Шлях. – 1993. – Кн. 5. – С. 569–571; Кічак І. З аудиторії – за колючі дроти. – Чернівці: Рута, 1993. – С. 103–110; Кічак І. Облудні тези Причепія // Державність. – 1993. – № 2. – С. 39; Кічак І. Українська Повстанча Армія. Начерк організації і боротьби // Кекіш П. По свіжих слідах минулого. – Тернопіль: Вид-во «Збруч», 1993. – С. 158–167; Кічак І. Шашелі не пройдуть // Визвольний Шлях. – 1993. – Кн. 4. – С. 427–428; Кічак І. Д-р Володимир Горбовий // Визвольний Шлях. – 1994. – Кн. 12. – С. 1486–1487; Кічак І. Організація Українських Націоналістів: від Конгресу до Конгресу. 65 років боротьби // Визвольний Шлях. – 1994. – Кн. 10. – С. 1168–1172; Кічак І. Не гуни, а кияни // Визвольний Шлях. – 1994. – Кн. 9. – С. 1128–1130; Кічак І. Славної пам'яті д-ра Володимира Горбового (Спогади Ігора Кітчака) // Шлях перемоги. – 1994. – 9 липня; Кічак І. «Слово о полку Ігоревім» і ми // Визвольний Шлях. – 1994. – Кн. 5. – С. 603–605; Кічак І. «Слово о полку Ігоревім» і ми // Специфіка «Слова о полку Ігоревім» як літературної пам'ятки. Програма сьомої республіканської наукової конференції з питань «Слова». – Суми, 1994; Кічак І. «Слово о полку Ігоревім» і наш час // Матеріали сьомої республіканської наукової конференції з питань вивчення «Слова». – Суми, 1994. – С. 61; Кічак І. Україна не окраїна // Визвольний Шлях. – 1994. – Кн. 6. – С. 665–666; Кічак І. Українське революційне підпілля на Коломийщині // Визвольний Шлях. – 1994. – Кн. 3. – С. 316–320; Кічак І. УССР чи УНР? // Визвольний Шлях. – 1994. – Кн. 12. – С. 1416–1421; Кічак І. Це було 1960 року // Зона: Видання Всеукраїнського т-ва політв'язнів і репресованих. – 1994. – № 8. – С. 70–72; Кічак І. Чи була ОУН терористичною організацією? // Визвольний Шлях. – 1994. – Кн. 10. – С. 1173; Кічак І. Що таке советська влада? // Визвольний Шлях. – 1994. – Кн. 11. – С. 1283–1291; Кічак І. Воркута, табір: місце боротьби // Визвольний Шлях. – 1995. – Кн. 1. – С. 25–27; Кічак І. Гримаси нашої дійсності // Визвольний Шлях. – 1995. – Кн. 9. – С. 1115–1118; Кічак І. До історії Акту 30 червня 1941 року // Визвольний Шлях. – 1995. – Кн. 6. – С. 655–660; Кічак І. Істерія замість історії // Визвольний Шлях. – 1995. – Кн. 12. – С. 1422–1423; Кічак І. Коли був захоплений Василь Охримович? // Визвольний Шлях. – 1995. – Кн. 10. – С. 1192–1193; Кічак І. Свавільні

вигадки і легковажні помилки діаспорних істориків // *Визвольний Шлях*. – 1995. – Кн. 3. – С. 369–370; Кічак І. «Слово о полку Ігоревім» досліджують у Сумах // *Визвольний Шлях*. – 1995. – Кн. 4. – С. 500–501; Кічак І. Це було 1960 року // *Визвольний Шлях*. – 1995. – Кн. 5. – С. 617–619; Кічак І. Міркування з приводу одного «святкування» // *Визвольний Шлях*. – 1996. – Кн. 12. – С. 1434–1436; Кічак І. Незалежна Карпатська Україна // *Визвольний Шлях*. – 1996. – Кн. 3. – С. 259–261; Кічак І. Не так тії вороги, як добрії люди // *Визвольний Шлях*. – 1997. – Кн. 3. – С. 363–366; Кічак І. Перший польський переклад «Слова» // *Визвольний шлях*. – 1997. – Кн. 8. – С. 994–995; Кічак І. Перший польський переклад «Слова» // *Визвольний шлях*. – 1997. – Кн. 9. – С. 1140–1141; Кічак І. Бандерівці // *Визвольний Шлях*. – 1998. – Кн. 3. – С. 296; Кічак І. Бандерівці // *Енциклопедія Коломийщини*. – Зш. 2, літера Б. – Коломия: Вік, 1998. – С. 22; Кічак І. Бойків Олександр, син Миколи і Анни // *Енциклопедія Коломийщини*. – Зш. 2, літера Б. – Коломия: Вік, 1998. – С. 82; Кічак І. Велике баламутство // *Визвольний Шлях*. – 1998. – Кн. 12. – С. 115–117; Кічак І. Не свідчи ложно на ближнього свого // *Державність*. – 1998. – № 20. – С. 50–51; Кічак І. Хвороба малоукраїнства // *Визвольний шлях*. – 1998. – Кн. 9. – С. 1142–1143; Кічак І. Це було 1960 року // *Чорна книга України*. – К.: Просвіта, 1998. – С. 612–614; Кічак І. Новий польський нарис історії України ХХ століття // *Визвольний Шлях*. – 1999. – Кн. 7. – С. 883–884; Кічак І. Рік на Великій Україні // *Визвольний Шлях*. – 1999. – Кн. 8. – С. 928–932; Кічак І. Зауваження до попереднього варіанту «Історичного висновку про діяльність ОУН–УПА» // *Визвольний Шлях*. – 2000. – Кн. 9. – С. 112–114; Кічак І. Новий польський нарис історії України ХХ століття // *Державність*. – 2000. – № 1–2 (21–22). – С. 18–19; Кічак І. Чому мене заарештували? // *Реабілітовані історією*. Івано-Франківська область. – Т. 1. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2000. – С. 50–55; Кічак І. Спомин про боєвого друга // *Визвольний Шлях*. – 2002. – Кн. 6. – С. 126; Кічак І. Християнство чи поганство // *Державність*. – 2002. – № 1–2. – С. 32–34; Кічак І. «Визвольний Шлях» загарантував мені збереження життя // *Визвольний Шлях*. – 2003. – Кн. 2. – С. 122–124; Кічак І. Лицар з чужими іменами // *Урядовий кур'єр*. – 2006. – 6 жовтня;

Kiczak I. Who is the author of the «Tale of Ihor`s host»? [перекл. англ. Дарки Мартинюк] // The Ukrainian Review. – 1988. – № 2.

Життя і діяльність Ігоря Кічака представлено у низці публікацій: Андрусак М. Брати грому. – Коломия: Вік, 2001. – С. 639; Вайль Б. Особо опасный // Звезда. – 1992. – № 9. – С. 191; Васильчук М. Коломийський азбуковник: Друкарство, журналістика, література 1939–1999 рр.: Біобібліографічний словник. – Коломия: Вільний голос, 2000. – С. 79; Васильчук М. Словознавець з Коломій // Вісник Коломій. – 1994. – 10 серпня; Васильчук М. Силуети: Коломиєзнавчі тексти. – Коломия: Вік, 2006. – С. 99–100; Голубченко В. Словознавці. Короткий довідник. – Суми, 1998. – С. 27–28; Грабовський В. Шляхи до істини // Літературна Україна. – 1985. – 17 жовтня; Коберницький В. Життя прожити – не поле перейти // За незалежність. – 1993. – 20 березня; Кекіш П. [Вступ і висновок до публікації статті І. Кічака «Українська Повстанча Армія»] // Кекіш П. По свіжих слідах минулого. – Тернопіль: Збруч, 1993; Лук'яненко Л. За Україну, за її волю... – К., 1991; Малик В. Хто ж був автором «Слова» // Зоря Полтавщини. – 1985. – 24 грудня; Марочкін В. [вступ до статті КІ] // Прапор. – 1990. – № 6. – С. 175; Мороз В. Шістдесяті роки в Україні // Всесвіт. – 1993. – № 11–12. – С. 152; Овсієнко В. Ігор Кічак // Кічак І. З війни за душі українців... – Коломия: Видавничий центр Коломийської гімназії імені М. Грушевського, 2012. – С. 1–4; Палашовський В. І «Сибір несходима» не скорила нас // Свобода. – 1992. – 10 вересня; Ружицький І. Тернистими шляхами. – Тернопіль, 1999. – С. 139; Сотник К. Коломияни у «Зоні» // Вісник Коломій. – 1995. – 29 квітня; Спасів І. Музей «Слова» // Вісник Коломій. – 1990. – 3 листопада; Ткаченко П. Кто же автор «Слова...»? // Красная звездочка : Орган парткома и профкома редакции, парткома и профкома издательства и ордена «Знак почета» типографи газеты «Красная звезда». – 1988. – № 5 (май); Ткачук Я. Буревії. – Ч. 1. – Коломия, 2003. – С. 244; Томащук М. Революціонер з Коломій // Людина і екологія. – 2001. – № 10; Томащук М. Смертю смерть подолав. – Коломия, 2002. – С. 253–276.

Інтерес для дослідника представляє листування з архіву Ігоря Кічака.

Mykola Vasylchuk

**Igor Kichak as a citizen and researcher
ancient Ukrainian history and literature, bibliography materials**

The article aims to draw your attention to the life and creative heritage of Igor Kichak(1930-2014).The facts from the biography of former political prisoner, journalist, researcher of ancient history of Ukraine and Ukrainian literature, who offered their own versions of authorship "The Word about Ihor's Regiment" Materials for a bibliography of Igor Kichak's publications and publications about him will be the guide for future researchers.

Key words: *exile, underground, history, history of literature, publication, Skolot State, Trojan, "The Word about Ihor's Regiment."*

**ДОЛІ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКИХ СВЯЩЕНИКІВ
КОЛОМИЙСЬКОГО ДЕКАНАТУ СТАНИСЛАВІВСЬКОЇ ЄПАРХІЇ:
ДО І ПІСЛЯ ЛЬВІВСЬКОГО ПСЕВДО-СОБОРУ 1946 р.**

У статті проаналізовано еволюцію суспільно-релігійних поглядів та життєвий шлях греко-католицьких священників Коломийського деканату Станіславівської єпархії ГКЦ у 1944 – 1950-х роках, тобто до та після Львівського псевдо-собору 1946 р.

Ключові слова: Коломийський деканат, декан о. О. Русин, заступник декана о. П. Томчук, греко-католицькі священники, «Ініціативна група по возз'єднанню греко-католицької церкви з руською православною церквою», адміністратор Станіславської єпархії о. А. Пельвецький, уповноважений Ради у справах релігійних культур при Раді міністрів УРСР по Станіславській області, Львівський псевдо-собор 1946 р.

Актуальність проблеми визначається потребою переосмислення причин, перебігу і наслідків Львівського псевдо-собору 1946 р. для Української Греко-Католицької Церкви (УГКЦ) в руслі антропологічного підходу. Сьогодні, як зауважив владика Борис Гудзяк, «нам потрібна сміливість вдивлятися у псевдо-собор 1946 року, уявити собі тих наляканих священників, сотні тисяч вірних, які страждали, чітко уявити собі свідчення тих, що не пішли на компроміс. Примирення може базуватися тільки на правді та на щирому свідченні»¹. Це спонукає звернутися до вивчення діяльності греко-католицьких священників, застосовуючи метод біографістики.

Вибір для дослідження Коломийського деканату обумовлений, зокрема тим, що у Коломиї свого часу душпастирював блаженний владика Григорій Хомишин, у період підпілля зосереджувався великий гурток

---

¹ Гудзяк Б. «Примирення може базуватися лише на правді» / Владика Борис Гудзяк // Патріярхат. – 2016. – Ч. 3 (травень – червень). – С. 3, 6.

священиків катакомбної ГКЦ², а з 1993 р. місто стало центром Коломийсько-Чернівецької єпархії УГКЦ, першим єпархом якої став ісповідник віри Павло Василик³. Дослідження проблеми є частиною реалізації проекту біографічного довідника духовенства Станиславівської єпархії ГКЦ (1885 – 1946 рр.), що розробляється в рамках плану науково-дослідної роботи Інституту історії Церкви Івано-Франківського богословського університету УГКЦ⁴.

Метою наукової розвідки є дослідження діяльності греко-католицьких священиків Коломийського деканату Станиславівської єпархії ГКЦ у 1944 – 1950-х роках, детальніше з'ясування еволюції їх позиції в квітні 1945 – травні 1946 років, тобто до і після Львівського псевдо-собору 1946 р., а також подальший їх життєвий шлях.

Територіальні рамки дослідження охоплюють Коломийський деканат Станиславівської єпархії ГКЦ в межах до 1939 р., оскільки після 1946 р. адміністративно-територіальний поділ Коломийського благочиння (деканату) Станіславсько-Коломийської єпархії РПЦ зазнав суттєвих змін.

Так, у 1939 р. до складу Коломийського деканату належало 23 парафії у межах 56 населених пунктів, 24 матричні парохіяльні церкви, 31 дочірню церкву та 10 каплиць; за політико-адміністративним поділом ці парафії належали до Коломийського (18) і Снятинського (5) повітів Станиславівського воєводства⁵.

У січні 1946 р. о. А. Пельвецький, представник Станіславської єпархії в «Ініціативній групі по возз'єднанню ГКЦ з РПЦ», на вимогу органів НКДБ змінив адміністративно-територіальний поділ єпархії, створивши 34 деканати, що цілком співвідносились із політичним адміністративно-

---

² Державний архів Івано-Франківської області (далі – ДАІФО). – Ф. Р-388, оп. 2, спр.123 (Документи (інформації, довідки, списки) про наявність та діяльність уніатів, покутників, бувших монахів і монахинь за 1975 рік). – 49 арк. – арк. 28-33.

³ Створення єпархії // Коломийсько-Чернівецька єпархія УГКЦ: [електронний ресурс] – режим доступу: <http://diocese.ko.if.ua/history.html> [зчитано: 01.11.2014].

⁴ Єгрешій О. Концепція науково-дослідної діяльності Інституту історії Церкви Івано-Франківського Богословського Університету імені Св. Івана Золотоустого Івано-Франківської Архиепархії та Митрополії УГКЦ на 2014-2016 рр. (опубліковано: середа, 28 січня 2015, 10:25 год.) / Олег Єгрешій, Руслан Делятинський // Івано-Франківський Богословський Університет імені Св. Івана Золотоустого: [електронний ресурс] – режим доступу: <http://ifbu.org.ua/naukova-diiialnist/institut-istorii-tserkvy.html> [зчитано: 31.01. 2015].

⁵ Шематизм всего клира греко-католицької Єпархії Станиславівської на рік Божий 1938. Річник XXXVI. – Станиславів: Накладом Клира Єпархіяльного, Друкарня Льва Данкевича, 1938. – 216 с. – С. 81-90, 194-195.

територіальним поділом Станіславської області на райони⁶. Крім того, уповноважений Ради у справах релігійних культів по Станіславській області (далі – РСРК) у процесі реєстрації священників і громад у своїх звітах знівелював статус парафій, враховуючи церкви у всіх населених пунктах. Внаслідок цього 23 парафії (=56 населених пунктів) Коломийського деканату ГКЦ опинились в межах Коломийського (26 населених пунктів), Гвіздецького (15), Заболотівського (8), Коршівського (6) і Ланчинського (1) районів Станіславської області та однойменних деканатів Станіславсько-Коломийської єпархії РПЦ⁷.

Тепер парафії довоєнного Коломийського деканату Станіславської єпархії знаходяться у межах Заболотівського, Коломийського, Корницького і Снятинського деканатів Коломийсько-Чернівецької єпархії УГКЦ⁸.

Огляд історіографії засвідчив, що біографії окремих священників Коломийського деканату ГКЦ уже стали предметом уваги істориків і краєзнавців⁹. Однак у викладеній постановці проблема ще не досліджувалась, а залучення додаткових джерел допоможе доповнити біографії окремих священників.

Джерельною базою дослідження є архівні матеріали Державного архіву Івано-Франківської області з фондів консисторії Станіславської єпархії ГКЦ і уповноваженого у справах релігійних культів по

⁶ ДАІФО. – Ф. Р-388, оп. 2, спр. 32 (17.07. 1945 – 07.03. 1946 рр. Матеріали про возз'єднання греко-католицької церкви з православною церквою по Станіславській області). – арк. 183-183зв.

⁷ Порівн.: Шематизм... Єпархії Станіславської... – 1938. – С. 81-90; ДАІФО. – Ф. Р-388, оп. 2, спр. 13 (Дані про релігійні общини всіх віросповідань по Коломийському району Станіславської області, 26.09. 1944 – 01.08. 1945 рр.). – арк. 5-5зв., 8; ДАІФО. – Ф. Р-388, оп. 2, спр. 8 (Дані про релігійні общини всіх віросповідань по Гвіздецькому району Станіславської області, 22.11. 1944 – 03.04. 1945 рр.). – арк. 9; ДАІФО. – Ф. Р-388, оп. 2, спр. 11 (Дані про релігійні общини всіх віросповідань по Заболотівському району Станіславської області, 02.09. 1944 – 01.08. 1945 рр.). – арк. 7-11; ДАІФО. – Ф. Р-388, оп. 2, спр. 14 (Дані про релігійні общини всіх віросповідань по Коршівському району Станіславської області, 07.09. 1944 – 01.08. 1945 рр.). – арк. 3; ДАІФО. – Ф. Р-388, оп. 2, спр. 29 (Дані, анкети і звіти по формі №1, 2 про релігійні общини всіх віросповідань по місту Коломия Станіславської області, 25.11. 1944 – 08.05. 1945 рр.). – 74 арк.

⁸ Про Єпархію. Декани Коломийсько-Чернівецької єпархії // Коломийсько-Чернівецька єпархія УГКЦ: [електронний ресурс] – режим доступу: <http://diocese.ko.if.ua/stat.html> [зчитано: 01.11.2014].

⁹ Див.: Енциклопедія Коломийщини / Ред. М. Васильчук, М. Савчук; Редакційно-видавничий комітет «Енциклопедія Коломийщини». – Коломия: Видавничо-поліграфічне товариство «Вік», 1996. – Зшиток 1: Літера А. – 1996. – 34 с.; Зшиток 2: Літера Б. – 1998. – 119 с.; Зшиток 3: Літера В. – 2000. – 247 с.; Зшиток 5: Літера Д. – 2007. – 136 с.; Зшиток 6: Літери Е – Й. – 2014. – 174 с.; Зшиток 12: Літера Ч. – 2001. – 60 с.; Зшиток 13: Літера Ш. – 2003. – 112 с.; Греко-католицьке духовенство у суспільно-політичному та національно-культурному житті українців: Матеріали Всеукраїнської наукової конференції «Історичні постаті Греко-католицької церкви та їх роль у культурно-просвітницькому та національному відродженні» (м. Коломия, 18 жовтня 2013 р.) / Правопис, стилістика, літературне редагування авторські; Наукові редактори Я.Ткачук і А.Королько. – Коломия: Вік, 2013. – 216 с.

Станіславській області, опубліковані збірники документів, мемуари, статистичні та інші матеріали.

Основний виклад матеріалу.

На завершальному етапі радянсько-німецької війни восени 1944 р греко-католицьке духовенство Коломийського деканату ГКЦ, враховуючи досвід «першої радянізації» краю (1939 – 1941), опинилося перед новими викликами. Усіх священників цікавило питання про перспективи політики радянського режиму щодо ГКЦ та необхідність вироблення позиції щодо українського національно-визвольного руху. У період німецької окупації (1941 – 1944) декілька священників проявляли активність в структурах Українського Центрального Комітету (УЦК), підтримували формування дивізії «Галичина» та відділів УПА. Друге встановлення радянської влади з липня – серпня 1944 р. змушувало священників зайняти вичікувальну позицію.

Спершу органи радянської влади виявляли терпимість стосовно ГКЦ, але використали процедуру реєстрації духовенства для збору детальної інформації. Так, з вересня 1944 р. до квітня 1945 р. виконавчі комітети рад депутатів Коломийського, Гвіздецького, Коршівського і Заболотівського районів провели реєстрацію священників і церков. У цей час під контроль органів радянської влади потрапили наступні священники Коломийського деканату:

* у м. Коломия (реєстрація в листопаді 1944 р.): Русин Олександр Антонович (1868 р. н.), парох і декан; Томчук Петро Іванович (1890 р. н.), сотрудник; Гаврилів Степан Миколайович (1910 р. н.), сотрудник; Капустинський Микола Олександрович (1892 р. н.), сотрудник¹⁰;

* у Коломийському районі (вересень 1944 р.): Маковічук Михайло Іванович (1901 р. н.), священник у с. Камінка Мала і Годи; Глібовицький Теофіл Львович (1867 р. н.), священник у с. Пядики і Добровідка; Донигевич (Донкевич) Іван Богданович (1874 р. н.), священник у с. Воскресінці; Федина Григорій Іванович (1901 р. н.), священник у с. Ценява; Бабинюк Василь Михайлович (1894 р. н.), священник у с. Дебеславці, Цуцилин, Трач і Гуцулівка; Ріпецький Роман Іванович (1889 р. н.),

¹⁰ ДАІФО. – Ф. Р-388, оп. 2, спр. 29. – арк. 34-44; спр. 13. – арк. 2, 5зв.

священик у с. Семаківці, Замулинці і Ганів; Гоянюк Микола Федорович (1880 р. н.), священик у с. Залуче над Прутом, Пилипи і Тростянка; Ярик Євгеній Миколайович (1910 р. н.), священик у с. Корнич і Королівка; Кунинський (Куницький) Володимир Антонович (1879 р. н.), священик у с. Турка; Чубатий Партеній (1897 р. н.), священик у с. Перерів, Матіївці, Підгайчики; згодом (грудень 1944 р.) додатково: Карпінський Євген Платонович (1902 р. н.), священик у с. Корнич і Королівка; Василина Андрій (1888 р. н.), священик у с. Камінки Малі і Годи¹¹;

* у Гвіздецькому районі (грудень 1944 р.): Кисіль Михайло Олексійович (1912 р. н.), священик у с. Балинці, Трофанівка і Бучачки; Баранюк Іван Теодорович (1911 р. н.), священик у м. Гвіздець, с. Остапківці і Чехова; Чередарчук Роман Васильович (1910 р. н.), священик у с. Гвіздець Старий і Гвіздець Малий; Вонсуль Микола Володимирович (1906 р. н.), священик у с. Кулачківці і Хомяківка; Дмитерко Михайло Васильович (1885 р. н.), священик у с. Назірна, Загайпіль і Кобилець; Могилицький Дам'ян Юрійович (1913 р. н.), священик у с. Підгайчики; згодом (березень 1945 р.) додатково: Вахняк Дмитро Миколайович (1881 р. н.), священик у с. Слобідка Пільна¹²;

* у Заболотівському районі (вересень 1944 р.): Маковійчук Василь Іванович (1888 р. н.), священик у с. Хлібичин Пільний і Борщів; Білинський Степан Йосифович (1914 р. н.), священик у с. Заболотів, Демиче і Тулуків; Колода Іван Михайлович (1889 р. н.), священик у м. Заболотів, с. Олешино і Любківці; Дутчак Яків Васильович (1887 р. н.), священик у с. Зібранівка; Салевич Михайло-Ярослав Венедиктович (1903 р. н.), священик у с. Ілинці; Вовк Петро (1907 р. н.), священик у с. Ілинці та Трійця¹³;

* у Коршівському районі (серпень і грудень 1944 р.): Григорчук Василь Миколайович (1889 р. н.), священик у с. Слобідка Лісна і Раківчик; Михайлів Сильвестр (1886 р. н.), священик у с. Товмачик¹⁴.

¹¹ ДАІФО. – Ф. Р-388, оп. 2, спр. 13. – арк. 5-5зв., 8.

¹² ДАІФО. – Ф. Р-388, оп. 2, спр. 8. – арк. 1, 4, 7, 8, 9; спр. 13. – арк. 5-5зв.

¹³ ДАІФО. – Ф. Р-388, оп. 2, спр. 11. – арк. 7-11; спр. 13. – арк. 5-5зв.

¹⁴ ДАІФО. – Ф. Р-388, оп. 2, спр. 14. – арк. 3; спр. 13. – арк. 5-5зв.

Таким чином, за перших півроку органи радянської влади отримали необхідну інформацію для контролю за діяльністю близько 30 священників Коломийського деканату, що проживали у Коломийському, Гвіздецькому, Заболотівському і Коршівському районах.

На початку 1945 р. влада розпочинає репресивні акції щодо ГКЦ відповідно до затвердженого Й. Сталіним плану. Так, 11 квітня 1945 р. органи НКДБ провели арешти єпископів, деяких священників і семінаристів у Львові та Станиславові. Підсумовуючи репресивні акції станом на 28 квітня 1946 р. нарком держбезпеки УРСР С. Савченко звітував до ЦК КП(б)У, що на території чотирьох західних областей обліковано 67 деканів (благочинних), 1206 священників, 209 дияконів, 684 дяки (псаломщики), 707 монахів і монашок; при цьому «на оперативний облік і в агентурну розробку із числа уніатського духовенства» взято «оунівців – 82, активних німецьких пособників – 36, підозрюваних щодо приналежності до агентури ворога – 9, антирадянського елемента – 28, всього – 155 осіб», а також «арештовано по уніатам всього 62 особи, в тому числі: митрополитів – 1, єпископів – 4, священників – 50, студентів духовної уніатської академії – 3, оунівців, пов'язаних з духовенством – 4», а стосовно 30 священників зібрано достатньо «доказів» для наступних їх арештів¹⁵. Отже, лише за один місяць органи НКДБ створили значний психологічний тиск на греко-католицьке духовенство.

Наступним етапом акції ліквідації стала організація та діяльність «Ініціативної групи по возз'єднанню ГКЦ з РПЦ» під контролем органів НКДБ. Робота щодо її створення розпочалася вже 14 квітня 1945 р., коли начальник опергрупи НКДБ С. Карін переконав о. Г. Костельника в необхідності активних дій, оскільки «до створення такої групи... церква буде фактично перебувати в стані повної анархії»¹⁶. Однак практичні заходи щодо формування «Ініціативної групи...» тривалий час не давали очікуваного результату, зокрема, тому що не могли знайти відповідного представника Станиславівської єпархії. Спершу таким кандидатом у представники єпархії розглядався о. Ізидор Луб (1898 – 1973), професор

¹⁵ Ліквідація УГКЦ (1939 – 1946). Документи радянських органів державної безпеки / Упорядники: С. Кокін, Н. Середюк, С. Середюк; За заг. ред. В. Сергійчука. – К.: ПП Сергійчук М.І., 2006. – Т. 1. – С. 607-608.

¹⁶ Тм само. – С. 541.

духовної семінарії в Станиславові, попередньо арештований і звільнений для залучання до акції «возз'єднання»¹⁷, потім – о. Олександр Русин (1868 – 1955), парох і декан в Коломиї, лише згодом – о. Антоній Пельвецький (1898 – 1957), парох Пробіжної та Гусятинський декан¹⁸.

Пропозицію увійти до складу «Ініціативної групи...» о. Олександр Русин отримав спершу, в середині травня 1946 р. від о. Г. Костельника, котрий розпочав формувати цей тимчасовий орган й запросив його на зустріч до Львова. Тут з ініціативи о. Г. Костельника 28 травня 1945 р. о. О. Русин був запрошений на «співбесіду» з С. Каріним.

У доповідній записці на адресу НКДБ УРСР останній так описав цю зустріч: «...У призначений час двері кабінету відкрились, і в кабінет повільно увійшов Костельник, підтримуючи обома руками блідого хворого старика із заплаканими очима, що був одягнутий в уніатську сутану... я встав з-за столу, підійшов до гостей, привітався із Костельником, а потім, звертаючись до Русина, тепло привітав його за руку і сказав: «О, який же ви старенький і хворий! Навіщо Вам було себе турбувати та їхати до Львова. Невже церковними справами повинні займатися такі старики, як Ви, а де ж молодь, вихована Вами?»... Очевидно, мої слова розчулили старця-уніата, бо, всівшись в кріслі, він обперся до письмового столика, схилив голову на руку та гірко заплакав... Коли Русин заспокоївся, я тактовно почав розпитувати його про відношення до справи возз'єднання греко-католицької церкви з православною та про становище в Станіславській єпархії у зв'язку з цим і т.д. ... Русин повідомив, що він особисто прихильно ставиться до возз'єднання греко-католиків з православ'ям, однак проведення цього заходу в Станіславській єпархії, безумовно, буде досить складним після всієї роботи, яку свого часу провів єпископ Хомишин. ... я запитав, чи ознайомився він з декларацією до Уряду, яку написав Костельник, та чи згідний він підписати її в ролі представника від Станіславівської єпархії? Русин знову розплакався та благаючим тоном почав просити мене не примушувати його до цього, оскільки він боїться, що коли декларація буде

¹⁷ ДАІФО. – Ф. Р-388, оп. 2, спр. 44 (Дані про релігійні общини всіх віросповідань по місту Станіславу, 24.03. – 01.08. 1945 р.). – арк. 25, 26; Ліквідація УГКЦ (1939 – 1946). Документи... – Т. 1. – С. 671, 678-684.

¹⁸ ДАІФО. – Ф. Р-388, оп. 2, спр. 32. – арк. 4.

опублікована, то бандерівці його вб'ють. Дальше Русин говорив: «Я дуже Вас прошу залишити мене в спокої, я – старший чоловік, хворий, я все зроблю для того, щоб активно сприяти возз'єднанню греко-католиків з православ'ям, але практичну роботу прошу Вас покласти на молодших людей, зокрема, на мого заступника по деканату Томчука. Прошу Вас також захистити мене від того, щоб місцеве НКДБ в Станіславі не нав'язувало мені робити того, чого я не можу робити. В ролі представника Станіславської єпархії, обговоривши ситуацію з Костельником, ми дійшли до висновку, що найкращою кандидатурою буде декан Копичинського району, що входить до Станіславської єпархії, якийсь Пельвецький. Ми його переведемо до Станіслава, дамо йому там парафію і він, в ролі представника ініціативної групи від Станіславської єпархії, візьме на себе всю організаційну роботу по возз'єднанню з православ'ям, а я буду його підтримувати та сприяти йому». Побачивши такого об'єкта перед собою, я не вважав за потрібне нав'язувати Русину необхідність підписати декларацію...»¹⁹.

Отож, спроби НКДБ вплинути на о. О. Русина з метою його залучення до активної участі в акції «возз'єднання церков» не дали очікуваного результату. Очевидно, вибір його кандидатури був не випадковим, адже НКДБ УРСР володіло «компроматом» на о. Олександра: у квітні 1945 р. начальник УНКДБ у Львівській області К. Волошенко інформував С. Савченка, що о. Русин був головою «Окружного комітету делегатури УЦК в м. Коломия в період німецької окупації 1941 – 1944 рр.»²⁰. Але обставини склалися інакше: заявляючи про свою прихильність акції «возз'єднання», о. О. Русин отримував певну свободу дій. Так, у його будинку в Коломійі з квітня до червня 1946 р. проживав один із студентів духовної семінарії в Станіславі – П. Герилюк, якому посприяв у виробленні паспорта²¹. Він також допоміг з поселенням в будинку довоєнного товариства «Сокіл» родині пароха Обертина і Жуківського

---

¹⁹ Ліквідація УГКЦ (1939 – 1946). Документи... – Т. 1. – С. 740-742.

²⁰ Там само. – С. 206.

²¹ Герилюк-Купчинський П.-Й. Тернистий шлях до волі / о. Петро-Йосафат Герилюк-Купчинський. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2012. – С. 11-13.

декана о. Д. Грабця, який перейшов на нелегальне становище²². Водночас о. Олександр, зважаючи на поважний 77-літній вік і стан здоров'я, залишався деякий час наче осторонь бурхливих подій. Провівши приватні бесіди із священниками Коломийського деканату, він переконав більшість з них у потребі приєднатися до «Ініціативної групи...». Щоправда, якщо у травні 1945 р. о. Русин, як доповідав нарком держбезпеки УРСР С. Савченко, обіцяв «возз'єднати з православ'ям» 26 священників²³, то на 7 серпня, за даними того ж НКДБ УРСР, йому вдалося «в порядку індивідуальної роботи залучити до православ'я» лише «12 греко-католицьких священників Коломийського, Гвіздецького, Печеніжинського та Яблунівського районів Станіславської області»²⁴. Зрештою, на конференцію священників деканату 30 серпня 1945 р. о. О. Русин, попри заплановану доповідь, не з'явився «по причині хвороби» (повідомив про «запалення мозгової опоки і душности серця»), доручивши проведення наради своєму соруднику і заступнику по деканату о. П. Томчуку та надіславши лист підтримки²⁵.

Відношення греко-католицького духовенства Коломийського деканату до «Ініціативної групи...» було строкатим – від позитивного до негативного, і змінювалося упродовж червня – серпня 1945 р. залежно від декількох факторів. Так, на 19 липня 1945 р. о. А. Пельвецький, очевидно, «адміністративним методом» включив до складу «Ініціативної групи...» 33 священників Станіславської єпархії. Серед них – 4 священники з Коломийського деканату: о. П. Томчук, сорудник з Коломиї, о. М. Дмитерко з с. Назірна, о. Д. Могилицький з с. Підгайчики, о. В. Луцький з с. Турка²⁶.

На поведінку священників вплинув значний морально-психологічний тиск з боку органів радянської влади: співбесіди з уповноваженим РСРК по області, за співучасті члена «Ініціативної групи...» о. А. Пельвецького та, очевидно, сорудника НКДБ з використанням зібраного

---

²² Грабець Г. Спомин про Олександра Русина / Галина Грабець // Вісник Коломиї. – 1995. – 15 лютого. – № 12 (484). – С. 7.

²³ Ліквідація УГКЦ (1939 – 1946). Документи... – Т. 1. – С. 672.

²⁴ Там само. – Т. 2. – С. 113.

²⁵ ДАІФО. – Ф. Р-388, оп. 2, спр. 32. – арк. 27, 31-31зв.

²⁶ Там само. – арк. 13.

«компромату»; інформація про вже проведені арешти священників з висунутими звинуваченнями «політичного» характеру. Так, заступника декана о. П. Томчука органи НКДБ, очевидно, шантажували інформацією про його синів: Ярослава (1919 – 1942), якого арештовано за членство в ОУН й засуджено 1940 р. на 10 років позбавлення волі, загинув в ув'язненні 1942 р.²⁷; Романа (1920 – 1944), котрий як воїн дивізії «Галичина» загинув під Бродами; Володимира (1922 – 1946?), що був членом повітового проводу юнацтва ОУН на Снятинщині й згодом загинув в УПА²⁸. Пароха с. Назірна о. М. Дмитерка могли також «стимулювати» інформацією про його діяльність в «уряді праці» у Кракові у 1939 – 1941 рр. та фактом переходу в підпілля його сина о. Софрона (Степана) Дмитерка ЧСВВ²⁹. Щодо о. Д. Могилицького органами НКДБ, імовірно, було висунуто звинувачення у співпраці з «німецькими окупантами» під час примусових робіт в м. Лінц в Австрії (1940 – 1943)³⁰. Подібні персональні відомості з «компроматом» органи НКДБ могли використати й стосовно інших священників. Внаслідок цього значна частина священників деканату поступово схилилася до вибору за принципом «меншого зла» – вступу в «Ініціативну групу...» задля уникнення масових арештів, збереження парафій під своїм контролем та запобігання від імовірного напливу «православних попів».

У період 1–4 серпня 1945 р. на співбесіду з уповноваженим РСРК по Станіславській області Сердюченком були викликані практично всі 26 священників Коломийського деканату³¹. Внаслідок цих «індивідуальних співбесід» станом на 4 серпня 1945 р. до «Ініціативної групи...» приєдналися сотрудники в Коломиї о. С. Гаврилів, о. М. Капустинський і о. В. Кунинський, парох с. Залуче о. М. Гоянюк, парох с. Воскресинці

²⁷ Порівн.: Реабілітовані історією: в 27 томах. Івано-Франківська область: у 2-х книгах. – Кн. 2 / Упорядник, автор передмови Л. Вардзарук. – Івано-Франківськ: Місто НВ. 2004. – С. 600; Романів О. Західноукраїнська трагедія 1941 / О. Романів, І. Федущак. – Львів – Нью-Йорк: НТШ, 2002. – С. 192.

²⁸ Ромаш М. Битою дорогою життя / Мирослав Ромаш. – Коломия: Видавничий центр Коломийської гімназії ім. М. Грушевського, 2013. – С. 11 (кольорових ілюстрацій). – Додаток: фото «Томчук Роман» і «Томчук Володимир».

²⁹ ДАІФО. – Ф. 504, оп. 1, спр. 3306 (Метрика кліру Станіславської єпархії за 1887 – 1941 рр. Том 2). – арк. 46; Ісус Христос – вчора, сьогодні, завжди – той самий навіки. Ювілейний збірник на пошану Єпископа-Ісповідника Преосвященного Софрона Дмитерка ЧСВВ з нагоди 90-ліття життя і 65-ліття священства. – Івано-Франківськ: Нова Зоря. 2007. – С. 120.

³⁰ ДАІФО. – Ф. Р-388, оп. 1д, спр. 274 (Особова справа священника: Могилицький Дем'ян Юрійович). – арк. 7-7зв, 8, 15-15зв.

³¹ ДАІФО. – Ф. Р-388, оп. 2, спр. 32. – арк. 8-8зв.

о. І. Донигевич, парох с. Корнич о. Є. Карпінський, парох с. Зібранівка о. Я. Дутчак³², до 22 серпня – також парох с. Хлібичин Пільний о. В. Маковічук, парох с. Ценява о. Г. Федина, парох с. Пядики о. Т. Глібовицький, парох с. Перерів о. П. Чубатий, парох с. Дебеславці о. В. Бабинюк, парох с. Семаківці о. Р. Ріпецький, новий сотрудник в Коломиї о. Г. Маланчук³³.

Станом на 24 серпня 1945 р. до складу «Ініціативної групи» було включено 18 священників Коломийського деканату, зокрема, 14 – у Коломийському районі (П. І. Томчук, М. О. Капустинський, В. А. Кунинський, С. М. Гаврилів, Г. Маланчук, В. С. Луцький, М. Ф. Гоянюк, І. М. Донигевич, П. Є. Карпінський, В. М. Бабинюк, Г. І. Федина, Т. Л. Глібовицький, П. Й. Чубатий, Р. І. Ріпецький), 2 – у Гвіздецькому районі (М. В. Дмитерко, Д. Ю. Могилицький), 2 – у Заболотівському районі (В. І. Маковічук, Я. В. Дутчак)³⁴.

Важливим фактором, що вплинув на вибір духовенства Коломийського деканату, стала позиція самого декана о. О. Русина, який, вагаючись, таки вибрав підтримку «Ініціативної групи...», офіційно вступив до неї. Характерним у цьому плані є свідчення о. В. Луцького, який, покликаючись на розмову із о. О. Русиним, переконував учасників конференції Жуківського деканату також «добре подумати і вступити в члени ініціативної групи»³⁵. Сам о. Русин надіслав учасникам конференції Коломийського деканату листа, яким доручив провід нарадами своєму заступникові о. П. Томчуку, а також закликав «до солідарности так, щоби з того поводу в деканаті не було ніяких ріжниць між священниками...»³⁶. Очевидно, отець декан прагнув запобігти репресіям. Але ще на початку серпня УНКДБ в Станіславській області був арештований о. М. Гайдучок з с. Трійця³⁷, а незадовго до запланованої деканальної конференції – о. М. Вонсуль з с. Кулачківці та о. М. Кисіль з с. Балинці³⁸. Таким чином,

³² Там само. – арк. 10.

³³ Там само. – арк. 25.

³⁴ Там само. – арк. 33-34.

³⁵ ДАІФО. – Ф. Р-388, оп. 2, спр. 32а (Інформація уповноваженого у справах релігійних культів з питання об'єднання греко-католицької церкви з православною церквою. Дані про діючі та недіючі молитовні будинки в Станіславській області, 05.09. 1945 – 07.12. 1945 рр.). – арк. 61.

³⁶ ДАІФО. – Ф. Р-388, оп. 2, спр. 32. – арк. 27.

³⁷ Там само. – арк. 18.

³⁸ Там само. – арк. 28-29.

наприкінці серпня 1945 р. в Коломийському деканаті залишилось 23 священники із 26 зареєстрованих до квітня 1945 р. або 28 священників станом на 1938 р. (кількісно, не враховуючи персональні зміни у зв'язку з переміщенням окремих осіб по 28 парафіях). Під час конференції священників Коломийського деканату 30 серпня 1945 р. за участю о. А. Пельвецького та уповноваженого РСРК по області Сердюченка присутніми були 14 із 23 священників. На конференцію не з'явилися отці Є. Карпинський, М. Дмитерко, В. Григорчук, П. Вовк, С. Білинський, Р. Чередарчук, Р. Ріпецький, які «оправдали свою неприсутність по хворобі», водночас отці І. Баранюк, і С. Михайлів жодного «виправдання» не вказали. На початку наради о. П. Томчук зачитав відомого листа о. О. Русина та відозву «Ініціативної групи...» до духовенства. Тоді о. А. Пельвецький закликав присутніх «піти тим шляхом, який представлений в прочитаній відозві Ініціативної групи...». Тоді учасники конференції одноголосно схвалили резолюції про «одобрення відозви», приєднання до складу «Ініціативної групи...» та заклик до решти духовенства єпархії вступити до цього органу³⁹.

Перебіг наради був чітко спланований, але не обійшлося без казусів. Священик із с. Залуччя о. М. Гоянюк, виступаючи на конференції декілька разів, спершу зауважив, що «сектанти» використовують акцію «возз'єднання» з метою агітації проти православ'я і прагнуть залучити у «свої ряди», сіють «смуту серед віруючих і священнослужителів з тим, щоб віруючі греко-католики не вступали до православної церкви», а згодом пропонує «не спішити з переходом возз'єднання греко-католицької церкви з православною, а дати можливість більше часу підготуватися на поступовий перехід, підготувавши до цього віруючих»⁴⁰. Про загрозу для Церкви від «сектантів» також згадав у своєму виступі о. В. Бабинюк з с. Дебеславці. Тим часом о. С. Гаврилів з м. Коломия та о. Г. Маланчук з с. Камінки Малі порушили питання про порядок обслуговування одним священником двох церков та новий порядок відносин священників із духовною владою⁴¹. Особливе застереження уповноваженого РСРК по

³⁹ Там само. – арк. 31.

⁴⁰ ДАІФО. – Ф. Р-388, оп. 2, спр. 32а. – арк. 58.

⁴¹ ДАІФО. – Ф. Р-388, оп. 2, спр. 32. – арк. 31зв.

області викликала репліка у формі питання від о. М. Гоянюка: «Нам відомо, що по програмі комуністичної партії, при комунізмі ніякої церкви, ніяких віросповідань не буде, отож нам хочеться знати, яка позиція і політика є і надалі буде радянського уряду стосовно церкви, в тому числі православної. Чи немає нічого нового по цьому питанні...». Попри офіційну відповідь на конференції, Сердюченко у доповідній записці відзначив, що це питання о. Гоянюка слід розуміти як сумнів священника у доцільності акції «возз'єднання» ГКЦ з РПЦ⁴².

У підсумку конференції духовенства Коломийського деканату 30 серпня 1945 р. було підтверджено вступ до складу «Ініціативної групи...» 18 із 23 священників Коломийського деканату. Навіть після досягнення такого вагомого результату тиск на духовенство деканату з боку уповноваженого РСРК і органів НКДБ продовжувався, але тривалий час не давав очікуваного результату. Так, до 5 жовтня 1945 р. членами «Ініціативної групи» стали 20 священників Коломийського деканату за рахунок приєднання отців С. Гребенюка з с. Камінки Малі та І. М. Станецького з Коломиї⁴³.

Станом на 25 жовтня 1945 р. до складу «Ініціативної групи...» було включено 19 із 23 священників Коломийського деканату, зокрема, 15 – у Коломийському районі (І. М. Донигевич, В. М. Бабинюк, М. Ф. Гоянюк, О. А. Русин, П. І. Томчук, С. М. Гаврилів, М. О. Капустинський, І. М. Станецький, П. Є. Карпінський, П. Й. Чубатий, Т. Л. Глібовицький, С. Гребенюк, Р. І. Ріпецький, В. І. Маковічук, Г. І. Федина), 3 – у Гвіздецькому районі (В. О. Савчинський, М. В. Дмитерко, Д. Ю. Могилицький, В. С. Луцький); не вступили до групи – 4 священники, з них 1 – у Гвіздецькому районі (Р. Чередарчук), 2 – у Заболотівському районі (С. Білинський, П. Вовк), 1 – у Коршівському районі (В. Григорчук); взагалі вакантними (без душпастирів) залишились парохії Балинці та Кулачківці – у Гвіздецькому районі, Ілинці, Тулуків і Зібранівка – у Заболотівському районі, Точмачик – у Коршівському районі⁴⁴.

⁴² ДАІФО. – Ф. Р-388, оп. 2, спр. 32а. – арк. 58.

⁴³ ДАІФО. – Ф. Р-388, оп. 2, спр. 32. – арк. 101.

⁴⁴ ДАІФО. – Ф. Р-388, оп. 2, спр. 32. – арк. 143-144, 147зв.

Однак, слід зауважити, кількісні показники не відображають повною мірою трагічність персонального виміру процесу приєднання до складу «Ініціативної групи...», особистої мотивації священників і методів впливу на них режисерів акції «возз'єднання». В історіографії утвердилась думка про поділ духовенства на дві групи: більшість священників, які на деканальних зборах голосували за «возз'єднання», керуючись «винятково меркантильними інтересами», та священників, котрі відверто виступили проти акції «Ініціативної групи...» і відмовились «зрікатися своєї віри»⁴⁵. Подібна диференціація греко-католицького духовенства, очевидно, лише частково відображає історичну реальність. Тому спробуємо ще раз коротко окреслити мотиваційну складову цього акту «возз'єднання».

Одним із мотивів, що спонукав частину духовенства приєднатись до «Ініціативної групи...», було прагнення зберегти парафії у «своїх руках», щоб у ближчій перспективі уникнути напливу «православних попів», які будуть запроваджувати «власні порядки», а в дальшій перспективі – нейтралізувати вплив атеїстичної пропаганди на віруючих. Другий мотив полягав у сприйнятті «Ініціативної групи...» як тимчасового органу, сформованого неканонічним способом, внаслідок чого його рішення є необов'язковими до виконання, а участь в ньому лише убезпечує від морально-психологічного тиску, переслідувань і арештів; у цьому контексті факти арештів окремих священників у деканаті «переконливо» впливали на решту духовенства. Третій мотив, що, на нашу думку, найбільше позначився на виборі священниками моделі поведінки, – це «прямий компромат» на священників (часто з «особистими» мотивами, що стосувались членів родини), зібраний органами НКДБ і використаний під час «індивідуальних співбесід» з уповноваженим РСРК. Звичайно, не можна відкидати і власних переконань деяких священників, котрі виявили бажання перейти з ГКЦ до РПЦ, однак сумнів у щирості подібних їх переконань де термінується неоднозначними суспільно-політичними обставинами проведення акції «возз'єднання». Скоріше, очевидно, більшість з них, поділяючи ідеї «групи Костельника», розглядали акцію

---

⁴⁵ Андрухів І. О. Релігійне життя на Прикарпатті: 1944-1990 роки. Історико-правовий аналіз / Ігор Андрухів. – Івано-Франківськ: Івано-Франківська обласна друкарня, 2004. – 344 с. – С. 40.

«возз'єднання» як вимушений засіб виходу Церкви зі «стану анархії і хаосу», спричиненого арештами ієрархії.

Продовжуючи акцію «возз'єднання», уповноваженим РСРК по області Сердюченко на співбесіду 8-10 жовтня 1945 р. знову були запрошені ряд священників деканату із Гвіздецького, Заболотівського і Коршівського районів. Характерно, що серед запрошених були й арештовані влітку 1945 р. М. Кисіль та М. Вонсуль, і «упірні» священники І. Баранюк, Р. Чередарчук, В. Григорчук, С. Білинський, П. Вовк, і вже приєднані до «Ініціативної групи...» Д. Могилицький, Я. Дутчак, В. Маковійчук⁴⁶. Однак результати «індивідуальної роботи» з ними, очевидно, були незадовільними. Адже у листопаді 1945 р. повторно на «співбесіду» з уповноваженим РСРК Сердюченком були викликані священники Р. Чередарчук з с. Гвіздець Старий, С. Білинський з с. Заболотів та П. Вовк з с. Трійця⁴⁷.

Станом на 15 лютого 1946 р., згідно із звітом уповноваженого РСРК по області Сердюченка, до складу «Ініціативної групи...» входили 24 священники колишнього Коломийського деканату ГКЦ (реорганізованого в січні 1946 р. розпорядженням о. А. Пельвецького):

* у місті Коломия: О. А. Русин – парох і декан (вступив 28.09. 1945 р., № 23); П. І. Томчук – сотрудник і заступник декана (вступив 06.06. 1945 р., № 1); С. М. Гаврилів – сотрудник (вступив 27.07. 1945 р., № 38);

* у Коломийському районі (= деканаті): І. М. Донигевич з с. Воскресінці (вступив 03.08. 1945 р., № 53); В. М. Бабинюк з с. Дебеславці (вступив 16.08. 1945 р., № 111); М. Ф. Гоянюк з с. Залуче над Прутом (вступив 03.08. 1945 р., № 51); М. О. Капустинський з с. Камінки Малі (вступив 24.01. 1946 р., № 313); І. М. Станецький з с. Кійданче (вступив 17.09. 1946 р., № 152); Є. П. Карпінський з с. Корнич (вступив 03.08. 1945 р., № 54); П. О. Чубатий з с. Перерів (вступив 10.08. 1945 р., № 71); Т. Л. Глібовицький з с. Пядики (вступив 07.08. 1945 р., № 54); С. Гребенюк з с. Камінки Малі (вступив 07.09. 1945 р., № 145);

⁴⁶ ДАІФО. – Ф. Р-388, оп. 2, спр. 32. – арк. 73, 74.

⁴⁷ Там само. – арк. 157.

Р. І. Ріпецький з с. Семаківці (вступив 22.08. 1945 р., № 123); Г. І. Федина з с. Ценява (вступив 07.08. 1945 р., № 58);

* у Гвіздецькому районі (= деканаті): В. О. Савчинський з м. Гвіздець (вступив 12.10. 1945 р., № 142); М. В. Дмитерко з с. Назірна (вступив 03.07. 1945 р., № 13); Д. Ю. Могилицький з с. Підгайчики (вступив 09.07. 1945 р., № 18); В. С. Луцький з с. Турка (вступив 17.07. 1945 р., № 30);

* у Заболотівському районі (= деканаті): С. Й. Білинський з с. Заболотів (вступив 24.01. 1946 р., № 298); П. О. Вовк з с. Трійця (вступив 31.01. 1946 р., № 318); І. М. Колода з с. Демиче (вступив 24.01. 1946 р., № 313); М. І. Білик з с. Тулукив (вступив 24.01. 1946 р., № 299); В. І. Маковійчук з с. Хлібичин Пільний (вступив 14.08. 1945 р., № 101);

* у Коршівському районі (= деканаті): В. М. Григорчук з с. Слобідка Лісна (вступив 03.01. 1946 р., № 324)⁴⁸.

Таким чином, підготовка до Львівського псевдо-собору, покликаного організаційно ліквідувати ГКЦ, завершилась в Коломийському деканаті формальним приєднанням до складу «Ініціативної групи...» абсолютної більшості духовенства, водночас серед «упірних» священників частину було арештовано (о. М. Гайдучок, о. М. Вонсуль, о. М. Кисіль), декого – переведено на інші парафії (І. Баранюк, С. Михайлів, Г. Маланчук, М. Маковійчук), решту ж – «переконали» погрозами або «компромадом» (І. Баранюк, Р. Чередарчук, В. Григорчук, С. Білинський, П. Вовк). Однак щирість їх «возз'єднання» викликає серйозні сумніви через адміністративні методи, використані органами влади для «навернення до православ'я» греко-католицьких священників.

Про суттєві відмінності у сприйнятті та трактуванні подій Львівського «возз'єднавчого собору» 8-10 березня 1946 р. органами радянської влади і самим духовенством свідчать, зокрема, наступні дані на прикладі Коломийського деканату. Так, за даними наркома держбезпеки УРСР С. Савченка, «один з найбільш авторитетних священників-деканів Станіславської єпархії Русин Олександр, який очолює Коломийський деканат, до складу якого входило 14 районів

⁴⁸ ДАІФО. – Ф. Р-388, оп. 2, спр. 32. – арк. 184-187.

Станіславської області, незважаючи на свій 80-літній вік, отримавши запрошення на собор, зібрав у себе 14 священників-делегатів собору, які входили до складу його деканату, благословив їх на участь в соборі та заявив, що він також виїжджає до Львова щоб взяти участь в роботі собору»⁴⁹. Насправді ж, з Коломийського деканату до Львова, навіть за офіційними даними мандатної комісії Львівського псевдо-собору 1946 р., прибули аж 7 священників: М. В. Дмитерко (р-н Гвіздець), О. О. Мальчинський (р-н Заболотів), П. І. Томчук, Є. П. Карпінський і О. А. Русин (р-н Коломия), А. О. Васирина і М. В. Салевич (р-н Отинія)⁵⁰.

Очевидно, значна частина «возз'єднаного» духовенства Коломийського деканату розглядали Львівський псевдо-собор як формальний акт, який, зважаючи на його невідповідність канонічним нормам, був «прийнятний» для радянської тоталітарної держави, але не мав зобов'язуючої канонічної сили для священників. Звідси, виходячи з такого розуміння трагічних подій, практично кожен священник вибудовував власну модель поведінки, що визначила його наступний життєвий шлях.

У середовищі греко-католицького духовенства Коломийського деканату, зважаючи на трансформації життєвих стратегій внаслідок подій 1945 – 1946 рр., можемо умовно виокремити декілька груп священників, у контексті яких для прикладу розглянемо життєписи окремих священників.

До першої групи належать ті священники ГКЦ, котрі влітку 1945 – навесні 1946 рр. перейшли до РПЦ, отримали повторну реєстрацію як православні священники і в такій ролі продовжили душпастирське служіння до кінця свого життя (О. А. Русин, П. О. Вовк, Є. П. Карпінський, Д. Ю. Могилицький, В. М. Григорчук, В. О. Савчинський, П. О. Чубатий та інші).

Отець Олександр Антонович Русин (25.03. 1868 – 09.10. 1955) після псевдо-собору, у травні 1946 р. був повторно зареєстрований уповноваженим Ради у справах РПЦ та єпархіальним управлінням Станіславсько-Коломийської єпархії РПЦ як настоятель церкви св.

⁴⁹ Ліквідація УГКЦ (1939 – 1946). Документи... – Т. 2. – С. 575.

⁵⁰ Діяння Собору Греко-Католицької Церкви у Львові 8 – 10 березня 1946 року. – Львів: Видання Президії Собору, 1946. – С. 55-57.

Архистратига Михайла і церкви Благовіщення Пречистої Діви Марії у Коломії та благочинний Коломийського деканату⁵¹. Органи НКДБ продовжували стежити за його «благонадійністю», а в липні 1947 р. в його будинку арештовано вчительку Г. Грабець, племінницю підпільного священика Д. Грабця⁵². Перед смертю о. О. Русин заповів власний будинок для дитячого садочка. На його похорон прийшли тисячі людей з Коломії та району, чим засвідчили свою повагу⁵³.

Отець Петро Онуфрійович Вовк (20.01. 1906 – 1970?), випускник Тернопільської гімназії (1931) і Станиславівської духовної семінарії (1934), рукоположений на священика в стані цілібату 17.06. 1934 р. єпископом І. Лятишевським, душпастирював спершу в селах Дебеславці (1934 – 1939), Зібранівка (1939 – 1941), Семаківці (1941 – 1942), а згодом – у с. Трійця та Ілинці (1942 – 1963). Після псевдо-собору був перереєстрований як настоятель церков у Трійці та Ілинцях, того ж 1946 р. о. Петро одружився з А. Бойчук. Згодом переведений на настоятеля церкви у с. Сопів (1963 – 1970?)⁵⁴.

Отець Євген Платонович Карпінський (09.12. 1902 – 1975?), випускник Тернопільської гімназії (1921) і Львівської богословської академії (1926), почав пастирську працю в с. Труханів Сколівського повіту (1927 – 1937), згодом перейшов до Станиславівської єпархії, де призначений парохом с. Назірна Коломийського району (1937 – 1944) та с. Корнич (1944 – 1956). Після псевдо-собору перереєстрований як настоятель церков у селах Корнич і Королівка, згодом призначений настоятелем церкви у м. Долина (1956 – 1968) і благочинним (деканом) Долинського району (1967 – 1968), але через конфлікт з головою церковної ради в Долині (звинувачений у «втручанні у фінансово-господарську діяльність релігійної громади») переведений на настоятеля

⁵¹ ДАІФО. – Ф. Р-389, оп. 2, спр. 2 (Журнал обліку служителів культу Івано-Франківської області за 1946 – 1951 рр.). – 65 арк. – арк. 2, 36; Ф. Р-388, оп. 1д, спр. 481 (Особові картки священиків, Т.2 «М-Я»). – 87 арк. – арк. 35.

⁵² Коломия й Коломийщина: Збірник споминів і статей про недавнє минуле / Упорядник і редактор М. Савчук. – Т. 2. – Філадельфія – Коломия : Видання Комітету Коломиян, 2008. – 397 с. – С. 233-234.

⁵³ Кочержук М. «Спогадуйте наставників ваших...»: [нарис про о. О. Русина] // Музей історії міста Коломії – скарбниця коломийського часу: неофіційний сайт: [електронний ресурс] – режим доступу: <http://museumkolomyia.se-ua.net/page3> [зчитано: 03.06. 2013].

⁵⁴ ДАІФО. – Ф. 504, оп. 1, спр. 330г (Метрика кліру Станиславівської єпархії за 1887 – 1941 рр. Том 6). – арк. 62-63; Ф. Р-388, оп. 1д, спр. 63 (Особова справа священика Вовка Петра Онуфрійовича). – арк. 7-7зв., 19-20.

церкви у м. Косів і благочинного Косівського і Верховинського районів (1968 – 1975?)⁵⁵. Уповноважений РСРПЦ уважно стежив за його діяльністю, зокрема тому, що дружина о. Євгена, за донесеннями, була «сестрою уніата Цибика і племінницю засудженого уніата Бахталовського». У травні 1975 р. секретар єпископа провів «виховну бесіду» зі священником у зв'язку із «злочинним вивіщенням націоналістичного «флага» біля церкви м. Косів»⁵⁶.

Отець Дем'ян Юрійович Могилицький (14.11. 1913 – 1970?), випускник Чернівецької гімназії (1934), духовної семінарії в Блажу (1938), рукоположений на священника 21.03. 1938 р. єпископом Александром Русу в Бая-Маре, виконував обов'язки адміністратора парохій м. Радівці (1938 – 1940) та м. Кіцмань (1940), мусив виїхати до Німеччини, де працював бухгалтером на хімічній фабриці в м. Лінц і таємно душпастирював між українськими робітниками. Повернувся на батьківщину 1943 р., став катехитом і сотрудником у Коломиї (1943 – 1945), згодом – парохом у с. Підгайчики (1945 – 1947) та м. Кути (1947-1970?)⁵⁷.

Отець Василь Миколайович Григорчук (30.01. 1892 – 05.02. 1967), випускник Станиславівської духовної семінарії (1918), рукоположений 15.12. 1918 р. єпископом Г. Хомшиним, почав пастирське служіння в с. Рожнів (1918 – 1924), парох с. Рибно (1924 – 1937), згодом – душпастир у с. Слобідка Лісна (1937 – 1963) і Угринів (1963 – 1967)⁵⁸.

Отець Володимир Олімпійович Савчинський (25.01. 1912 – 14.12. 1961), випускник Станиславівської духовної семінарії (1937), рукоположений 20.06. 1937 р. єпископом І. Лятишевським, сотрудник в с. Космирин (1937 – 1941), сотрудник у Станиславові (1941 – 1945). Після псевдо-собору був настоятелем церков у селах Герасимів (1945 – 1949),

⁵⁵ ДАІФО. – Ф. 504, оп. 1, спр. 330д (Метрика кліру Станиславівської єпархії за 1887 – 1941 рр. Том 5). – арк. 94; Ф. Р-388, оп. 1д, спр. 167 (Особова справа священника Карпінського Євгенія Платоновича). – арк. 1-4, 100-103.

⁵⁶ ДАІФО. – Ф. Р-388, оп. 1д, спр. 167. – арк. 104-105.

⁵⁷ ДАІФО. – Ф. 504, оп. 1, спр. 195а (Метрика кліру Станиславівської єпархії за 1887 – 1941 рр. Том 4). – арк. 3; Ф. Р-388, оп. 1д, спр. 274 (Особова справа священника: Могилицький Дем'ян Юрійович). – арк. 1, 7-7зв, 8, 15-15зв.

⁵⁸ ДАІФО. – Ф. 504, оп. 1, спр. 330б. – арк. 35; Ф. Р-388, оп. 1д, спр. 480 (Особові картки священників, Т.1 «Б-Л»). – арк. 38-38зв.

Завадка (1949 – 1950), Креховичі (1950 – 1958), Липиця Долішня (1958 – 1961)⁵⁹.

Отець Партеній Осипович Чубатий (1877 – 1947), рукоположений 1903 р., душпастирював у селах Ворвулинці (1903), Головчинці (1903 – 1904), Медуха (1904 – 1905), Кїйданів (1905 – 1908), Жабокруки (1908 – 1909), Стрільче (1909 – 1910), Перерів (1910 – 07.01. 1947)⁶⁰.

Другу групу складають священики ГКЦ, які перейшли до РПЦ і згодом відкликали свій підпис, були арештовані, відбували покарання і померли на засланні (М. Ф. Гоянюк, В. І. Маковійчук, Т. Л. Глібовицький та ін.).

Отець Микола Федорович Гоянюк (1882 – 1953), випускник духовної семінарії в Станиславові (1906), рукоположений 21.10. 1906 р. єпископом Г. Хомишиним, душпастирював у с. Обертин (1906 – 1907), м. Вижниця (1907 – 1909), с. Качика (1909 – 1912), с. Залуче над Прутом (1912 – 1950)⁶¹. Після Львівського псевдо-собору 1946 р. залишився настоятелем в с. Залуче, але, очевидно, потрапив під нагляд органів НКДБ. Заарештований 10.01. 1950 р. за звинуваченням у посвяченні могил борцям за волю України (1941 р.) і допомозі членам ОУН, засуджений 11.04. 1950 р. військовим трибуналом військ МВС Станіславської області на 25 років позбавлення волі. Покарання відбував у Мордовських спецтаборах. Загинув 12.12. 1953 р. в ув'язненні, місце поховання невідоме. Реабілітований 25.11. 1992 р.⁶².

Отець Василь Іванович Маковійчук (1888 – 1951), випускник Львівської духовної семінарії, рукоположений 1912 р., почав пастирське служіння у Львівській архієпархії в с. Соснів (1912 – 1914), згодом перейшов до Станіславівської єпархії, де душпастирював у селах Красна

⁵⁹ ДАІФО. – Ф. 504, оп. 1, спр. 330г. – арк. 192-193; Ф. Р-388, оп. 1д, спр. 481. – арк. 36-37.

⁶⁰ ДАІФО. – Ф. 504, оп. 1, спр. 330д. – арк. 143; Ф. Р-388, оп. 1д, спр. 442 (Особова справа священика Чубатого Йосифа Партенієвича). – арк. 23; Ф. Р-389, оп. 2, спр. 8 (Список духовенства і виконавчих органів православних церков Станіславській області, 01.03. – 30.10. 1948). – арк. 15зв.

⁶¹ ДАІФО. – Ф. 504, оп. 1, спр. 330а (Метрика кліру Станіславівської єпархії за 1887 – 1941 рр. Том 1). – арк. 193; Ромаш М. Битою дорогою життя... – С. 46-47; Микола Гоянюк нар. 1882 пом. 1953 // Родовід: [електронний ресурс] – режим доступу: <http://uk.rodovid.org/wk/Запис:844817> [зчитано: 03.06. 2016].

⁶² Реабілітовані історією. Івано-Франківська область: у 5-х томах / Упорядник, автор передмови Л. Вардзарук. – Том 1: Коломийський і Косівський райони. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2000. – С. 153; Ромаш М. Битою дорогою життя... – С. 55.

(1914 – 1915), Хімчин (1915 – 1942) та Хлібичин Пільний (1942 – 1945)⁶³. Попри вступ до «Ініціативної групи...» 14.08. 1945 р.⁶⁴, о. В. Маковійчук був заарештований 19.09. 1945 р. за звинуваченням в антирадянській пропаганді, засуджений 09.03. 1946 р. на 10 років позбавлення волі та 3 роки поразення в правах з конфіскацією майна. Загинув 08.02. 1951 р. в ув'язненні, місце поховання невідоме. Реабілітований 27.09. 1993 р.⁶⁵.

Отець Теофіл Львович Глібовицький (23.08. 1867 – 1951), випускник духовної семінарії у Львові (1889), рукоположений 1892 р. єпископом Ю. Куїловським, душпастирював у селах Помірці (1892 – 1893), Серафинці (1893 – 1894), Товмачик (1894 – 1897), Тростянець (1897 – 1910), Пядики (1910 – 1951)⁶⁶. Після «возз'єднання» 1946 р. продовжив служити настоятелем церкви у с. Пядики, згодом переведений до с. Підпечари, але невдовзі заарештований і засуджений на заслання, де і помер⁶⁷.

До третьої групи належать священики ГКЦ, які перейшли до РПЦ і згодом відкликали свій підпис, були арештовані та відбули покарання, потім продовжили підпільне служіння в «катакомбній» ГКЦ (П. І. Томчук, С. М. Гаврилів та ін.).

Отець Петро Іванович Томчук (06.07. 1890 – 1949?), випускник духовної семінарії в Станиславові (1916), рукоположений в одруженому стані 2.12. 1917 р. єпископом Г. Хомишиним, душпастирював у селах Пужники (1918 – 1920), Росохач (1920 – 1921), Якубівка (1921 – 1938), Семаківці (1938 – 1941), згодом – сотрудник в Коломиї (1941 – 1946?)⁶⁸.

⁶³ ДАІФО. – Ф. 504, оп. 1, спр. 330в (Метрика кліру Станиславівської єпархії за 1887 – 1941 рр. Том 3). – арк. 118; Ф. Р-388, оп. 2, спр. 11. – арк. 63в-7; Блажейовський Д. Історичний шематизм Львівської архієпархії (1832 – 1944). Том 2: Духовенство і релігійні згромадження: англійською мовою. – Львів – Київ: КМ Академія, 2004. – С. 289; Блажейовський Д. Історичний шематизм Станиславівської (Івано-Франківської) єпархії від її заснування до початку Другої світової війни (1885 – 1938): англійською мовою. – Львів: Місіонер, 2002. – С. 335.

⁶⁴ ДАІФО. – Ф. Р-388, оп. 2, спр. 32. – арк. 184-187.

⁶⁵ Реабілітовані історією... Івано-Франківська область... – Кн. 2. – С. 79.

⁶⁶ ДАІФО. – Ф. 504, оп. 1, спр. 330а. – арк. 177; Блажейовський Д. Історичний шематизм Станиславівської (Івано-Франківської) єпархії... – С. 297.

⁶⁷ Мартирологія Українських Церков: у 4-х томах. – Т.2: Українська Католицька Церква: Документи, матеріали, християнський самвидав України / Упорядкували і зредагували О. Зінкевич і о. Т. Р. Лончина. – Торонто – Балтимор: Українське видавництво «Смолоскип» ім. В. Симоненка, 1985. – С. 117; Алфавітний покажчик (по персоналіям) – Літера Г // Інститут історії Церкви УКУ: [електронний ресурс] – режим доступу: <http://ichistory.org.ua/proekty/katalogy-arhivu-iits/alfavitnyj-pokazhchuk-po-personalijam-a/alfavitnyj-pokazhchuk-po-personalijam-g/>; Теофіл Глібовицький нар. 1867 пом. 1951 // Родовід: [електронний ресурс] – режим доступу: <http://uk.rodovid.org/wk/Запис:690513>.

⁶⁸ ДАІФО. – Ф. 504, оп. 1, спр. 330д. – арк. 88; Ф. Р-388, оп. 2, спр. 29. – арк. 36.

Після Львівського псевдо-собору 1946 р. деякий час залишався сотрудником і заступником декана в Коломиї⁶⁹, але згодом, 1949 р., відмовився від «возз'єднання» з РПЦ, за що був ув'язнений⁷⁰.

Отець Степан Миколайович Гаврилів (19.11. 1910 – 1975?), випускник гімназії (1933) та духовної семінарії (1937) в Станиславові, рукоположений 21.06. 1937 р. єпископом І. Лятишевським, почав служіння сотрудником в с. Більче Доброкут (1937 – 1939), у 1939 р. мусив переїхати на Лемківщину, де вчителював, у 1941 р. повернувся до Станиславівської єпархії⁷¹, призначений сотрудником у Крехівцях (1941 – 1944) та Коломиї (1944 – 1947), спершу підтримав акцію «возз'єднання», але згодом відмовився, перейшов на підпільне служіння, у 1950 р. був арештований і засуджений на 10 років, відбув покарання та повернувся до Станіслава / Івано-Франківська, де продовжив таємно душпастирювати вдома, оскільки мав інвалідність і проживав з матір'ю⁷².

До четвертої групи належать священики ГКЦ, які не перейшли до РПЦ, за що були арештовані й засуджені, відбули покарання, а після повернення продовжили підпільне служіння в «катакомбній» Церкві (М. О. Кисіль, М. В. Вонсуль, М. Л. Гайдучок, І. Т. Баранюк та ін.).

Отець Михайло Олексійович Кисіль (03.11. 1912 – 1996), випускник гімназії в Тернополі (1930) і духовної семінарії в Станиславові (1935), рукоположений в стані цілібату 18.08. 1935 р. єпископом І. Лятишевським, пастирське служіння почав сотрудником у Коломиї (1935 – 1939), згодом – душпастир в селах Кійданців (1939 – 1940), Балинці (1940 – 1945)⁷³. На початку липня 1945 р. у бесіді з о. А. Пельвецьким о. Михайло дав попередню згоду на «перехід у православ'я»⁷⁴, проте невдовзі, у серпні, був заарештований органами НКДБ⁷⁵, звинувачений у співпраці в ролі старости сільської управи з німецькою адміністрацією та «націоналістичній проповіді» під час

⁶⁹ ДАІФО. – Ф. Р-389, оп. 2, спр. 2. – арк. 36; спр. 8. – арк. 16.

⁷⁰ Андрухів І. Релігійне життя на Прикарпатті (1944 – 1990)... – С. 94.

⁷¹ ДАІФО. – Ф. Р-388, оп. 2, спр. 29. – арк. 34-35; Ліквідація УГКЦ (1939 – 1946). Документи... – Т. 1. – С. 12, 112, 114.

⁷² ДАІФО. – Ф. Р-388, оп. 2, спр. 123. – арк. 24, 31.

⁷³ ДАІФО. – Ф. 504, оп. 1, спр. 330г. – арк. 100-101; Ф. Р-388, оп. 2, спр. 8. – арк. 7; спр. 32. – арк. 28-29, 73-74.

⁷⁴ Ліквідація УГКЦ (1939 – 1946). Документи... – Т. 1. – С. 839.

⁷⁵ ДАІФО. – Ф. Р-388, оп. 2, спр. 32. – арк. 28-29, 73-74.

посвячення могили борцям з волю України⁷⁶. Покарання відбував у виправно-трудовах таборах Комі АРСР (1946 – 1952), повернувся в Україну і підпільно душпастирював у м. Борщів, селах Заліщицького та Чортківського районів (1952 – 1989), з відродженням УГКЦ – парох сіл Озеряни і Ланівці Борщівського району (1989 – 1996)⁷⁷.

Отець Микола Володимирович Вонсуль (16.11.1906 – 22.07.1974), син священика, випускник духовної семінарії в Станиславові (1931), рукоположений в стані цілібату 14.06.1931 р. єпископом І.Лятишевським, пастирське служіння почав сотрудником у Коломиї (1931 – 1936), потім – душпастир в м. Солотвино (1936 – 1939), с. Кулачківці (1939 – 1945)⁷⁸. Вперше був арештований органами НКВС 23.06.1941 р., але тоді вдалося врятуватися від розстрілу. У серпні 1945 р. за відмову «возз'єднатися» з РПЦ був арештований вдруге, у 1946 р. засуджений на 10 років позбавлення волі, покарання відбував у таборах Казахстану, 1959 р. повернувся в Україну, до Коломиї, де таємно здійснював душпастирські обов'язки. Загинув при загадкових обставинах⁷⁹.

Отець Мирослав-Іван Лукич Гайдучок (16.09.1907 – 1945?), випускник гімназії в Рогатині (1927) і духовної семінарії в Станиславові (1931), рукоположений 03.06.1934 р. єпископом І. Лятишевським, душпастирював у селах Жаб'є-Слупейка (1934 – 1935), Топорівці (1935 – 1936), Трійця (1936 – 1945)⁸⁰. Арештований у серпні 1945 р. за звинуваченнями у співпраці з німецькою окупаційною адміністрацією, посвяченні могили «борцям за Самостійну Україну», відправці на каторжні роботи в Німеччину близько 300 мешканців села Залуччя,

⁷⁶ Ліквідація УГКЦ (1939 – 1946). Документи... – Т. 2. – С. 116.

⁷⁷ У 70-у річницю Львівського псевдособору митрополит Василій закликав вшанувати кожного, хто залишився вірним УГКЦ та Україні [дата публікації: 08.03.2016] // Католицький оглядач: [електронний ресурс] – режим доступу: <http://catholicnews.org.ua/u-70-u-richnicyu-lvivskogo-psevdosoboru-mitropolit-vasiliy-zaklikav-vshanutati-kozhnogo-hto>; Ланівці. Автор: Рогачук (Юзак) Людмила [дата публікації: 29 січня 2013] // [електронний ресурс] – режим доступу: <https://ok.ru/lanivtsibest/topic/6148759516304>.

⁷⁸ ДАІФО. – Ф. 504, оп. 1, спр. 330а. – арк. 159; Ф. Р-388, оп. 2, спр. 8. – арк. 4; спр. 13. – арк. 5зв.

⁷⁹ Некрополі Івано-Франківщини // Інститут україніки: [електронний ресурс] – режим доступу: <http://www.ukrainica.org.ua/en/component/content/article/41-index/191/2185-2185.html>; У 70-у річницю Львівського псевдособору митрополит Василій закликав вшанувати кожного, хто залишився вірним УГКЦ та Україні [дата публікації: 08.03.2016] // Католицький оглядач: [електронний ресурс] – режим доступу: <http://catholicnews.org.ua/u-70-u-richnicyu-lvivskogo-psevdosoboru-mitropolit-vasiliy-zaklikav-vshanutati-kozhnogo-hto>; Кічак І. Полковник Рем, священик Вонсуль: [про трагічну загибель о. Миколи Вонсуля, греко-католицького священика] // Вісник Коломиї. – 1996. – 21 листопада.

⁸⁰ ДАІФО. – Ф. 504, оп. 1, спр. 330г. – арк. 52-53.

підтримці вступу українців до дивізії «Галичина»⁸¹. Подальша доля невідома.

Отець Іван Теодорович Баранюк (1911 – 1982), випускник малої семінарії у Львові («матурував» 1932 р.) і духовної семінарії в Станиславові (1936), рукоположений в стані целібату 01.06.1936 р. єпископом І. Лятишевським, душпастирську працю проводив у селах Потік Золотий (1936 – 1939), Сидорів (1939 – 1944), Шидлівці (1942 – 1944), у містечку Гвіздець і «дочірніх» селах Остапківці і Чехова (1944 – 1945)⁸². За відмову приєднатися до «Ініціативної групи...», імовірно, в жовтні 1945 р. був заарештований⁸³, засуджений 13.04.1946 р. на 10 років заслання у виправно-трудовах таборах, покарання відбував у Степлагу⁸⁴.

П'яту групу складають священики ГКЦ, які спершу не перейшли до РПЦ, за що були арештовані, засуджені, відбули покарання, а після повернення під впливом тиску органів НКДБ «возз'єднались» з РПЦ (В. М. Бабинюк⁸⁵, С. Й. Білинський та ін.).

Отець Василь Михайлович Бабинюк (29.09.1897 – 1965-?), випускник духовної семінарії в Станиславові (1931), рукоположений в стані целібату 07.06.1931 р. єпископом І. Лятишевським, душпастирював у села Камінне (1931 – 1932), Люча (1932 – 1933), Ілинці (1933 – 1939) і Дебеславці (1939 – 1945?). У серпні 1945 р. вступив до «Ініціативної групи...»⁸⁶, але згодом арештований і засуджений «за зв'язок з бандитами», відбув покарання у 1946 – 1956 рр., пізніше арештований вдруге, засуджений «за хуліганство», відбував покарання у 1961 – 1963 рр. у ВТТ «Степлаг»⁸⁷.

⁸¹ ДАІФО. – Ф. Р-388, оп. 2, спр. 32. – арк. 18; Ліквідація УГКЦ (1939 – 1946). Документи... – Т. 1. – С. 264, 265, 266, 518, 519.

⁸² ДАІФО. – Ф. 504, оп. 1, спр. 330г. – арк. 134; Ф. Р-388, оп. 2, спр. 8. – арк. 8; спр. 13. – арк. 5зв.; Блажейовський Д. Історичний шематизм Станиславівської (Івано-Франківської) єпархії... – С. 175-176, 269.

⁸³ ДАІФО. – Ф. Р-388, оп. 2, спр. 32. – арк. 8, 28, 29, 31, 73, 101-101зв, 143.

⁸⁴ У 70-ту річницю Львівського псевдособору Митрополит Василій закликав вшанувати кожного, хто залишився вірним УГКЦ та Україні (08/03/2016) // Католицький оглядач: <http://catholicnews.org.ua/u-70-u-richnicyu-lvivskogo-psevdosoboru-mitropolit-vasiliy-zaklikav-vshanutati-kozhnogo-hto>; Село Козаччина // https://vk.com/wall-4781897_12971; Ланівці. Автор: [Рогачук \(Юзак\) Людмила](#) (29 січня 2013) // <https://ok.ru/lanivtsibest/topic/61487559516304>.

⁸⁵ ДАІФО. – Ф. Р-388, оп. 1д, спр. 480. – арк. 1-2.

⁸⁶ ДАІФО. – Ф. 504, оп. 1, спр. 330а. – арк. 36; Ф. Р-388, оп. 1д, спр. 480. – арк. 1; оп. 2, спр. 13. – арк. 5зв, 8; спр. 32. – арк. 5, 8зв, 16, 25зв, 28, 29, 31, 33, 101, 143, 185; спр. 32а. – арк. 51.

⁸⁷ ДАІФО. – Ф. Р-388, оп. 1д, спр. 480. – арк. 1; Список лиц украинской национальности отбывавших наказание в спецлагере «Степлаг» в период 1920-1950-х годов // Територія терору: [електронний ресурс] – режим доступу: <http://territoryterror.org.ua/download.php?bookid=79>. – Літера «Б». – п. 14.

Після повернення із заслання погодився «возз'єднатися» з РПЦ і був призначений настоятелем церкви у с. Гаврилівка Богородчанського району Івано-Франківської області (10.06. 1963 – 02.08. 1965), згодом – у с. Марківці Тлумацького району Івано-Франківської області (з 02.08. 1965)⁸⁸. Подальша його доля невідома.

Отець Степан Йосифович Білинський (02.01. 1914 – 1948?), випускник гімназії в Чернівцях (1932) і духовної семінарії в Блажу в Румунії, рукоположений 11.10. 1936 р. єпископом О. Русу, почав пастирське служіння в м. Вашківці (1936 – 1940) і м. Сторожинець (1940), потім виїхав до Німеччини, де виконував обов'язки душпастиря в Біліц, Сайбуш, Тичин і Катовиці, а 1941 р. прийнятий до Станиславівської єпархії. де служив священиком у с. Тулукив (1941 – 1944), Келіхів (1943 – 1944), Заболотів (1944 – 1945)⁸⁹. Заарештований у травні 1945 р. за звинуваченнями в зв'язках з німецьким гестапо, але погодився перейти «на православ'я» та зобов'язався перевести до РПЦ всі парафії Заболотівського району⁹⁰. В січні 1946 р. вступив до «Ініціативної групи...»⁹¹, продовжив душпастирювати в м. Заболотів⁹². Подальша його доля невідома.

До шостої (і останньої умовної) групи можна віднести священиків ГКЦ, які не перейшли до РПЦ, не були засуджені та продовжили підпільне служіння (Р. В. Чередарчук, Р. І. Ріпецький та ін.).

Отець Роман Васильович Чередарчук (05.08. 1900 – 1945?), випускник гімназії в Бродах (1921) і духовної семінарії у Львові (1927), рукоположений в одруженому стані 09.10. 1929 р. у Львові, спершу душпастирював у м. Бережани (1929 – 1932), у селах Ляшки (1932 – 1933), Убинє (1933 – 1938) у Львівській єпархії, потім перейшов до Станиславівської єпархії, де був священиком у селах Межигірці (1938 – 1943), Медуха (1942 – 1943), Гвіздець Старий (1943 – 1945)⁹³. У 1945 р. відмовився «возз'єднатися» з РПЦ, двічі викликався на «співбесіду» з

⁸⁸ ДАІФО. – Ф. Р-388, оп. 1д, спр. 480. – арк. 1зв., 2.

⁸⁹ ДАІФО. – Ф. 504, оп. 1, спр. 330г. – арк. 316-317.

⁹⁰ Ліквідація УГКЦ (1939 – 1946). Документи... – Т. 1. – С. 675, 736.

⁹¹ ДАІФО. – Ф. Р-388, оп. 2, спр. 32. – арк. 184-187.

⁹² ДАІФО. – Ф. Р-389, оп. 2, спр. 2. – арк. 33зв-34; спр. 8. – арк. 13зв-14.

⁹³ ДАІФО. – Ф. 504, оп. 1, спр. 330д. – арк. 95; Ф. Р-388, оп. 2, спр. 8. – арк. 9; спр. 13. – арк. 5зв.

уповноваженим РСРК в Станіславі, але перейшов у підпілля і зберіг вірність УГКЦ⁹⁴. Подальша його доля невідома.

Отець Роман Іванович Ріпецький (22.01. 1889 – 1945?), уродженець Гориці в Австрії, рукоположений в одруженому стані 22.02. 1914 р. єпископом Г. Хомишиним, душпастирював в селах Кобаки (1914 – 1915), Задубрівці (1915 – 1918), Глинки (1918 – 1923), Підлуже (1923 – 1938), Чортовець (1938 – 1942), виконував обов'язки заступника й адміністратора Станіславівського деканату (1924 – 1929) та ординаріатського шкільного комісара у Товмацькому деканаті (1935 – 1939)⁹⁵. Згодом став парохом с. Семаківці (1942 – 1946?). У співбесідах з уповноваженим РСРК його переконували вступити до «Ініціативної групи...» (навіть формально включили до списку), але він відмовився «возз'єднатися» з РПЦ, продовжував підпільне служіння в катакомбній УГКЦ⁹⁶. Подальша його доля невідома.

Отже, життєві шляхи священиків Коломийського деканату після Львівського псевдо-собору 1946 р. склалися по-різному, з огляду на обрану ними модель поведінки у процесі акції «возз'єднання» ГКЦ з РПЦ, що обумовлювалася як внутрішнім переконаннями, так і – значною мірою – суспільно-політичними чинниками (адміністративно-політичний і морально-психологічний тиск, зібраний «компрокат» тощо).

Однак, незважаючи на переслідування радянською владою, УГКЦ зберегла своє «ядро» і продовжила існувати в «катакомбних» умовах. Характерно, що, наприклад, станом на 1 січня 1976 р., за даними уповноваженого Ради у справах релігій по Івано-Франківській області С. Ганженка, Коломия (поряд з Івано-Франківськом) була одним із

---

⁹⁴ Станіславська (Івано-Франківська) єпархія УГКЦ крізь призму століть: Історико-релігійний аспект. Наукова монографія / Ігор Андрухів, Олександр Лисенко, Ігор Пилипів. – Надвірна: ЗАТ «Надвірнянська друкарня», 2009. – 500 с. – С. 346-347; Чередарчук Роман Васильович (священик) (1900) // Архів Інституту історії Церкви УКУ: [електронний ресурс] – режим доступу: <http://ichistory.org.ua/proekty/katalogy-arhivu-iits/alfavitnyj-pokazhchyk-po-personalijam-a/alfavitnyj-pokazhchyk-po-personalijam-ch/>.

⁹⁵ ДАІФО. – Ф. 504, оп. 1, спр. 195а. – арк.162.

⁹⁶ ДАІФО. – Ф. Р-388, оп. 2, спр. 13. – арк. 5-5зв., 8; спр. 32. – арк. 25, 143-144, 147зв., 184; Станіславська (Івано-Франківська) єпархія УГКЦ крізь призму століть... – С. 346-347; Ріпецький Роман Іванович (священик) (1889) // Архів Інституту історії Церкви УКУ: [електронний ресурс] – режим доступу: <http://ichistory.org.ua/proekty/katalogy-arhivu-iits/alfavitnyj-pokazhchyk-po-personalijam-a/alfavitnyj-pokazhchyk-po-personalijam-r/>.

найбільших центрів діяльності «уніатів» – тут проживали й таємно душпастирювали 11 підпільних священників⁹⁷.

Загальний висновок та перспективи дослідження проблеми.

Одним з рубіжних моментів в історії УГКЦ ХХ ст. став Львівський псевдо-собор 1946 р., який, попри визначене завдання «ліквідувати» і «возз'єднати» Церкву, по суті, з канонічно-правового погляду був неканонічним, а з богословської точки зору став джерелом «мучеництва за віру» греко-католиків, які через жертви підтвердили свою вірність Церкві Христовій. Водночас ця сумна подія стала певним рубіконом у житті кожного греко-католицького священника, змусила вибудовувати свою життєву стратегію на перспективу, враховуючи власні релігійні переконання та суспільну діяльність «до» і «після» псевдо-собору. Прискіпливий історичний аналіз життєдіяльності греко-католицьких священників на прикладі одного з деканатів Станиславівської єпархії Галицької митрополії – Коломийського, очевидно, дозволив показати неоднозначність стереотипних оцінок і поділу духовенства на «мучеників» і «зрадників віри», а також необхідність переосмислення на конкретних прикладах з біографій окремих священників їх моделей і реальних мотивів поведінкових ліній. Незаперечним при цьому, безумовно, залишається факт і виховний для нинішнього і майбутніх поколінь приклад численних мучеників за віру, особливо проголошених блаженними 27 синів і дочок УГКЦ під час паломництва Папи Івана Павла II в Україну 2001 р. «Крім цих, нині всім відомих імен, – відзначає Блаженний Любомир Гузар, – були також сотні тисяч незнаних нам поіменно мучеників за віру, які віддали свої життя... Один Бог знає лік усім нашим страсотерпцям. А ми віримо, що Христос у день свого славного зновупришестя явить усім нам їхнє повне число й велич... Мучеництво за «з'єднання всіх»... стало чи не найбільшим офірним даром, який ми складаємо до скарбниці Вселенської Церкви»⁹⁸.

⁹⁷ ДАІФО. – Ф. Р-388, оп. 2, спр. 123. – арк. 28-33.

⁹⁸ Послання Синоду Єпископів Києво-Галицького Верховного Архиепископства до духовенства, монашества й мирян Української Греко-Католицької Церкви та до всіх людей доброї волі з приводу 60-ї річниці Львівського псевдособору 1946 року: [електронний ресурс] – режим доступу: http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/appeal2006/poslannya_psevd/.

Життєві стратегії священників Коломийського деканату УГКЦ в окреслений період визначалися декількома факторами: трансформацією політики радянської влади у сфері релігії від незначного толерування ГКЦ (у липні 1944 – січні 1945 рр.) до чітко спланованої акції «ліквідації» з адміністративно-політичним тиском органів держбезпеки на релігійні переконання духовенства, зокрема через використання «компромату» (з лютого 1945 до березня 1946 р.); еволюцією суспільних та релігійних поглядів греко-католицького духовенства під впливом «репресивної моделі» відношення влади до УГКЦ, цим обумовленого вибору моделі поведінки від пристосування до пасивного та / або активного опору. Розроблена автором на основі джерел класифікація життєвих стратегій духовенства Коломийського деканату УГКЦ після Львівського псевдо-собору, очевидно, попри свою недосконалість, допоможе частково зрозуміти окремі моделі поведінки та доповнити біографічні нариси кожного більш чи менш відомого священника.

Водночас детальніших досліджень із залученням додаткових джерел потребують біографічні нариси окремих священників Коломийського деканату (таких як М. І. Білик, Д. М. Вахняк, С. Гребенюк, М. В. Дмитерко, І. М. Донигевич, М. О. Капустинський, І. М. Колода, В. С. Луцький, Г. Маланчук, І. М. Станецький, Г. І. Федина та ін.). Сьогодні, коли відкрито доступ до раніше засекречених архівів радянських репресивних органів, для істориків відкриваються широкі можливості відкрити сторінки біографій хоча б невеликої частини із цих багатьох «незнаних нам поіменно мучеників за віру».

Abstract

Ruslan Deliatynskyi

**FORTUNE GREEK CATHOLIC PRIEST OF DEAN OF
KOLOMYIA IN STANISLAVIV DIOCESE: BEFORE AND AFTER THE
LVIV PSEUDO-COUNCIL 1946**

The article analyzes the evolution of social and religious beliefs and way of life of the Greek Catholic priests Kolomiyskogo dean Stanislaviv Eparchy of the GCC in 1944 - 1950 years, ie before and after the Lviv pseudo-cathedral 1946.

Key words: *dean of Kolomyia, dean Father Alexander Rusin, vice-dean Father P. Tomchuk, Greek Catholic priests, Initiative group for the reunification of the Greek Catholic Church with the Russian Orthodox Church, administrator of Stanislaviv diocese Father A. Pelvetskyj, commissioner of Council Council of Religious Affairs at the Council of Ministers of the USSR on Stanislav region, Lviv pseudo-council 1946.*

**ШТРИХ ДО ПОРТРЕТА ЄПИСКОПА ГРИГОРІЯ ХОМИШИНА
СТАНІСЛАВСЬКИЙ ВЛАДИКА В УМОВАХ ІДЕОЛОГІЧНОЇ
ДИСКУСІЇ МІЖ ГАЛИЦЬКИМИ КЛЕРКАМИ І
НАЦІОНАЛІСТАМИ МІЖВОЄННОЇ ДОБИ**

У науковій статті автор намагається з'ясувати місце єпископа Г.Хомишина в умовах ідеологічної дискусії між галицькими клерикалами і націоналістами міжвоєнної доби. Автор акцентує що мали місце окремі непорозуміння між єпископом Г.Хомишиним і митрополитом А.Шептицьким.

In the scientific article the author tries to find the place Bishop H. Khomyshyn in terms of ideological debate between clerics and Galician nationalists interwar period. The author emphasizes that there have been some misunderstanding between Bishop H. Khomyshyn and Metropolitan A. Sheptytsky.

Секуляризаційні вияви сьогодення спонукають науковців уважно аналізувати минуле, знаходити закономірності, екстраполювати із сьогоденням. Особливо доскіпливого погляду, на наш погляд, потребує аналіз історії Греко-католицької церкви (далі – ГКЦ) кінця ХІХ – першої половини ХХ ст. – часу глибоких соціокультурних і ментальних цивілізаційних трансформацій, поступової втрати церквою провідної ролі в громадсько-культурному житті як у широкому цивілізаційному контексті, так і у вузькому – галицькоукраїнському. Суспільно-політичні, і ментальні метаморфози зламу століть, науково-технічний прогрес історичної доби поставив перед галицькими клерикалами завдання адекватної реакції. У середовищі Римо-католицької церкви, зокрема, поступово формувалися своєрідні ідеологічні течії, які відповідно до тенденцій епохи й сприймали місце Церкви: прогресисти і

традиціоналісти. Традиціоналісти уважали, що, власне, «емансипована» епоха (прихильники ліберальної, націоналістичної чи соціалістичної ідеологій) мусять безальтернативно сприймати вчення Церкви незалежно від еволюції часу і цивілізаційних змін, позаяк Церква – це, передусім, ірраціональна спільнота, створена Богом а не суспільством. Водночас, «прогресисти» – навпаки вважали, що Церква повинна зважати на цивілізаційні зміни, шукати нові методи і можливості впливу на вірян.

Вагомі соціокультурні цивілізаційні зміни зламу століть неминуче впливали й на керівництво Греко-католицької церкви. На наш погляд, розбудовуючи ГКЦ, молодий тридцятип'ятилітній митрополит Андрей Шептицький намагався максимально враховувати тенденції часу, осучаснити церкву, був, назагал, толерантним до нових віянь часу, прагнув зрозуміти українців у новій соціокультурній системі координат. Водночас, на два роки молодший від митрополита, станиславівський єпископ Григорій Хомишин (призначений Андреем Шептицьким 1904 р.) був значно консервативнішим. По суті, до усіх нових тенденцій історичної доби владика відносився обережно, не йдучи на жоден компроміс.

У цьому контексті, на наш погляд, дуже повчальним видається історичний досвід боротьби за державність та збереження національних традицій галицьких українців у міжвоєнний період. Цей період характеризується посиленням крайнощів у середовищі європейського, на загал, і галицько-українського, зокрема, суспільств. Скажімо, відповіддю на активізацію антиукраїнської діяльності польських урядових структур, ускладнення міжнародної атмосфери в Західній Європі, посилення релігійного індивідуалізму серед громадськості, що стало наслідком активізації діяльності новітніх антиклерикальних течій, була поява ідеологічно цілком протилежних сил – українських націоналістів та клерикалів. Перші 1920-ого року організувалися в Українську Військову Організацію, котра невдовзі трансформувалася в Організацію Українських Націоналістів. Другі – на історичній арені були представлені низкою релігійних організацій – Українською Християнською Організацією (УХО), Українською католицькою народною партією (УКНП), товариством “Скала” та ін.

Наше завдання – з'ясувати взаємовпливи між українськими націоналістами і одним з найбільш відомих греко-католицьких ієрархів першої половини ХХ століття станіславівським єпископом Григорієм Хомишиним, а також роз'яснити сутність та особливості суперечностей між станіславівським владикою і митрополитом. Пробуватимемо також збагнути історичні досвід, що диктує нам зазначений сюжет з нашого історичного минулого.

У міжвоєнний період націоналістичний світогляд виразно дисонував з клерикальним, Церква не сприймала цей рух через негативізм посягання на святість влади від Бога (у нашому випадку – на польську владу). Більше того – керівництво ГКЦ 1925 р. підписало з польською владою Конкордат про толерацію влади.

Відомо, що впродовж 1930-х рр. мало місце помітне загострення українсько-польських взаємин в Галичині. Усе частіше українські націоналісти переходили до тактики саботажів. Так, з вересня по жовтень 1930 р. було зареєстровано близько 2 200 антипольських виступів, що охопили 30 повітів Галичини. Польський уряд відреагував масовою репресивною акцією, що отримала назву “пацифікація” (умиротворення), застосувавши принцип колективної відповідальності всього українського населення. У місцях позбавлення волі опинилися сотні українців, серед них – усі члени президії найвпливовішої галицькоукраїнської партії Українського Національно-Демократичного Об'єднання на чолі з Дмитром Левицьким [10, с.22]. Загалом з 1 липня по 1 грудня 1930 р. у Львівському, Тернопільському та Станіславівському воєводствах поліція арештувала 1 739 осіб, з яких 1 143 були віддані до суду [11 с. 123].

10 вересня 1930 р. станіславівський єпископ Григорій Хомишин підготував Пастирський лист “Духовенство і світська влада”, в якому рішуче засудив антиукраїнські дії поляків та відзначив, що миряни й духовенство мають повне право відреагувати гідним способом та відстояти свою честь і гідність [6]³. 2 жовтня 1930 р. релігійний часопис “Нова зоря” писав: “... В якій державі карають загал за злочин одиниць? І де карають безсумнівних злочинців без переведення судової розправи і без судового вироку?... Ми ніколи не були і не є прихильниками УВО...

Вважали терористичну роботу високошкідливою для нашого народу... Але ми виступаємо рішуче і проти актів реванжу... пацифікації. Чому? Бо політикою пацифікації поляки тільки заженуть молодші і живіші елементи до УВО і до більшовиків” [7].

4 жовтня 1930 р. у Львові відбулася конференція єпископату за участю митрополита Української греко-католицької Церкви Андрея Шептицького, перемишльського єпископа Йосафата Коциловського і згадуваного вище Григорія Хомишина. Ієрархи засудили як “пацифікацію” польських властей, так і діяльність українських таємних організацій, однак підкреслили, що вчинки націоналістів – це здебільшого реакція на провокації поляків. Зазначимо, що Пастирський лист до духовенства і вірних, підготовлений владиками з приводу антиукраїнської політики властей, був конфіскований урядом. Невдовзі про злочини польської адміністрації в Галичині стало відомо Ватикану, куди єпископат Греко-католицької Церкви надіслав меморіал, де наводилися факти бичування священників, збездіщення жінок, приниження гідності людини [2].

1931 року єпископ Г.Хомишин написав спеціального Пастирського листа - “Про політичне положення українського народу в польській державі” де писав: “...Є всякі познаки, які вказують, що шовіністичні чинники польської суспільности прямують до того, щоб нас, українців, по-можности знищити! ...Українці в польській державі трактовані майже як горожани другої кляси, ...не виконано супроти нас не тільки міжнародних зобов’язань щодо автономії, але навіть ухвал польського союму, наприклад, щодо так званої воєвідської автономії, котра, як тепер існуюча, є радше пародією” [3].

За таких обставин для Г. Хомишина не було дивним, що виникають українські таємні організації, які обирають тактикою своєї боротьби терор і саботаж. Станіславівський владика дав зрозуміти полякам, що така політика не принесе добра і їхній державі, що “пацифікаційним” методом українську проблему не вирішити і це може призвести до подальшого загострення взаємин, спричинити збільшення кількості антипольських виступів й актів протесту. Знищити українців, за словами єпископа,

поляки не зможуть через високий рівень їхньої національної самосвідомості [3]. Акцентується на тому, що ескалація протиборства між сусідніми народами ослабить саму Польщу, зробить її беззахисною перед німецьким натиском із Заходу і російським більшовизмом зі Сходу.

У квітні 1933 р. єпископ Г.Хомишин дав інтерв'ю польському часопису “Gazeta poranna”, в якому зазначав: “Сусідні держави хочуть використати невдоволення меншин сусідної держави... Отже, розходиться про те, щоби дана держава заспокоїла слухні домагання меншини і тоді відбере сусіднім ворогам їх шкідливі атути (апетити – О. Є.)” [9]. В іншому інтерв'ю польським журналістам ієрарх сказав: „Обидві сторони мусять для здійснення визначеної цілі змінити і багато поглядів, програми піддати ревізії. Обидві сторони багато завинили. Але є ще досить часу, щоб зачати нове життя” [7].

Отже, першу умову врегулювання українсько-польських взаємин Г.Хомишин вбачав у зміні ставлення польських властей до українців як повноцінної нації. Але для здійснення цього необхідно, щоб і українці переглянули своє ставлення до польської держави. Тому владика звернувся з думками до українських провідників.

До діяльності українських націоналістів Г. Хомишин також підходив по-особливому. Розумів, що радикальна тактика ОУН викликана шовіністичним ставленням польського уряду. Однак розглядав оунівців як деструктивних елементів, які здатні більше нашкодити, ніж принести користі [4, с.12]. Єпископ підтверджував висловлену думку прикладом “пацифікації” польської влади 1930 р., що була спрямована не тільки проти прихильників саботажних акцій, а й усього українського населення. Г. Хомишин припускав, що вияви політичного терору в цей час були б на руку “шовіністичним чинникам польської суспільности”, щоб мати можливість виправдовуватися за свої злочини перед європейськими миротворчими організаціями [4, с.11].

Критичне ставлення Г. Хомишина до ОУН пояснювалося і тим, що націоналісти, на думку владика, відкидали необхідні для творення держави релігійні засади. В одному зі своїх Пастирських листів “Про грозу духової руїни” він писав: “І тому всякий вчинок, хотя й би як

повний жертви навіть з відданості свого життя для свого народу, коли він противний Божим правам, є завсігди злочином, є гріхом, а народови не принесе добра, а навпаки шкоду... Коли ввійде в звичай, що злочин сповнений в ім'я народу чи для народу і для своєї держави добрий і дозволений, тоді зітреться розуміння і почуття правдивої чесноти і правдивої моральності, тоді в такому народі чи державі будуть сповнятися злочини і проти своїх... і тоді злочини будуть уходити за героїство, бо вони будуть сповнятися в ім'я України і для України” [5, С.35–36].

Якщо ж завдяки тактиці ОУН і буде здобута незалежність, то така держава, за твердженням Г. Хомишина, не зможе достатньо самореалізуватися, бо виникне державоруйнівний, антирелігійний, “анархічно-конспіративний систем” [3, с. 10–11].

Зауважимо, що ставлення станіславівського владика до українських націоналістів викликало деякі непорозуміння з іншим клерикалом – митрополитом А. Шептицьким. Справа в тім, що митрополит стосовно діяльності ОУН займав більш дипломатичну позицію – не осуджувати все, що мало зв'язок з націоналістичними ідеями, а, навпаки, старатися привернути націоналістів до Церкви. В іншому випадку, вважав А. Шептицький, молоді люди, що симпатизували ідеям ОУН, “будуть назавжди втрачені для України”. 10 квітня 1932 р. релігійний часопис “Мета” вмістив статтю А.Шептицького “УКС і політика”. Митрополит відзначав, що католикові можна належати до будь-якого партійно-політичного угруповання, програма якого не суперечить католицькій вірі й етиці, а отже, бути монархістом, консерватором, демократом, угодовцем, в окремих виняткових випадках навіть екстремістом [8]. Якраз останнє твердження ймовірно надихало ОУН на подальшу боротьбу, водночас спонукаючи до активніших дій проти угодовців, до яких було зараховано і Г.Хомишина. До слова, у листі до А. Шептицького від 2 травня 1932 р. станіславівський владика певною мірою дорікав митрополиту за надто поблажливе ставлення до націоналістів [10 арк. 10–11].

На нашу думку, програма станіславівського єпископа щодо нормалізації українсько-польських взаємин не була капітулянтською. Г.

Хомишин вважав, що за тих суспільно-політичних обставин політика непримиренності, яку обстоювали націоналісти, здатна лише загострити етнополітичну ситуацію в регіоні. Вважаємо, що критичне ставлення до діяльності ОУН зовсім не означало ренегатства Г.Хомишина. Очевидно священнослужитель (а це цілком зрозуміло), не сприймав політичних методів боротьби українського націоналістичного підпілля, що суперечили нормам християнської моралі. З іншого боку, авторів цих рядків не вдалося знайти підтвердження тезі, що насправді Григорій Хомишин не був самостійною фігурою в політиці, а лише “зряддям в руках” польських спецслужб. До слова, таке припущення висувалося представниками Комуністичної Партії Західної України в міжвоєнний період.

Достеменно відомо інше – галицькоукраїнські клерикали не однаково відреагували на діяльність українських націоналістів. Більш поміркована позиція асоціюється з особою митрополита А.Шептицького, категоричніша – з постаттю єпископа Григорія Хомишина.

Для нас, людей, що проживають на початку ХХІ ст. важливим є історичний досвід минулих поколінь. Попри те, що націоналісти і клерикали були ідеологічно різнорідними силами, вони по-своєму намагалися оздоровити громадське життя Галичини у міжвоєнний період, покращити життя українцям у Польщі. Разом із тим, як показують суспільно-політичні події другої половини 1930-х рр., польські урядові структури намагалися використати опозиційне реноме галицьких клерикалів, зокрема єпископа Г. Хомишина, у своїх інтересах. Переслідувалася мета – через свідоме загострення взаємин між А. Шептицьким і Г.Хомишином ослабити не лише позиції Греко-католицької церкви в Галичині, а й ослабити національно-визвольний рух в регіоні на загал.

На наш погляд, аналіз історії УГКЦ міжвоєнної доби ХХ ст. доцільно зіставляти зі становищем Римо-католицькою Церкви зазначеної історичної пори. Не варто забувати, що до Другого Ватиканського собору (1962–1965 рр.) Римо-католицька церква дуже обережно ішла на компроміси з новими ідеологіями, «відкрившись» світові (політика аджорнаменто) лише після

Собору. Тому не слід дивуватися, що у міжвоєннн у тому числі серед греко-католицького духовенства з'являлися ієрархи ультрамонтанського світогляду (беззастережне підпорядкування Апостольській столиці, пріоритет клерикального над національним). Для станиславівського єпископа питання віри і Церкви було домінуючим. У 1920–1930-х рр. така ідеологія не повинна дивувати. Очевидно митрополит Андрей Шептицький виявився більш прогресивним, гнучким до епохи, а тому й не поділяв консервативних поглядів єпископа.

Разом з тим, автор цієї статті відкритий до дискусії. Ба, у наступному, 2017 році єпископові Г.Хомишину сповнюється 150 років, тож можна спрогнозувати дискусії на конференціях, в умовах проведення круглих столів тощо.

Список використаних джерел та літератури

1. Центральний державний історичний архів України у м. Львові (ЦДІАУЛ), Фонд 358, опис 1, справа 164 (Листи Станіславівського єпископа Григорія Хомишина.Т.2, 1931–1938), арк.10, 11.

2. Відділ рукописів Львівської Наукової бібліотеки ім. В.Стефаника (ЛНБ, ВР), Ф.9 (Окремі надходження), спр.1069 (Протоколи конференцій єпископів Львівського, Перемишльського, Станіславівського, 1902-1939 рр.), арк.40, 41.

3. Пастирський лист Григорія Хомишина до Всечесного клира і вірних Станіславівської єпархії про політичне положення українського народу в польській державі. – Львів, 1931. – С. 13.

4. Пастирський лист Григорія Хомишина до Всечесного клира і вірних Станіславівської єпархії про політичне положення українського народу в польській державі. – Львів, 1931. – С. 12.

5. Пастирський лист Григорія Хомишина про грозу духової руїни. – Станіславів. 1933. – С. 35, 36.

6. Духовенство і світська влада. Письмо Григорія Хомишина // Нова зоря. – 1930. – Ч. 78. – 12 жовтня.

7. Нова зоря (Орган Української християнської організації, Української католицької народної партії, з 1932 р. – орган Української народної обнови). – 1930. – 2 жовтня. – Ч. 75.

8. Мета (Орган Українського католицького союзу). – 1932. – 10 квітня. – Ч. 12.

9. Gazeta poranna. – 1933 г, 16 квітня, N. 10269.

10. Кугутяк М. Українсько-польські стосунки 20-30 рр. – від конфронтації до “нормалізації”/ М.Кугутяк // Українсько-польські відносини в Галичині у ХХ ст. – Івано-Франківськ : Плай, 1997. – С. 22.

11. Швагуляк М. Суспільно-політична ситуація в Західній Україні на початок 30-х рр. ХХ ст. / М.Швагуляк // Записки НТШ. – Т.222. – Львів, 1991. – С. 123.

КОЛОМИЙСЬКИЙ ОКРУЖНИЙ СУД В ДЕРЖАВНІЙ ПОЛІТИЦІ ДРУГОЇ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ (1918–1939 РР.)

У статті здійснюється спроба дослідити особливості розвитку судочинства Другої Речі Посполитої та місце Коломиї в тих непростих для західноукраїнських земель важливих процесах. Висвітлюються деякі аспекти судочинства Коломийського окружного суду у політичних процесах міжвоєнної Польщі. Наголошено, що в сучасних умовах суспільної інтеграції доцільним є аналіз, дослідження та використання досвіду Польщі для розбудови високорозвиненої демократичної держави з урахуванням історичних, етнічних, культурних та інших особливостей українського народу.

Ключові слова: Друга Річ Посполита, судочинство, Східна Галичина, Коломия, окружний суд.

Постановка проблеми. Після закінчення Першої світової війни постало питання формування нового порядку у Європі. Це спричинило виникнення нових держав з новими кордонами. Майбутнє нового світового устрою вирішувалося на Паризькій мирній конференції. Постановою від 25 червня 1919 року країни Антанти дозволили Польщі тимчасово окупувати Східну Галичину з подальшим наданням автономії та забезпеченням національних прав населення. Таке трактування призвело до масового політичного, етнічного, культурного й національного терору, спрямованого на інтеграцію землі галицьких українців у польську державу.

У державній політиці Другої Речі Посполитої значне місце посідала судова система. Оскільки судочинство застосовувалося як легітимний спосіб відновлення та утвердження незалежної польської держави і як механізм політики польського окупаційного режиму в багатонаціональній

Галичині. Зокрема, це чітко прослідковується і на прикладі Коломийського судового округу.

Стан наукової розробленості проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких розглядається обрана проблематика дає змогу виокремити науковий доробок М. Кугутяка «Галичина: сторінки історії. Нарис суспільно-політичного руху (XIX ст. – 1939 р.)» [8], де описується боротьба галичан проти польського ярма в міжвоєнну добу. Колективна авторська праця «Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в XX столітті. Документи і матеріали» [13] дає можливість відчувати стан польської окупації, національного, культурного й політичного гніту над прикарпатцями Східної Галичини, демонструє непереборну волю українців до самостійної держави. Суспільно-політичне становище на західних землях України в складі Другої Речі Посполитої висвітлюють у своїх наукових працях О. Зайцев [7], О. Субтельний [11]. Видається важливим використання статистичних даних національного складу населення Станіславщини в 1931 р., які подаються у дослідженні Л. Соловки [10]. Питому вагу у розгляді судочинства Коломийського окружного суду міжвоєнної Польщі становлять документи Державного архіву Івано-Франківської області. Слід також відзначити довідкові напрацювання у вигляді путівників Центрального державного історичного архіву України у м. Львів [14], Державного архіву Івано-Франківської області [6]. Судочинство Другої Речі Посполитої виступає об'єктом дослідження вчених-правників Б. Тищика [12], О. Липитчук [9], які ґрунтовно здійснили аналіз законодавчої бази, що регламентує діяльність судових органів Польщі у 1918–1939 рр. В юридичній енциклопедії [11] подається чітка характеристика судоустрою на західноукраїнських землях міжвоєнної епохи. Заслуговує уваги праця зарубіжного дослідника S. Płaza [18], який описав історію права Польщі. Не залишаються осторонь і першоджерела – нормативні документи Другої Речі Посполитої: декрет Начальника Держави про зміни в судочинстві [16], Конституція 1921 р. [17], закон про загальні суди [20], закон про мову у державних органах [21]. Вищезазначені та багато інші наукові дослідження розкривають суспільно-політичні процеси, державну політику, судочинство Другої Речі

Посполитої в Східній Галичині. Загалом, судівництво у Коломийському судовому окрузі часів польської інтервенції не є дослідженим.

Мета статті – проаналізувати характерні риси та визначити особливості судочинства Коломийського окружного суду в державній політиці Другої Речі Посполитої з урахуванням суспільно-політичного характеру міжвоєнного періоду.

Виклад основного матеріалу. 11 листопада 1918 р. представники німецького командування підписали перемир'я з Антантою, визнавши поразку Німеччини в Першій світовій війні. Розбита у війні учасниця Четвірного союзу Австро-Угорська імперія почала зазнавати краху внаслідок самостійницьких рухів народів. Галичина, землі якої входили до складу колишньої монархії на правах автономії, опинилася перед загрозою поневолення новоствореною польською державою.

Облаштування повоєнного світу мало відбуватися на основі проголошених президентом США В. Вільсоном у січні 1918 р. «14 пунктів», якими визнавалося право народів на самовизначення. Однак недосконалість Версальсько-Вашингтонської системи, яка відкрито нехтувала правами українців, хорватів, словаків, словенів, албанців, призвела до загострення у міжвоєнну добу міжнаціональних відносин у Європі у зв'язку з виникненням держав з багаточисельними національними меншинами [13, с. 3].

Країни-переможниці з метою не допустити проникнення більшовизму із Росії у Європу та на противагу Німеччині відстоювали позицію створення сильної Другої Речі Посполитої за рахунок західних земель України. У 1931 р. на цих землях проживало 8,9 млн осіб, у тому числі українців, за різними оцінками, від 5,1 до 6 млн (57–67 %), поляків – близько 2 млн (понад 20 %), євреїв – 0,9 млн (10 %) [7, с. 291]. Національний склад населення Станіславщини в 1931 р. становив 1 243,8 тис осіб, з них: українці – 908,6 тис (73,1 %), поляки – 207,5 тис (16,7 %), євреї – 117,3 тис (9,4 %), інші національності – 10,4 тис (0,8%) [10, с. 262]. За польськими даними, в країні налічувалось 69,2 % поляків, 14,3 – українців, 7,8 – євреїв, 3,9 – білорусів, 3,9 – німців, 0,9 % інших

національностей; національні меншини становили 30,8 % усього населення країни [12, с. 191].

Упродовж 1919–1939 рр. Галичина була ареною запеклої політичної, культурної, збройної боротьби, протистояння українського національно-визвольного руху польській владі і шовіністичній частині польського суспільства [13, с. 6]. В березні 1920 р. було заборонено вживати назви «Галичина», «Україна», «українець». Замість них запроваджувались назви «Малопольська Виходня», «русін», «рускі», «русінські». Українська мова усувалася з урядових установ. Діяльність українських політичних партій припинялась, газети закривались [8, с. 155]. Такі особливості міжвоєнного періоду Другої Речі Посполитої визначили напрями державно-політичного, соціально-економічного, культурного розвитку, в тому числі і у сфері відправлення правосуддя.

Судоустрій і судочинство на західноукраїнських землях були визначені австрійськими законами. Відповідно до австрійського Положення про суд 1849 р. судова влада проголошувалась незалежною і відокремленою від інших гілок влади, територія була поділена на судові повіти. У Галичині було утворено 218 судових повітів (на початку ХХ ст. їх кількість скорочено до 190) [15, с. 255]. У 1876 році почав свою діяльність Коломийський окружний суд [19].

1 січня 1919 р. Міністерство юстиції на підставі декрету Начальника Держави взяло під свій адміністративний контроль судочинство на цій території [18, с. 624]. У відповідності з декретом Начальника Держави щодо змін в сфері правосуддя на колишніх землях австрійської окупації від 8 лютого 1919 р. вироки проголошувалися «іменем Польської Республіки», а статус Верховного судового і касаційного трибуналу у Відні перейняв Верховний Суд у Варшаві. Колишні австрійські крайові суди перейменовані на окружні [16]. Хоча функції та принципи їх організації залишилися без змін. Всі судді зобов'язані були присягнути на вірність польській державі. Судді-українці, які з політичних та національних міркувань відмовилися зробити це, були зняті з посад. У 1921 р., коли проводився перепис населення Польщі, були заведені численні дисциплінарні справи на тих працівників суду, які не хотіли

визнавати себе підпорядкованими польській владі. Їх звільняли з посад або переводили на інше місце роботи. Це призвело до того, що вже в 20-х роках українці були фактично усунуті зі складу керівництва вищих судових органів Галичини [9, с. 110].

Організацію судової системи врегульовано законами про судоустрій 1921 і 1935 рр., оскільки обидві конституції (1921 і 1935 рр.) визначали лише загальні засади судоустрою і судочинства. У Другій Речі Посполитій існували дві системи судів – загальні та спеціальні [12, с. 242]. «Березнева» Конституція 1921 р. у розділі IV «Судочинство» проголосила демократичні принципи організації судочинства, незалежності суддів у своїй професійній діяльності і підкорення їх тільки закону. Судові рішення не могли бути змінені ні законодавчим органом, ні органами виконавчої влади. Судді призначалися Президентом Республіки крім випадків, визначених законом (судді мирових судів обиралися населенням) [17]. Конституція 1921 р. передбачала існування інституту представників громадськості (присяжних) як у загальних судах, так і в торговельних судах та судах праці. У Конституції 1935 р. про присяжних не згадувалося [12, с. 243]. 31 липня 1924 р. законом про мову в суді, прокуратурі й нотаріаті [21] встановлено застосування польської мови як державної, що дискримінувало права національних меншин, в першу чергу українців.

Відповідно до закону про судоустрій від 1928 р. до загальної системи судів входили гродські, окружні, апеляційні суди і Верховний суд як найвищий суд. Гродські суди розглядали справи майнового та особисто немайнового характеру, а також незначні кримінальні справи. Окружні суди були першою інстанцією у розгляді складніших цивільних і кримінальних справ та апеляційною – для гродських судів [20]. Саме в окружних судах розглядалися справи про непокору чи повалення польської влади. В Станиславівському воєводстві два гродські суди виносили рішення у суспільно-політичних справах. Коломийський гродський суд розглядав справи про обвинувачення осіб у непокорі представникам органів влади, ухилянні від військової повинності, незаконному переході в кінці 1930-х років кордонів Польщі з

Чехословаччиною, Румунією, Німеччиною та ін. До компетенції Косівського гродського суду потрапили справи про обвинувачення за приналежність до УВО, про обвинувачення осіб за проведення без дозволу влади зібрань, у т. ч. членів товариства «Просвіта» та ін., вживання української мови в державних установах, спротив представникам органів влади й поліції та висловлювання невдоволення їх діями, зневагу до польських державних символів, незаконний перехід кордону [6, с. 99–100].

На території Станіславщини діяли три окружні суди: Станіславський, Коломийський, Стрийський. До Станіславського судового округу входили Станіславський, Калуський, Надвірнянський і Тлумацький повіти; до Коломийського судового округу – Городенківський, Коломийський, Косівський і Снятинський повіти; до Стрийського судового округу – Долинський, Жидачівський, Сколівський і Стрийський повіти, а Рогатинський повіт належав до Бережанського судового округу. Окружні суди підпорядковувалися Вищому крайовому суду у Львові (з 1919 р. – Апеляційний суд у Львові) [14, с. 67–68, 70–71]. У свою чергу окружні суди були апеляційними інстанціями для повітових (з 1928 р. – гродських) судів. Окружні суди склалися з президіального, кримінального, слідчого та цивільного відділів. Припинили діяльність у вересні 1939 р. [6, с. 83].

Важливе значення для дослідження судової системи Другої Речі Посполитої мають неопубліковані архівні матеріали, що зберігаються у Державному архіві Івано-Франківської області. Десятки фондів і десятки тисяч справ відображають діяльність судових органів міжвоєнної Польщі на наших землях. Зокрема, справи, які розглядалися в Коломийському окружному суді у 1921–1939 рр. представляють собою обвинувачення:

- за заперечення польського громадянства [1];
- за ведення агітації, спрямованої на бойкотування виборів в Польський Сейм і Сенат [2].

Одним із видів боротьби українського населення проти польського ярма був бойкот чи зрив виборів до державних органів Другої Речі Посполитої. Цим самим не визнаючи законність встановлення польської

влади. Обвинувачення також спрямовувалися і в бік українських депутатів польського Сейму за ведення націоналістичної пропаганди [3].

Знаходять місце в судових справах Коломийського окружного суду процеси за виступи й агітацію проти польської мови викладання в українських школах [5]. З понад 2400 початкових українських шкіл, що існували у Східній Галичині в 1912 р., у 1937 р. залишилося тільки 352. На рівні середньої освіти становище українців було також безрадіним: у 1931 р. одна польська гімназія припадала на 16 тис. поляків, але одна українська – аж на 230 тис. українців [11, с. 379]. 30 січня 1920 р. уряд скасував Галицький крайовий і крайовий виділ, їх майно передав польській державі, а будинок сейму – Львівському університету, перейменованому на університет Яна Казимира [8, с. 154–155].

Особливістю державної політики Другої Речі Посполитої того періоду також вбачається в тому, що за одними судовими справами засуджується українська націоналістична діяльність [3], але в інших обвинувачуються особи за розповсюдження листівок, які закликають до боротьби з польськими і українськими націоналістами [4].

Висновки. З аналізу судоустрою і особливостей судочинства Другої Речі Посполитої можна стверджувати, що поляки успадкували вагомий досвід побудови судових органів австрійської системи. Водночас це стало поштовхом до створення власних державницьких актів, які уніфікували ієрархію судів та закріпили їх організацію демократичними принципами судівництва. Коломийський судовий округ зайняв важливе місце у державній політиці Польщі, оскільки відображав тодішню суспільно-політичну ситуацію міжвоєнного періоду, що лягла в основу численних наукових доробків про нескорене прагнення українського населення жити у власній незалежній державі.

Особливістю судочинства Другої Речі Посполитої слід вважати, попри демократичні засади судівництва і «право Вільсона» на самовизначення народів, системні цілеспрямовані способи придушення будь-якого прояву націоналізму, спрямованого на боротьбу за утвердження державності на західноукраїнських землях і водночас як загрози розбудови польської держави. Для нас надзвичайно важливим є

усвідомлення тих суспільно значимих подій, що огортали західноукраїнські землі в складі міжвоєнної Польщі.

Досвід іноземних держав із поєднанням нестримного бажання жити в рамках цивілізованої, високорозвиненої, демократичної й незалежної держави є важливим елементом в побудові громадянського суспільства – запоруки успішного державотворення.

Список використаних джерел та літератури

1. Державний архів Івано-Франківської області (ДАІФО), ф. 90, оп. 1, спр. 1, 71 арк.
2. ДАІФО, ф. 90, оп. 1, спр. 3, 93 арк.
3. ДАІФО, ф. 90, оп. 1, спр. 19, 115 арк.
4. ДАІФО, ф. 90, оп. 1, спр. 38, 45 арк.
5. ДАІФО, ф. 90, оп. 1, спр. 82, 48 арк.
6. Державний архів Івано-Франківської області: Путівник. – Т. 1: Фонди періоду до 1939 року. – К., 2008. – 464 с.
7. Історія України / відп. ред. Ю. Сливка; кер. авт. кол. Ю. Зайцев. – Вид. 3-тє, перероб. і доп. – Львів : Світ, 2002. – 520 с. з іл.
8. Кугутяк М. Галичина: сторінки історії. Нарис суспільно-політичного руху (XIX ст. – 1939 р.) / Микола Кугутяк. – Івано-Франківськ, 1993. – 200 с.
9. Липитчук О. Судова система Другої Речі Посполитої: основні періоди розвитку (1918–1939 рр.) // Право України. – 2001. – № 6. – С. 109–112.
10. Соловка Л. Етнодемографічні наслідки геноцидів на Прикарпатті середини ХХ ст. / Любов Соловка // Галичина. – 2011. – № 18–19. – С. 262–268.
11. Субтельний О. Україна: історія / Орест Субтельний // пер. з англ. Ю. І. Шевчука; вст. ст. С. В. Кульчицького. – К. : Либідь, 1991. – 512 с. : іл.
12. Тищик Б. Й. Польща: історія державності і права (X – початок ХХІ ст.) / Б. Й. Тищик. – Львів : Світ, 2012. – 512 с.

13. Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті. Документи і матеріали / відп. ред. проф. М. Кугутяк. – Том 1. – Книга 1 (1919 – 1929). – Івано-Франківськ : КПФ «ЛПК», 2012. – 600 с.
14. Центральний державний історичний архів України, м. Львів : Путівник. – Львів – Київ, 2001. – 387 с.
15. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К. : Укр. енцикл., 2002. – Т. 4 : Н – П. – 720 с. : іл.
16. Dekret Naczelnika Państwa 8 lutego 1919 r. w przedmiocie zmian o urządzeniach wymiaru sprawiedliwości w b. zaborze austriackim // Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. – 1919. – Nr. 15. – Poz. 200.
17. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 17 marca 1921 roku // Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. – 1921. – Nr. 44. – Poz. 627.
18. Пłaza S. Historia prawa w Polsce na tle porównawczym. – Kraków : Księgarnia, Akademicka, 2001. – Cz.3 : Okres międzywojenny. – 762 s.
19. Reichsgesetzblatt für die im Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder. – Jahrgang, 1875. – Wien, 1875. – № 94. – S. 234–235.
20. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6 lutego 1928 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych // Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, 1928. – Nr. 12. – Poz. 93.
21. Ustawa z dnia 31 lipca 1924 r. o języku urzędowania sądów, urzędów prokuratorskich i notariatu // Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. – 1924. – Nr. 78. – Poz. 757.

KOLOMYIA DISTRICT COURT IN THE GOVERNMENT POLITICS OF THE SECOND POLISH REPUBLIC (1918–1939)

Summary. The article attempts to investigate the features of the legal proceedings development in the Second Polish Republic and the place of Kolomyia in that difficult for West Ukrainian lands important processes. Some aspects of the legal proceedings of Kolomyia District Court in the political processes of interwar Poland are clarified. It is emphasized, that in the modern conditions of the social integration it is advisable to analyze, research and use Poland's experience to build up a highly developed democratic state taking into

consideration historical, ethnic, cultural and others features of the Ukrainian nation.

Key words: *the Second Polish Republic, legal proceedings, Eastern Galicia, Kolomyia, district court.*

**ІЛАРІЙ ГАРАСИМОВИЧ – ІДЕЙНИЙ НАТХНЕННИК ТА
ОРГАНІЗАТОР РОБОТИ «ГУЦУЛЬСЬКОЇ СПІЛКИ
ПРОМИСЛОВОЇ»
В М. КОЛОМІЇ НАПРИКІНЦІ ХІХ ст.**

У статті висвітлено діяльність Іларія Гарасимовича в організації заснування економічно-просвітницького товариства «Гуцульська Спілка промислова» в м. Коломії наприкінці ХІХ ст. Розкрито становлення світогляду досліджуваної особи, показано передумови створення і практичні кроки І. Гарасимовича у заснуванні товариства, проаналізовано діяльність товариства, спрямованого на підтримку виготовлення й продажу товарів мешканцями краю, популяризацію їх промислів, простежено перші кроки діяльності спеціалізованого шкільного закладу, заснованого під орудою директора «Гуцульської Спілки промислової» І. Гарасимовича, в якому навчали дітей творити гуцульські вироби сувенірного характеру.

Ключові слова: *Іларій Гарасимович, «Гуцульська Спілка промислова» в м. Коломії, Покуття, домашній народний промисел, крамниця, гуцульський виріб, «Народна торгівля», школа деревного промислу.*

Наприкінці ХІХ ст. на території Галичини, зокрема й на території Галицької Гуцульщини й Покуття, інтенсивно розвивалися українські традиційні художні промисли – ткацтво, вишивка, гончарство, різьбярство, кошикарство та ін. Важливим стало вирішення питання реалізації та продажу виробів місцевих народних умільців. Тому нагальним було заснування українського економічно-просвітницького товариства, яке б займалося популяризацією і продажем товарів народних майстрів. Цією справою зайнявся маловідомий в сучасній українській думці громадсько-політичний і кооперативний діяч Іларій (Ілярій, Іларіон) Гарасимович (1853–1901), який став головним натхненником і

організатором заснування «Гуцульської Спілки промислової» в м. Коломиї наприкінці ХІХ ст.

Мета статті – висвітлити діяльність Іларія Гарасимовича в організації заснування економічно-просвітницького товариства «Гуцульська Спілка промислова» в м. Коломиї наприкінці ХІХ ст. Досягнення мети передбачає вирішення таких завдань: розкрити становлення світогляду досліджуваної особи; показати передумови створення і практичні кроки І. Гарасимовича у заснуванні товариства; проаналізувати діяльність товариства, спрямованого на підтримку виготовлення й продажу товарів мешканцями краю, популяризацію їх промислів; простежити перші кроки діяльності спеціалізованого шкільного закладу, заснованого під орудою директора «Гуцульської Спілки промислової» І. Гарасимовича, в якому навчали дітей творити гуцульські вироби сувенірного характеру; коротко зосередити увагу на культурно-просвітницькій, політичній і редакційно-видавничій діяльності Іларія Гарасимовича.

Велику кількість інформації з досліджуваної проблеми почерпнули з українських періодичних часописів Східної Галичини: «Діло» (1886–1896) [3; 13–14; 16–17; 23; 30; 32–40]; «Батьківщина» (1886–1888) [4–11; 24; 31; 42–44; 47]; «Хлібороб» (1891–1894) [18–22]; «Читальня. Письмо з Просвіти» (1894) [41; 45–46]; «Громадський голос» (1902) [25]; «Поступ» (1903) [1]. На сторінках цих газет друкувалася інформація про діяльність «Гуцульської Спілки промислової» і її директора І. Гарасимовича, роботу спеціалізованого навчального закладу, яке діяло при товаристві.

До уваги взята автобіографія та епістолярна спадщина І. Гарасимовича. Особливу увагу привертає його розлогий лист з поданням детальної автобіографії для біографічного словника І. Левицького. У листі-довідці подані маловідомі факти з його життя і діяльності [29, арк. 10, 10 зв., 11, 11 зв., 12, 12 зв.]. За листуванням Іларія Гарасимовича з Михайлом Павликом і Михайло Драгомановим у 1890-х рр. можна простежити формування його політичного світогляду, ставлення до діяльності РУРП (УРП), інших політичних і культурно-просвітницьких товариств та відомих діячів українського національного

руху Східної Галичини, редакційно-видавничої роботи [52, арк. 16–21, 24–30; 53, арк. 2–15].

Ще один корпус первинних джерел становить мемуарна література. Серед праць такого характеру слід виокремити свідчення очевидця тогочасних подій, відомого українського громадсько-політичного діяча Олександра Барвінського, який досить негативно відізвався про діяльність «Гуцульської Спілки промислової» в м. Коломиї [2]. До спогадів слід підходити обережно, адже трапляються неточності, які слід через аналіз наявних архівних джерел з цієї проблеми порівнювати, корегувати. Про «Гуцульську Спілку промислову» в м. Коломиї написав цікаву статтю І. Франко [50].

У полі зору також потрапив статут «Гуцульської Спілки промислової», затверджений Галицьким намісництвом в м. Львові в 1888 р. Сьогодні він зберігається у ф. 146 «Галицьке намісництво, м. Львів» Центрального державного історичного архіву України в м. Львові [51, арк. 116–156].

У переважній більшості науковці лише фрагментарно та епізодично торкалися окресленої проблеми, здебільшого в контексті висвітлення діяльності українських кооперативних товариств та промислових шкіл на території Східної Галичини кінця XIX – початку XX ст. Окремі аспекти досліджуваної проблеми відображені в працях українських мистецтвознавців, краєзнавців і бібліографів М. Гнатюка і М. Грепиняка [15], Л. Кречковського [28], М. Романюка і М. Галушко [48], М. Фляка [49] та автора статті [26–27].

Іларій (Ілярій) Гарасимович народився 9 квітня 1853 р. в с. Биткові Богородчанського повіту (тепер Надвірнянського району Івано-Франківської обл.) в священничій родині. Його батько Іван був парохом села, походив з селянської родини з с. Забережжя Станиславівського повіту (тепер Тисменицького району Івано-Франківської обл.), а мати Антоніна теж виховувалися у священничому середовищі. Дитинство Іларія пройшло в с. Микуличині Надвірнянського повіту, куди його батьки переїхали в 1854 р., які дали йому хорошу освіту. У 1860–1864 рр. навчався в початковій школі м. Самбора на Львівщині, а протягом 1864–

1872 рр. здобув освіту в Станиславівській гімназії. Під час навчання в гімназії великий вклад на формування його світогляду здійснив професор філології Йосиф Ціпцер. У своїй автобіографії І. Гарасимович зауважив, що цей наставник вирізнявся «своїм всестороннім критицизмом а разом порівнявчим зіставленням фактів з всіх епох і всіх народів кожного об'яснюваного ним предмету» [29, арк. 10].

Протягом 1872–1876 рр. навчався на філософському факультеті (математично-фізикальний відділ) Віденського університету. Перебуваючи в столиці Австро-Угорської імперії, вступив до лав українського академічного товариства «Січ» під орудою урядника університетської бібліотеки Остапа Терлецького [25, с. 5]. За словами І. Гарасимовича, перебуваючи в цій молодіжній організації, він поринув у вивчення азів політичної економії, ідей матеріалізму. На нього велике враження справила книгозбірня бібліотеки вищого навчального закладу, що спонукало його до сприйняття радикальних ідей. Поряд з іншими представниками товариства «Січ» він цікавився життям народних мас Галичини. У м. Відні познайомився з Михайлом Драгомановим, який в 1875 р. відвідав родинне обійстя Іларія Гарасимовича в с. Микуличин Надвірнянського повіту [29, арк. 10, 10 зв.].

Його співпраця з ідеологом громадського соціалізму, фундатором українського радикального руху в Галичині мала негативні наслідки для формування професійної кар'єри. Як відзначав І. Гарасимович, після закінчення навчання у Віденському університеті через радикально-демократичні погляди він був підданий строгому політично-поліційному нагляду (хоча невідомий дописувач часопису «Громадський голос» помилково вказував, що він не закінчив вищий навчальний заклад, оскільки його батько був бідний і, мабуть, не міг оплатити за навчання сина [25, с. 5]). Це змусило його різко поміняти сферу діяльності. Іларій Гарасимович почав займатися господарським промислом. Спочатку допомагав батькові і сестрам вести пасічницьке господарство. Заробивши трохи грошей, купив земельну ділянку обсягом 10 моргів у с. Старуня Надвірнянського повіту (тепер Богородчанського району Івано-Франківської обл.), де організував власну велику пасіку. І. Гарасимович

згадував, що зароблені кошти з продажу меду давали йому скромний заробіток [29, арк. 10 зв.].

На заклик громадського діяча Аполлона Ничая, у 1880 р. він взяв участь у виставці господарського промислу в м. Коломиї. І. Гарасимович займався оформленням етнографічної виставки, вперше ознайомившись з найкращими гуцульськими і покутськими виробами, котрі, які він вказував, «вже ніколи мені з пам'яті не виходили» [29, арк. 10 зв., 11].

З метою розвитку на Покутті українських традиційних художніх промислів і ремесел та їх реалізації було задумано створення товариства, ідейним натхненником і організатором якого став Іларій Гарасимович та кілька його однодумців, патріотично налаштованих представників української інтелігенції і підприємців.

Початок створення такого товариства на теренах краю веде свій початок з середини 1880-х рр. 24 квітня 1886 р. на вічі в м. Коломиї чисельністю близько 600 осіб Іларій Гарасимович виголосив реферат «Як би розвинути промисел у нашого народу і як би зробити, щоби з него був найбільший хосен». Промовець закликав зібрання закласти «Першу гуцульську спілку промислову» із відділами, які сприяли б залученню до них «людей з усіх верств руського народу» [14].

На важливість заснування «Спілки» наголосив Іван Франко, підкресливши, що вона є спробою самостійної підтримки гуцульського домашнього промислу і створення умов, які б якнайкраще сприяли розвитку самої техніки промислу і тим самим загальному добробуту гуцулів, розвитку їх господарської діяльності. При заснуванні «Спілки» надають руки українці і поляки для спільної праці — що є принципово важливо, оскільки вони мають не тільки національні суперечки, але й пекучі для обох сторін економічні і суспільні потреби [50, с. 61; 15, с. 108].

У 1886 р. вийшла розгорнута стаття І. Гарасимовича в часописі «Діло» «Ярмарки і торги на Покутю» [13]. У даній публікації він пропонував активніше займатися народним промислом та господарством («крамарством»). Причому зауважив, що ведення господарства різниться на території Станиславівщини і Коломийщини. Територія останньої більш

гірська і тому вести різні види господарювання та промислів значно складніше. Автор відзначав, що ярмарки на території Покуття і Галицької Гуцульщини відбуваються чотири рази в рік, значно частіше проходять торги. І. Гарасимович показав типологічну приналежність ярмарків у різні пори року, звернув увагу на особливостях продажу товарів на них. Він детально охарактеризував способи розведення та утримання великої рогатої худоби, коней, овець, безрогої худоби, їх продаж на ярмарках і торгах. Окремо поданий матеріал про ведення хліборобства, вирощування городніх культур на території Покуття і Галицької Гуцульщини. Велика частина статті, яка друкувалася частинами у кількох номерах часопису «Діло», присвячена розвитку промислів на території краю – кушнірству, шевству, гончарству, ткацтву, виробам з дерева, зокрема різьбярству, випіканню хліба (пекарство), а також збору грибів і лікувальним рослинам. Автор також зосередив увагу на особливостях продажу на торгах та ярмарках металевих виробів і насіння. І. Гарасимович наголошував на потребі створення економічно-просвітницьких товариств краю, які б регулювали продаж товарів народного вжитку, сприяли розвитку промислів краю. Нагальною потребою стало відкриття та функціонування українських крамниць, магазинів, шпихлірів (зерносовищ), оскільки євреї на торгах і ярмарках продавали товари за завищеними цінами, займаючись лихварством. Публікація цінна тим, що у ній показано географію ярмарків і торгів, шляхи доїзду і сполучення, специфіку продажу різних товарів.

Після цієї публікації організатори віча в м. Коломиї 17 (29) вересня 1886 р. запросили його в якості економічного референта. На народному зібранні він виступив з рефератом про гуцульський і покутський промисел, опублікований в газеті «Діло». Звернув увагу на знедоленості жителів гір та передгірської місцевості. На перешкоді нормального розвитку місцевого господарства українців стояли лихварі, які за безцінь скуповували товари народного вжитку. Для уникнення розвою лихварства він запропонував, щоб місцеві жителі не тільки виробляли, але й продавали свій товар. З цього приводу він навів приклад стосовно вирощування збіжжя, з якого можна випікати власними руками

хлібобулочні вироби. І. Гарасимович виступив також проти права пропінації у розповсюдженні горівки. Він вважав за більш потрібне займатися пасічництвом, завдяки якому можна підготувати низку корисних для здоров'я напитків, які б вживало місцеве населення. Наголосив на потребі власними руками виготовляти ткацькі, гончарські, бондарські вироби. І. Гарасимович резюмував: «Треба тільки, щоб ми всі речі, які потребуємо, лише у своїх людей купували і щоб свої люди все те виробляли».

Другий спосіб розвою власного промислу І. Гарасимович вбачав у забороні передачі продуктів і сировини в руки євреям, які під час продажу піднімають ціну товару в кілька разів. Особливо це стосується купівлі худоби, яку євреї перепродують аж в столиці Австро-Угорської імперії м. Відні. І. Гарасимович виступив також проти продажу (без погодження народних майстрів) гуцульських дерев'яних, мосяжних, ткацьких і гончарних виробів далеко за межі малої батьківщини представниками іноетнічних спільнот. Ці мистецькі витвори мають закуповувати і розповсюджувати тільки українці.

У виступі І. Гарасимович наголосив на потребі заснування товариства народного промислу за зразком «Народної торгівлі» на теренах Коломийського, Косівського, Надвірнянського, Снятинського і Городенківського повітів. Таке кооперативне товариство під назвою «Перша гуцульська спілка промислова» мало б пробуджувати, розвивати, організовувати і допомагати розвитку промислу на території краю, дати початок розгортанню діяльності нових промислів і підприємств, сприяти продажу українських товарів та доставки промисловцям відповідного реманенту і матеріалу [7, с. 239–240]. На вічі було прийнято рішення про створення спеціального комітету у складі 10 чоловік, який би зайнявся укладенням статуту новоствореного товариства [8, с. 223].

Однак довгий час комітет з організації створення кооперативної спілки нічого не робив. Редакція львівського часопису «Батьківщина» через два з половиною місяці після коломийського віча навіть обурювалася, що не виконуються резолюції народного зібрання. Критичне звернення також було особисто адресоване Іларію Гарасимовичу:

«Запитуємо ... Гарасимовича ... і інших членів обох комітетів: чи зробили щось, або чи роблять один і інший комітет, а якщо ні, то коли вони гадають взяти до уваги все те, що їм припоручило Коломийське віче?» [24, с. 295].

Підготовчі роботи стосовно створення такого економічно-просвітницького товариства тривали два роки. Цікаво, що на початку 1888 р. почало діяти подібне товариство в с. Яблонів Коломийського повіту (тепер село Косівського району Івано-Франківської обл.) під орудою місцевого священика Грабовича і директора Кирила Геника, яке відкрило «Крамницю Карпатську» [9, с. 56]. До її складу увійшло 130 чоловік. У відкритій крамниці продавалися вироби з дерева (коновки, цебри, бочки, колеса, лопати, ложки, ящики, миски, корита, топирці та ін.), ткацькі (коци, сукна, полотна) і гончарські вироби, дерев'яне вугілля, сушені овочі, гриби, повидло, бриндзя тощо. Крам з гуцульськими виробами кооперативне товариство планувало відкрити в містах Городенка, Обертин, Заліщики, Чортків [6, с. 76].

За словами І. Гарасимовича, це товариство було засноване в 1888 р. під назвою «Гуцульська Спілка промислова». Матеріали української газетної періодики підтверджують відкриття в цьому році товариства під його керівництвом та вказують, що це було результатом рішення коломийського народного віча 1886 р. [42, с. 145; 4, с. 76].

Сформований організаційний комітет майбутньої спілки, який очолив І. Гарасимович, складався з 11 осіб. До комітету увійшли патріотично налаштовані, переважно місцеві люди, котрі вболівали за розвиток гуцульського промислу. Це адвокат Северин Данилович, о. Микола Лепкий, професор коломийської гімназії Теофіл Грушкевич, нафтовидобувний підприємець з с. Рунгурської Слободи Коломийського повіту Микола Федорович, скарбовий комісар м. Коломиї Петро Корчинський, професор місцевої польської гімназії, художник Валеріан Крицінський, правитель філії «Народної торгівлі» Юліан Кисілевський, урядник залізниці в м. Коломиї Антін Тищинський, архітектор м. Коломиї Михайло Солейко і купець з м. Коломиї Теодор Величко. 1888 р. спілка як «Товариство з обмеженою порукою» (реєстраційний № 5868) [51,

арк. 116; 11, с. 1; 28, с. 7] ставила перед собою благородну мету: сприяти розбудові й організації виробництва, допомагати народові в розвитку промислу, а пізніше закласти з власних фондів промислову школу [15, с. 108–109]. У статуті товариства вказувалося, що члени прагнуть до господарського розвою Гуцульщини і його околиць, зокрема через перепродування та розповсюдження гуцульських виробів [51, арк. 116, 118]. Передбачалося, що головним місцем перебування товариства є м. Коломия. Головний осередок «Гуцульської Спілки промислової» має право засновувати свої філії, агенції, склади, магазини, крамниці і базари як в головному місті Покуття, так і в інших місцевостях краю [51, арк. 118]. Насправді ж, на практиці товариство прагнуло виконати такі завдання – уможливити продаж селянам своїх товарів за прийнятною для них ціною та сприяти їм в закупівлі сировинних матеріалів для виготовлення удосконалених виробів без участі посередників-визискувачів [1, с. 4].

Згідно статуту, на «Гуцульську Спілку промислову» було поставлені такі завдання: розповсюджувати товари гуцульського промислу, влаштовувати їх «вандруючий» продаж на торгах, ярмарках, храмах, відпустах та ін.; купувати, продавати і приймати різноманітні промислові вироби, товари, плоди та займатися їх торгівлею; створювати за власний рахунок або за рахунок третіх осіб «варстати» і промислові заклади та вести будь-яку підприємницьку діяльність; здійснювати посередницьку роботу в розповсюдженні та продажі виробів народних умільців, гірських продуктів, товарів сільського і лісового господарства; зобов'язуватися доставляти будь-які матеріали, плоди та господарські і промислові вироби; уділяти членам позики для ведення промислу, давати їм і іншим промисловцям відповідні датки для формування товарів промислового вжитку в складах і магазинах, призначених для комісійного продажу; популяризувати розвиток промислу серед простого населення через розповсюдження фахової літератури та брошур [51, арк. 118, 118 зв.].

Перші загальні збори «Гуцульської Спілки промислової» відбулися 24 квітня 1888 р. у залі засідань міської ради м. Коломиї [52, арк. 16; 4, с. 76; 10, с. 91–92]. На засідання з м. Львова прибув Василь Нагірний,

якого обрали головою зборів. Тоді ж підписано статут спілки, обрано управляючу раду і контрольний комітет. До складу правління товариства увійшли: нафтовидобувний підприємець з с. Рунгурської Слободи Коломийського повіту Микола Федорович, професор коломийської гімназії Теофіл Грушкевич, урядник залізниці в м. Коломиї Антін Тищинський, адвокат Северин Данилович, скарбовий комісар м. Коломиї Петро Корчинський, правитель філії «Народної торгівлі» Юліан Кисілевський, професор місцевої польської гімназії і директор місцевої гончарної школи, художник Валеріан Крицінський, архітектор м. Коломиї Михайло Солейко і купець з м. Коломиї Теодор Величко. До складу контрольного комітету увійшли священик з містечка Печеніжина Іван Шмериковський, промисловець і радник м. Коломиї Альбін Блонський та директор «Карпатської крамниці» Кирило Геник. Очолив управляючу раду М. Федорович, його заступником став Т. Грушкевич, а секретарем С. Данилович. Дирекцію «Гуцульської Спілки промислової» обійняв Іларій Гарасимович [42, с. 145]. До складу товариства увійшло 100 чоловік [43, с. 114].

На засіданні зачитано телеграму пана Щепановського з м. Відня, який просив зарахувати його членом спілки і повідомив про значний інтерес до гуцульських виробів за кордоном, обіцяв знайти підтримку гуцульському промислу в Англії. На зібранні також зачитано листа відомого українського етнографа, професора Володимира Шухевича з м. Львова, в якому той повідомив про вступ до спілки і що має багато замовлень на гуцульські вироби. Письмово він висловив такі пропозиції: спілка має піклуватися про свого представника в комісії для справ промислових при крайовому відділі; просити українських промисловців вживати рослинні фарби і відмовитися від мінеральних [50, с. 62].

У своєму зверненні управляюча рада «Гуцульської Спілки промислової» на чолі з Миколою Федоровичем наголосила, що буде відкривати токарні, ткацькі верстати, інші промислові заклади. Це потрібно для того, щоб українці краю мали можливість знайти роботу і заробити гроші, а також продавати товари за прийнятною ціною. Великою небезпекою у розвитку промислів краю, на думку членів товариства, було

те, що все знаходиться в руках чужоземців, які продають товари за завищеними цінами. Автори звернення, серед яких був й Іларій Гарасимович, резюмували: «Нині потребують наші люди в горах і на долах багато вовни і волічки до ткання, а кушніри по містечках багато шкіри, інші ремісники знову іншого матеріалу; а все те дістається тепер чужим людям за дуже великі гроші». Тому «Гуцульська Спілка промислова» намагатиметься всю сировину для виготовлення промислових товарів продавати за найнижчими цінами взамін за вироблений крам. Члени «Гуцульської Спілки промислової» планували відкрити в м. Коломиї базар та склад промислових і харчових товарів (один з таких складів товариства з прийому гуцульських виробів на початку 1889 р. знаходився в обійсті о. Софрона Левицького в с. Рунгури Коломийського повіту [44, с. 303]). Також звернулися до жителів краю, які займаються промислами, передавати вироби [11, с. 2]. «Гуцульська Спілка промислова» намагалася закупити вироби народних майстрів Косівського, Коломийського, Надвірнянського, Городенківського і Снятинського повітів [5, с. 200]. Результати праці по збору виробів не застали себе довго чекати. Товариством було закуплено гуцульські різьбярські вироби народних майстрів Василя і Миколи Шкрібляків та вироби з вовни Анастасії Вепрюк з с. Яворів Косівського повіту.

Задля організації більш динамічної практичної роботи «Гуцульської Спілки промислової» І. Гарасимович влітку того ж року переїжджає з с. Старуні до м. Коломиї, а наступного року – 10 листопада 1889 р. – в с. Мишин Коломийського повіту одружується з Михайлиною Кобринською, донькою місцевого священика-мецената Йосафата Кобринського [29, арк. 6]. І. Гарасимович скаржився, що на початковій стадії товариство не мало достатніх капіталів для свого розвитку, заледве 1 січня 1889 р. за допомогою зібраних кількох сот золотих ринських було відкрито керований ним склеп (магазин) з продажу гуцульських виробів. Він мусів сам виїжджати в гори (як зауважив, «ходити пішки від хати до хати») та на місці закупляти витвори мистецтва. Ці поїздки для нього були надзвичайно корисними, адже всесторонньо знайомився з джерелами розвитку народного промислу краю [29, арк. 11, 11 зв.].

У 1888 р. директор «Гуцульської Спілки промислової» І. Гарасимович представляв вироби народних майстрів на загальнокрайовому вічі в м. Львові. Передусім були експоновані високомистецькі гуцульські різьбярські вироби родини Шкрібляків з с. Яворова Косівського повіту (бокляжки, ящики, скриньки, топірці, мосяжні хрестики), а також вовняні вироби (дзьобенки і запаски), мережані рамена до сорочок. Частину експонатів було замовлено і продано [47, с. 260].

Енергійну діяльність Іларія Гарасимовича високо оцінив голова кооперативного товариства «Народна торгівля» Василь Нагірний: «Директор «Спілки» п. Гарасимович сходить – що так скажу – Гуцульщину, нав'язуючи купецькі зносини «Спілки» з промисловцями, внаслідок чого народ почав горнутися до sklepiку товариства: одні, щоби вироби свої продати, нове начиння купити або замовити; другі, щоби потрібну річ собі купити» [30, с. 1].

У січні 1889 р. керівництво «Гуцульської Спілки промислової» в м. Коломиї скликала нараду народних майстрів для правильного ведення прядіння і ткацтва. Товариство запропонувала продаж коловороток за невисокою ціною для прядіння вовни [31, с. 63]. Пізніше у крамниці Штенця біля аптеки навпроти коломиїської ратуші товариство продавало за прийнятною ціною коловоротки, ткацькі, сталеві, мосяжні і сницарські вироби, кептарі [41, с. 188; 22, с. 24]. Ще один sklep (крамниця) з 1894 р. знаходився безпосередньо в коломиїській ратуші на місці колишньої книгарні п. Міхти [19, с. 108].

Першого березня 1889 р. в залі української читальні в м. Коломиї відбулося засідання керівництва спілки у складі директора І. Гарасимовича, секретаря С. Даниловича, касира Корчинського та ін. На засіданні було прийнято 24 нових члени, серед яких значився різьбяр Василь Шкрібляк з с. Яворова Косівського повіту. Тепер спілка налічувала 78 осіб [54, с. 2]. Наступні загальні збори товариства відбулися 28 березня 1890 р. До складу «Гуцульської Спілки промислової» входило 134 члени, а прибуток товариства становив 1000 з. р. За рік закуплено виробів майже на 4700 з. р., а продано – більше ніж 4300 з. р. Товариство головну увагу звертало на розвиток дерев'яного (різьбярського) і

ткацького промислу [39, с. 3].

Зауважимо, що до складу товариства входили відомі люди, які платили великі членські внески. Зокрема, в 1890 р. до «Гуцульської Спілки промислової» увійшов граф Володимир Дідушицький, який дав частку на пайових засадах 100 золотих ринських. Періодично промислова комісія крайового віділу теж надавала грошові субсидії і позики для розвитку товариства. Невідомий дописувач часопису «Діло» вітав успішний розвиток товариства: «Спілка під дирекцією п. Іларія Гарасимовича розвивається з кожним місяцем щораз краще і ширше» [33, с. 3].

«Гуцульська Спілка промислова» співпрацювала з іншими економічно-просвітницькими товариствами Східної Галичини. Так, економічна організація обмінювала власні вироби з товарами «Першого галицького товариства для краєвого промислу ткацького», крамниця («Під пряхою») якої знаходилася в центрі м. Львова у будинку готелю «Жорж» [3, с. 3].

На жаль, у тогочасній українській газетній періодиці Східної Галичини не був опублікований звіт про діяльність товариства 1891 р. Це засвідчує допис одного з його членів у часописі «Діло» про відсутність таких даних про діяльність «Гуцульської Спілки промислової» [32, с. 2]. Не були проведені і другі загальні збори 3 грудня 1892 р. (перенесені на 26 грудня того ж року) у зв'язку з відсутністю належної кількості статутів економічно-просвітницького товариства [36, с. 3]. Однак звіту про діяльність «Гуцульської Спілки промислової» за 1892 р. так і не було опубліковано.

Неперіодичність скликання загальних зборів «Гуцульської Спілки промислової» засвідчив недостатній рівень розвитку товариства в краї для популяризації і продажу гуцульських та покутських товарів народного вжитку. Це спричинило зміну контролю над діяльністю товариства у 1894 р. Фактично, «Гуцульська Спілка промислова» у своїй діяльності була приєднана до більш відомого кооперативного товариства «Народна торгівля». 24 травня 1894 р. на загальних зборах «Гуцульської Спілки промислової» доповнено склад управляючої ради керівником «Народної

торгівлі» Василем Нагірним та відомим громадсько-політичним діячем Теофілом Окуневським. За основу взятий механізм ведення кооперативних справ «Народної торгівлі». Дирекція «Гуцульської Спілки промислової» стала керівною у вирішенні адміністративних і фінансових питань. До її складу увійшли три особи. Окрім Іларія Гарасимовича, який вів торговельне і «склепове» (крамничне) діловодство та одночасно ставши управителем складу «Народної торгівлі» в м. Коломиї, до дирекції увійшли функціонер «Народної торгівлі» Йосиф Тисовецький та місцевий купець Теодор Величко. Управляюча рада «Гуцульської Спілки промислової» призначила Василя Нагірного контролером товариства. І. Гарасимович на засіданні заявив, що відмовляється від будь-якої політичної діяльності та всі свої зусилля приділятиме економічному розвою товариства [17, с. 1].

Нове керівництво вбачало такі причини занепаду роботи «Гуцульської Спілки промислової» за попередні роки: великі затрати на діяльність адміністрації товариства (1000 з. р. у рік); пошесть холери в 1893 р., яка негативно вплинуло на розвиток торгівлі; непродуктивність торговельного обігу через утримання школи деревного промислу [17, с. 1].

У своїх спогадах Олександр Барвінський указав на глибшу причину слабого розвитку економічно-просвітницького товариства, пов'язуючи її з діяльністю окремих членів у партійно-політичній сфері. Справа в тому, що «Гуцульська Спілка промислова» знаходилася у фарватері впливу Русько-Української радикальної партії. Згідно політичної платформи РУРП, пріоритетним вважалося вирішення непростих соціально-економічних питань. Однак члени партії, на думку О. Барвінського, цим майже не займалися. Про це свідчила змістова наповненість українських радикальних часописів «Народ» і «Хлібороб», в яких переважали полемічні й агітаційні статті, а органічна праця «Гуцульської Спілки промислової» майже не показувалася. Він також навів неприємний факт роботи промислової комісії в Галицькому крайовому сеймі, коли українському послу-народовцю прийшлося червоніти з сорому через заповнену анкету експерта з економічних питань, директора «Гуцульської Спілки промислової» І. Гарасимовича. У документі він вказав, що в

товаристві є тільки 15 членів. «Так отже, в усім робиться багато шуму, а реальної роботи вельми мало, «великих слів велика сила та й більш нічого!» – підсумував О. Барвінський [2, с. 691].

Василь Нагірний також критично оцінив діяльність «Гуцульської Спілки промислової» протягом 1888–1893 рр. Він виокремив жалюгідний капітал товариства, який становив тільки 1000 з. р. У своїх спогадах І. Гарасимович визнавав, що розвиток «Гуцульської Спілки промислової» не набув широкого поширення й розвитку, оскільки стартовий капітал товариства становив тільки 1 200 золотих ринських. А, отже, економічно-просвітницька інституція не могла проіснувати десятки років, хоча й «тішилося однак надзвичайною симпатією публіки без різниці народностей» [29, арк. 11 зв.]. Через це товариство не могло не тільки нормально вести торгівлю з різними кооперативними підприємствами, в тому числі й з «Народною торгівлею», але й заплатити народним майстрам-гуцулам за вироби, які взяли для продажу. Тому вони йшли на співпрацю з євреями-перекупниками. В. Нагірний резюмував: «Що се дуже некорисно впливає на розвій гуцульського домашнього промислу і некорисно впливає на моральну сторону самих Гуцулів, кожен легко зрозуміє» [30, с. 1].

Друга головна причина занепаду товариства – неправильне ведення господарсько-кооперативних питань керівництвом «Гуцульської Спілки промислової». В. Нагірний критикував діяльність одного з керівників товариства Михалка (мабуть, це прізвище одного з керівників управляючої ради «Гуцульської Спілки промислової», прізвище якого нам поки що не вдалося встановити. – А. К.), котрий, безоглядно, взяв орудування товариства в одні руки. Керівник «Народної торгівлі» риторично з цього приводу відзначив: «Пильний, зручний а совісний та посвячений в справи директор поведе діло добре; недбалий або несовісний директор уб'є хоч би найкращу справу в короткому часі». Василь Нагірний пропонував змінити механізм розподілу вирішення питань «Гуцульською Спілкою промисловою»: розділити функції між членами дирекції товариства; кожен за себе і всі разом відповідають та взаємно контролюють вирішення справ; управляючу раду потрібно

скликати щомісячно, на якій дирекція звітує про стан виконаних справ та озвучує перспективний план дій товариства [30, с. 1–2].

Були обмежені видатки на утримання адміністрації товариства до 400 з. р. у рік. Відмовлено в утриманні школи деревного промислу, яка повністю опинилася під державною опікою. Натомість, повністю була звернута увага на покращення роботи склепу (крамниці), прийнято рішення придбати столярські і сницарські вироби випускників школи деревного промислу, а торгівлю вести дерев'яними, ткацькими, гончарськими, шкіряними виробами [16, с. 3]. Краєвий банк надав позику 500 з. р. для закупівлі товарів [17, с. 1].

На загальних зборах членів «Гуцульської Спілки промислової» 25 березня 1895 р. обрано нове керівництво управляючої ради, де не знайшлося місця Іларію Гарасимовичу [23, с. 2].

У 1895 р. «Гуцульська Спілка промислова», фактично, приєднана до «Народної торгівлі». Про це свідчить невеликий допис в львівському часописі «Діло», в якому було подано спростування управляючої ради стосовно ліквідації «Гуцульської Спілки промислової» через те, що її склеп опинився у руках коломийської філії «Народної торгівлі» [40, с. 2]. З газетної періодики довідуємося, що останні збори товариства відбулися 28 серпня 1896 р. [37, с. 3].

Діяльність «Гуцульської Спілки промислової» зводилася не тільки до популяризації й продажу в крамниці гуцульських товарів. І. Гарасимович зауважив, що для підтримки етнографічно-мистецького павільйону був запрошений молодий хлопець з с. Печеніжина Коломийського повіту, який, успадкувавши різьблення родини Шкрібляків з с. Яворів Косівського повіту, почав виготовляти високомистецькі витвори з дерева. Це стало поштовхом для заснування школи деревного промислу, бо «по часови прибували і другі охочі хлопці, котрих треба було вже окремо примістити, бо в тіснім склепі не було місци». Було закуплено кілька столярських верстатів, запрошено управителя «варстату», столярського майстра для навчання хлопців. Вироби молодих хлопців продавалися в магазині, і за ці кошти вони утримувалися під час навчання. На

І. Гарасимовича було поставлене серйозне завдання: верхівний нагляд за «варстатом столярським» та утримання хлопців [29, арк. 11 зв.].

Започаткований «варстат столярський» утримував здібних хлопців з навколишніх сіл, що на «шкрібляківські» мотиви виготовляли вироби сувенірного характеру, внаслідок чого піднявся рівень художньої продукції в регіоні. Створені «спілчанським варстатом» меблі в гуцульському стилі привернули загальну увагу вже на Торговельній виставці у м. Львові (1890) та здобули похвальний диплом на Загальнорільничій сільськогосподарській виставці у тому ж році у м. Відні під протекторатом цісаря Франца-Йосифа [12]. Спілка спромоглася видати альбоми із зразками своїх виробів (меблів) і на згаданих виставках отримала багато замовлень. Так, крайовий маршалок Австрії барон Гуденюс закупив значну партію гуцульських і покутських виробів домашнього промислу для інтер'єрів своїх палат, зробив подальші замовлення [35, с. 2].

Про успішні спілчанські справи в організації виготовлення школярами гуцульських виробів стало відомо місцевій владі та австрійському уряду. А тому «Гуцульською Спілкою промисловою» було прийнято рішення про вимагання надання субсидії щодо утримання навчального закладу. Вирішенням цієї справи зайнялися Іларій Гарасимович та адвокат Северин Данилович. За словами І. Гарасимовича, переговори з органами влади тривали довгий час, побоювання щодо подальшої долі «столярського варстату» стосувалися того, чи після надання урядових коштів навчальний заклад носитиме український характер. Галицький крайовий сейм 1890 р. прийняв ухвалу організувати Школу деревного промислу. Згідно нового рішення, замінено столярського майстра на двох фахових учителів, у навчальному закладі, який очолив І. Гарасимович, мали навчатися 12 школярів. Керівництво школою було «почесним тягарем», від якого він не міг відмовитися, бо «не побираючи за сей чин ніякої платні мусівем знов дальше журити ся удержанем бідних хлопців» [29, арк. 11 зв., 12].

У «взоровому варстаті для виробів дерев'яних» під орудою «Гуцульської Спілки промислової» і крайового відділу знаходилося

небагато учнів. Наприкінці 1891 р. їх було три, які навчалися під керівництвом майстра зі столярської справи Андрія Живачівського [21, с. 55]. На початку 1893 р. їх було п'ять. Тому керівництво школи запрошувало ще чотирьох хлопців здобути фах столярського, різьбярського і токарського ремесла [38, с. 2]. Для цього потрібно було закінчити народну школу, бажання здобути столярську освіту, батькам або опікунам написати заяву, що хлопець навчатиметься три роки, та утримувати школяра за власний кошт [18, с. 15].

«Школа-варстат» стала базою для заснування в 1894 р. в м. Коломиї «Державної школи промислу деревного» (І. Гарасимович відзначав, що це сталося в 1895 р.) [55, с. 454–455; 34, с. 3], або, як її ще називали, «Цісарсько-королівської фахової школи» [49, с. 335; 45, с. 207]. Фактично, шкільний заклад, який знаходився під опікою «Гуцульської Спілки промислової» та його 20 випускників, які навчалися протягом 1890–1894 рр., стали опорою для подальшого розвою різьбярства у краї [17, с. 1]. Серед його 14 останніх учнів-випускників, які навчалися столярської, токарської і сницарської справи, найкращими були Гнат Луцький з м. Кутів Косівського повіту, Пилип Вінницький зі Староміщини, Михайло Боднарчук з с. Мечицова Бережанського повіту, Дем'ян Дорундяк з с. Кийданч Коломийського повіту, Володимир Печерський і Олекса Бундзяк [20, с. 92]. За словами В. Нагірного, ці сільські хлопці за «шкрібляківськими мотивами» почали виготовляти «прегарні предмети люксові» і за короткий час стали першорядними декораторами, сницарями у найкращих львівських столярських майстернях, а їхні роботи прикрашали не одну крайову виставку [30, с. 1].

Це негативно відбилося в розвитку закладу очолюваного І. Гарасимовичем, який незабаром був закритий, адже державна допомога надавалася новій школі. Перед її закриттям частина учнів, які знаходилися під опікою «Гуцульської Спілки промислової», переходили навчатися до нового навчального закладу [46, с. 16]. До того ж частина українських громадсько-політичних інституцій м. Коломиї і Східної Галичини (політичні товариства «Народна воля», «Народна Рада», «Русская Рада») були незадоволені тим, що основною мовою викладання у школі

пропонувалася польська: «Отже Гуцульський віковий промисл і гуцульські діти не заслужили собі того, щоби могли в рідній рускій (українській. – А. К.) дальше розвиватися» [20, с. 92].

У 1895 р. І. Гарасимович відмовився від керівництва «Гуцульської Спілки промислової». У 1896 р. він переїхав до м. Львова, обійнявши посаду секретаря товариства «Народна торгівля» [29, арк. 12, 12 зв.].

Слід коротко зупинитися на культурно-просвітницькій, політичній і редакційно-видавничій діяльності Іларія Гарасимовича. Він відзначався працелюбністю і скромністю характеру, не намагався бути на першому місці, проте «дуже заслужений коло підняття народної самосвідомости та господарности серед Русинів (українців. – А. К.)» [25, с. 5]. Піднімав культурно-просвітницьке життя українців краю, долучився до створення і розвою народних читалень. У листі до М. Павлика від 22 листопада 1890 р. інформував, що в м. Коломиї 20 листопада відбулися міщанські збори читальні, після яких пройшла концертна програма, урочиста вечерея і забава. На його думку, це був перший демократичний вечір, на якому зібралися представники навколишніх сільських читалень, міщани та інтелігенція. І. Гарасимович побачив на цьому вечорі «великий перелом» у поглядах місцевої аристократичної інтелігенції після того, як він запропонував, щоб вперше затанцювали жінки: «Забава тота зробила велике враження на селян і міщан» [52, арк. 18 зв., 19]. Таким чином, І. Гарасимович зняв тогочасні заскоружлі погляди про заборону участі жінок у мистецьких заходах.

Політична діяльність І. Гарасимовича була спрямована на підтримку ідей українського радикального руху в Галичині. Протягом першої половини 1890-х рр. він дописував до офіційного органу Русько-Української радикальної партії «Народ» (1890–1895), редагував українську радикальну газету «Хлібороб», яка за редакцією І. Франка з квітня до грудня 1891 р. виходила в м. Львові, а з грудня 1891 р. до вересня 1895 р. редагувалася І. Гарасимовичем у м. Коломиї.

На початках І. Гарасимович бачив труднощі у виході української радикальної газети в головному місті Покуття. У листі до М. Павлика від 22 листопада 1890 р. він відзначав, що вихід радикального часопису

«Народ» у провінційному місті (м. Коломиї. – А. К.) не мала б такого значення, як в м. Львові: «... нас тут лише двох трьох було би, щоби могли працювати коло газети, тай з них лише я один могу подавати правильні вісти і статті в тому популярно-мужицкім дусі», Тому пропонував, щоб ця газета виходила в м. Львові, а він зобов'язувався передавати до неї всі дописи і статті [52, арк. 18]. І дійсно, двотижневик «Народ» почав виходити в м. Львові, а з 1892 р. коли обидва редактори М. Павлик й І. Франко з різних причинили покинули головне місто Східної Галичини, виходив у м. Коломиї, однак сподіваної матеріальної підтримки не отримав і з кінця 1894 р. знов видавався в м. Львові [48, с. 57].

Видання і тиражування перших номерів іншої української радикальної газети «Хлібороб» знаходилося в руках М. Павлика в м. Львові. І. Гарасимович у листі до нього від 26 квітня 1891 р. пропонував до назви часопису додати такі слова: «Хлібороб. Письмо політичне, літературне і наукове для руских селян і міщан». Він надіявся, що більшість примірників першого номеру газети буде розіслано по українських читальнях краю. Щоб зрозуміти, який за кількістю був тираж першого номеру «Хлібороба», слугують такі цифри: І. Гарасимович просив М. Павлика залишити 300 нерозісланих примірників газети у м. Львові, інші 300 – зарезервувати для м. Коломиї. І. Гарасимович з нетерпінням чекав виходу часопису: «Пилуйте, будьте ласкаві, з першим числом, бо нарід дуже вже нетерпеливит ся; треба доконче так зробити, щоби мав єго на Великдень» [52, арк. 26, 26 зв.].

Непростим виявився вихід перших номерів часопису «Хлібороб» в м. Коломиї восени 1891 р. У листі до М. Павлика від 28 листопада 1891 р. І. Гарасимович зазначав, що хоча й коломияни зголосилися друкувати газету, однак не вистачало текстового матеріалу для наповнення номеру часопису: «Зволіт отже припилувати висилку статей» І. Франка про І. Наумовича, Заборського про священників, тези П. Думки, С. Даниловича про виборче законодавство, нотатки М. Ганкевича про проведенне віче [52, арк. 28]. І. Гарасимович був незадоволений, що на початку видання

«Хлібороба» в м. Коломиї передплатників газети було дуже мало – станом на початок 1892 р. їх нараховувалося до 200 чол. [52, арк. 29 зв.]

Часопис «Хлібороб» під редагуванням І. Гарасимовича своє метою ставив «сміло і явно боронити наших бідних хліборобів по селах і містах, подавати їм усю правду з огляду на справедливість і доброго простого народу ... ширити дух боротьби за кращий добробут і просвіщати народ до тої боротьби...». Стоячи на захисті суспільно-політичних, економічних і громадсько-просвітніх інтересів селян і міщан, «Хлібороб» широко висвітлював важкий стан і нагальні потреби життя простого руського (українського) народу, роз'яснював його конституційні права в Австрійській державі, спонукав до боротьби за розширення прав і свобод та підвищення життєвого рівня. Цьому добре прислужилися публіцистичні статті І. Гарасимовича [52, арк. 24, 24 зв.]. Збереглося три листи М. Драгоманова з І. Гарасимовичем стосовно друку публікацій ідеолога громадівського соціалізму в коломийському часописі «Хлібороб». У листі до Іларіона Гарасимовича від 7 липня 1891 р. М. Драгоманов просив опублікувати в газеті власну розгорнуту статтю про актуальні церковно-релігійні питання в Україні та Європі [53, арк. 4–12]. В іншому листі до редакції «Хлібороба» від 25 березня 1892 р. повідомив про надсилання кілька нових своїх публікацій, зокрема статті «Як англичане вибороли собі державну волю», попередивши, що не варто її підписувати його іменем, щоб «не дразнити цензора» [53, арк. 15, 15 зв.].

Іларій Гарасимович пропагував положення Русько-Української радикальної партії на народних вічах [25, с. 6; 26; 27]. Будучи організатором низки загальнонародних зібрань на Покутті, він намагався відправляти активних громадських діячів і селян краю до м. Львова та інших міст Східної Галичини на віча. Однак в одному з листів до М. Павлика від 28 квітня 1891 р. скаржився, що не просто відправити українських селян до м. Львова на першотравневі збори представників українського радикального руху: «До того ще і сама днина 1-го мая то така, що ні оден селянин хоть би і якій запалений – не рушится з дому в далеку дорогу» [52, арк. 27, 27 зв.]. Отже, І. Гарасимовичу та його

однорідцям складно було вести агітацію та популяризувати радикальні ідеї серед селянства Покуття.

Він брав активну участь у виборах до австрійського парламенту і Галицького крайового сейму на підтримку кандидатів від РУРП. У 1891 р. був довіреною особою Северина Даниловича, який йшов на вибори до Галицького крайового сейму. У листі до М. Павлика від 21 лютого 1891 р. писав, що був незадоволений агітаційною пропагандою проти С. Даниловича зі сторони священників Коломийщини і Снятинщини. Натомість, його підтримувала інтелігенція Косівщини. Він надіявся, що С. Данилович тут набере більшість голосів. І. Гарасимович відзначав, що коломиїське староства планувало за один-два дні перед виборами його заарештувати для того, щоб не вів активну агітацію за С. Даниловича. Він також був невдоволений діями місцевого громадського діяча, радника крайового суду А. Підляшецького, який напередодні виборів підтримував і москвофілів, і народовців [52, арк. 20, 20 зв., 21].

Та через активну громадсько-політичну діяльність, редагування часопису «Хлібороб», різноманітні поїздки, навіть у підросійську Україну, інколи за власний кошт, не завжди йшло на користь функціонуванню «Гуцульської Спілки промислової». Часопис «Громадський голос» відзначав, що І. Гарасимович, щоб врятувати матеріальне становище товариства, змушений був продати хату своєї дружини, доньки відомого греко-католицького священника о. Йосафата Кобринського [25, с. 6].

Останні роки свого життя Іларій Гарасимович хворів. Помер 15 грудня 1901 р. у м. Львові [25, с. 5].

Таким чином, основою для формування світогляду Іларія Гарасимовича – патріота малої батьківщини, стало священиче середовище, в якому він виховувався, і хороша освіта, здобута у Станіславівській гімназії та Віденському університеті. У першій половині 1880-х рр. він захопився вивченням організації ведення народних промислів та господарства на території краю. І. Гарасимович наголошував на потребі заснування і функціонування українських крамниць, магазинів, шпихлірів (зерносклади), оскільки євреї на торгах і ярмарках продавали товари за завищеними цінами, займаючись лихварством.

Ідея створення українського економічно-просвітницького товариства на Покутті була виголошена Іларієм Гарасимовичем у середині 1880-х рр. Попередньо вона мала називатися «Першою гуцульською спілкою промисловою» та ставила за мету організувати і допомагати розвитку промислу на території краю, сприяти продажу українських товарів та доставки промисловцям відповідного реманенту і матеріалу. Однак підготовчі роботи стосовно заснування товариства затягнулися на три роки.

Датою створення «Гуцульської Спілки промислової» в м. Коломиї вважається 1888 р. До обов'язків товариства входило: розповсюджувати товари гуцульського промислу, купувати, продавати і приймати різноманітні промислові вироби, популяризувати розвиток промислу серед простого населення через розповсюдження фахової літератури і брошур тощо. «Гуцульською Спілкою промисловою» під керівництвом І. Гарасимовича відкривалися крамниці, купувалися товари в гуцульських майстрів, популяризувалися вироби народних умільців у м. Львові, Відні.

Однак в середині 1890-х рр. спостерігається занепад товариства, спричинений невпорядкованою діяльністю її очільників, неправильним веденням господарсько-кооперативних справ. У 1895 р. «Гуцульська Спілка промислова» приєднана до більш відомого українського кооперативного товариства «Народна торгівля». Це зумовило також і відхід від його керівництва І. Гарасимовича.

Позитивним кроком діяльності товариства під орудою І. Гарасимовича вважаємо заснування в кінці 1880-х рр. спеціалізованої промислової школи для дітей в м. Коломиї, які на «шкрібляківські» мотиви виготовляли вироби сувенірного характеру, внаслідок чого піднявся рівень художньої продукції в регіоні. Створення навчального закладу став міцною основою для функціонування з 1894 р. «Державної школи промислу деревного» в м. Коломиї. Вироби випускників цього учбового закладу відіграли значну роль у демонстрації галицького мистецтва і «гуцульського стилю» та відіграли неабияку роль у пропагуванні високих професійних освітніх традицій на Покутті в першій половині ХХ ст.

Неабиякою активною була політична, культурно-просвітницька і редакційно-видавнича робота І. Гарасимовича, спрямована на підтримку українського радикального руху на Покутті в кінці XIX ст., про що свідчить його листування з М. Драгомановим і М. Павликом. Однак цей аспект праці без перебільшення непересічної особи, коломиянина І. Гарасимовича потребує окремого ґрунтовного наукового дослідження.

Список використаних джерел та літератури

1. Б. Ц. к. Школа заводова для промислу дерев'яного в Коломиї / Б. // Поступ. – 1903. – 15 (28) серпня. – Ч. 33. – С. 4–5.
2. Барвінський О. Спомини з мого життя / Олександр Барвінський ; упор. А. Шацька ; коментар Б. Янишина ; ред. Л. Винар, М. Жулинський. – К. : ВД «Стилос», 2010. – 1120 с.
3. В. Ш. Новинки. Гуцульська Спółка вь Коломыи розвиває ся дужо красно ... / В. Ш. // Дѣло. – 1890. – 6 (18) лютого. – Ч. 28. – С. 3.
4. Вѣсти господарскѣ, промысловѣ и торговельнѣ. Вь Коломыи завязуєся «Спółка Гуцульська» ... // Батькѣвщина. – 1888. – 11 (23) марця . – Ч. 12. – С. 76.
5. Вѣсти господарскѣ, промысловѣ и торговельнѣ. Гуцульська спółка промыслова вь Коломыѣ закупила ... // Батькѣвщина. – 1888. – 29 липня (10 серпня). – Ч. 32. – С. 200.
6. Вѣсти господарскѣ, промысловѣ и торговельнѣ. «Карпатска крамниця» водбула ... // Батькѣвщина. – 1888. – 11 (23) марця . – Ч. 12. – С. 76.
7. Вѣсти зь краю. Письмо зь Коломыѣ. (Вѣче окружне вь Коломыи) // Батькѣвщина. – 1886. – 3 (15) жовтня. – Ч. 40. – С. 239–240.
8. Вѣсти зь краю. Письмо зь Коломыѣ. Участникъ. (Вѣче окружне вь Коломыи) / Участникъ // Батькѣвщина. – 1886. – 1 жовтня (19 вересня). – Ч. 38. – С. 223.
9. Вѣсти зь краю. Письмо зь Коломыйцины. Вѣдозва // Батькѣвщина. – 1888. – 2 марця (19 лютого). – Ч. 9. – С. 56.
10. Вѣсти зь краю. Письмо зь Коломыйцины. Вѣдозва // Батькѣвщина. – 1888. – 1 (13) цвѣтня. – Ч. 15. – С. 91–92.

11. Высокоповажані Земляки! // Батьківщина. – 1888. – 8 (20) липня. – Ч. 29. – С. 1–2.
12. Галицька Русь. – 1892. – Ч. 7.
13. [Гарасимови]...чъ [И.] Ярмарки и торги на Покутю / І. Гарасимович // Дѣло. – 1886. – 29 липня (10 серпня). – Ч. 83. – С. 1; 31 (липня) (12 серпня). – Ч. 84 – С. 1; 2 (14) серпня. – Ч. 85. – С. 1; 5 (17) серпня. – Ч. 86. – С. 1–2; 7 (19) серпня. – Ч. 87. – С. 2–3; 9 (21) серпня. – Ч. 88. – С. 1–2; 12 (24) серпня. – Ч. 89. – С. 1–2; 14 (26) серпня. – Ч. 90. – С. 1–2; 16 (28) серпня. – Ч. 91. – С. 1; 19 (31) серпня. – Ч. 92. – С. 1; 21 серпня (2 вересня). – Ч. 93. – С. 1–2; 23 серпня (4 вересня). – Ч. 94. – С. 1–2; 26 серпня (7 вересня). – Ч. 95. – С. 2.
14. [Гарасимович І.] Як-бы розвинути промисль у нашому народу, щоби зъ него бувъ якнайбольшій хосень? (Рефератъ п. Іл. Гарасимовича на Вѣчу въ Коломьи) / І. Гарасимович // Дѣло. – 1886. – 25 вересня (7 жовтня). – Ч. 108. – С. 2; 27 вересня (9 жовтня). – Ч. 109. – С. 1–2; 30 вересня (12 жовтня). – Ч. 110. – С. 1–3; 2 (14) жовтня. – Ч. 111. – С. 1–2.
15. Гнатюк М. В. Красною гір натхненні: Народне мистецтво Гуцульщини і Покуття (кінець ХІХ – початок ХХІ ст.). Майстри, школи, музеї / Михайло Гнатюк, Микола Грепиняк. – Івано-Франківськ: Видавництво Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2010. – 322 с.
16. Господарство, промисль и торговля. Гуцульська Спѣлка промислова въ Коломьи ... // Дѣло. – 1894. – 23 вересня (5 жовтня). – Ч. 213. – С. 3.
17. «Гуцульська Спѣлка» въ Коломьи // Дѣло. – 1894. – 2 (14) червня. – Ч. 123. – С. 1.
18. Дрібні вісти. Варстат виробів з дерева «Гуцульскої промислової Спѣлки» в Коломьи ... // Хлібороб. – 1893. – 15 лютого. – Ч. 2 і 3. – С. 15.
19. Дрібні вісти. Гуцульська спілка промислова в Коломьи ... // Хлібороб. – 1894. – 15 жовтня. – Ч. 17, 18. – С. 108.

20. Дрібні вісти. Науковий варстат Гуцульскої Спільки в Коломиї // Хлібороб. – 1894. – 15 червня і 1 липня. – Ч. 12 і 13. – С. 92.
21. Дрібні вісти. Рускій варстат в Коломиї // Хлібороб. – 1891. – 1 грудня. – Ч. 8, 9, 10. – С. 55.
22. Дрібні вісти. Сталеві і мосяжні берда ткацкі // Хлібороб. – 1892. – 1 лютого. – Ч. 3. – С. 24.
23. Загальні збори членів «Гуцульскої Спільки» промислової в Коломиї за рік 1894 ... // Дїло. – 1895. – 21 марта (2 цвітня). – Ч. 65. – С. 2.
24. Запитанє до комітетівъ выбранихъ на вѣчи в Коломиї // Батьківщина. – 1886. – 10 грудня (28 листопада). – Ч. 49. – С. 295.
25. Ілярій Гарасимович [некролог] // Громадський Голос. Орган русько-української радикальної партії. – 1902. – Січень. – Ч. 1. – С. 5–6.
26. Королько А. Радикальні народні віча на Покутті першої половини 1890-х рр. / А. Королько // Вісник Прикарпатського університету. Історія. – Івано-Франківськ, 2013. – Вип. 23–24. До 20-ліття утворення кафедри історії слов'ян і 80-річчя професора Петра Федорчака. – С. 47–64.
27. Королько А. Кирило Трильовський та діяльність українського радикального політичного товариства «Народна Воля» в м. Коломиї (1893–1914 рр.) / А. Королько // Кирило Трильовський і січовий рух: Матеріали наукової конференції «Кирило Трильовський і січовий рух» (Коломия, 6 травня 2014 р.), приуроченої 150-річчю від дня народження Кирила Трильовського та 100-річчя створення Легіону Українських Січових Стрільців. – Коломия : Вік, 2014. – С. 116–154.
28. Кречковський Л. В. Школа деревного промислу в Коломиї / Л. Кречковський // Животоки. – Коломия, 1994. – С. 5–9.
29. Львівська національна наукова бібліотека імені В. Стефаника, відділ рукописів (далі – ЛННБ, відділ рукописів). – Ф. 167 Левицькі. – Оп. 2. – Спр. 690. п. 27. Гарасимович Іларіон (9.IV.1853 – 2(15).XII.1901), секретар «Народної торгівлі» у Львові. – 14 арк.
30. Нагърный В. В справѣ «Гуцульскої Спільки» в Коломиї / Василь Нагърный // Дїло. – 1894. – 21 липня (2 серпня). – Ч. 162. – С. 1–2.

31. Нашѣ господарко-купецкѣ товариства // Батькѣвщина. – 1889. – 27 сѣчня (8 лютого). – Ч. 44. – С. 63.
32. Новинки. Въ справѣ товариства «Гуцульской Спѣлки» въ Коломыи одержуемо ... // Дѣло. – 1891. – 9 (21) вересня. – Ч. 203. – С. 2.
33. Новинки. Въ члены Гуцульской Спѣлки въ Коломыи вступивъ ... // Дѣло. – 1890. – 18 (30) сѣчня. – Ч. 14. – С. 3.
34. Новинки. Варштатъ науковый для выробѣвъ зъ дерева «Гуцульской Спѣлки» має заложитись въ Коломыи ... // Дѣло – 1891. – 17 (29) цвѣтня. – Ч. 88. – С. 3.
35. Новинки. Зъ Коломыѣ пишутъ намъ ... // Дѣло. – 1894. – 27 червня (9 липня). – Ч. 142. – С. 2.
36. Новинки. Загальнѣ зборы Гуцульской Спѣлки промысловой въ Коломыи ... // Дѣло. – 1892. – 3 (15) грудня. – Ч. 273. – С. 3.
37. Новинки. Загальнѣ зборы «Гуцульской спѣлки промысловой» въ Коломыи вѣдбудуть ся ... // Дѣло. – 1896. – 3 (15) серпня. – Ч. 174. – С. 3.
38. Новинки. Наукова робѣтня выробѣвъ деревляныхъ въ Коломыи, основана выдѣломъ краевымъ и товариствомъ «Гуцульска Спѣлка» ... // Дѣло. – 1893. – 22 сѣчня (3 лютого). – Ч. 17. – С. 2.
39. Новинки. О «Гуцульскѣй Спѣлцѣ въ Коломыи» котрой загальнѣ зборы ѡдбудуть ся ... // Дѣло. – 1890. – 10 (22) марта. – Ч. 56. – С. 3.
40. Новинки. Управляюча Рада Гуцульской Спѣлки про промысловой въ Коломыи просить ... // Дѣло. – 1895. – 22 червня (4 липня). – Ч. 138. – С. 2.
41. Новинки и всячина. Гуцульска Спѣлка промыслова въ Коломыи // Читальня. Письмо зъ Просвѣты. – 1894. – 9 (21) вересня. – Ч. 17. – С. 188.
42. Новинки и всячина. «Гуцульска спѣлка промыслова въ Коломыѣ» зареєстрована ... // Батькѣвщина. – 1888. – 8 червня (27 мая). – Ч. 23. – С. 145.

43. Новинки и всячина. Гуцульська спѣлка промыслова въ Коломыѣ засновалась ... // Батькѣвщина. – 1888. – 3 мая (21) цвѣтня. – Ч. 18. – С. 114.
44. Новинки и всячина. «Гуцульська Спѣлка промыслова въ Коломыѣ отворить ...» // Батькѣвщина. – 1888. – 2 (14) грудня. – Ч. 49. – С. 303.
45. Новинки и всячина. Державна школа для промыслу деревляного въ Коломыи продовжила речинець ... // Читальня. Письмо зъ Просвѣты. – 1894. – 9 (21) жовтня. – Ч. 19. – С. 207.
46. Новинки и всячина. Державна школа для промыслу деревного въ Коломыи числить ... // Читальня. Письмо зъ Просвѣты. – 1895. – 24сѣчня (6 лютого). – Ч. 2. – С. 16.
47. Новинки и всячина. Нашѣ домашнѣ выробы // Батькѣвщина. – 1888. – 6 (18) жовтня. – Ч. 42. – С. 260.
48. Романюк М. М. Українські часописи Коломиї (1865–1994 рр.): Історико-бібліографічне дослідження / М. М. Романюк, М. В. Галушко ; передмова В. Качкана. – Львів, 1996. – 328 с.
49. Фляк М. Дещо про ремісничу школу в Коломиї / М. Фляк // Над Прутом у лузі. – Торонто. 1982. – С. 334–350.
50. Франко І. Гуцульська спілка / Іван Франко // Франко І. Зібрання творів: У 50-ти тт. – Т. 44. – Кн. 2. Економічні праці (1888–1907). – К. : Наук, думка, 1985. – С. 61–63.
51. Центральний державний історичний архів України, м. Львів (далі – ЦДАЛ України). – Ф. 146 Галицьке намісництво, м. Львів. – Оп. 58. – Спр. 1376 Прохання засновників промислових товариств про затвердження або зміну доданих статутів і рішення з цього питання в Коломиї, Тарнові, Заліщиках. 1884–1889 рр. – 156 арк.
52. ЦДАЛ України. – Ф. 663 Павлик Михайло – український письменник і громадський діяч. – Оп. 1. – Спр. 211 Листи Павлику від кореспондентів з прізвищами на «Га» – «Го». 1891–1914 рр. – 321 арк.
53. ЦДАЛ України. – Ф. 663. – Оп. 2. – Спр. 54. Листи Драгоманова М. кореспондентам з прізвищами на букву «Г». Оригінали і копії. 1887–1894 рр. – 285 арк.

54. I własnych siłach. – 1889.– № 7. – S. 2.

Skola przemysłu drzewnego w Kołomyi // Tygodnik illustrowany. –
1901/02. – S. 454–4

Andriy Korolko

**ILARIY HARASYMOVYCH, inspirer and organizer of the work of
"Hutsulska Spilka Promyslova (Hutsul Industrial Union)" in Kolomyia at
the end of 19th century.**

The article covers the activities of Ilariy Harasymovych in establishing economic educational society " Hutsulska Spilka Promyslova (Hutsul Industrial Union) " in Kolomyia at the end of 19th century. It is revealed the formation of his outlook, showed the background of establishing the company, analyzed the activity of the company aimed to support the production and sale of goods by residents and promotion of their handicrafts, traced the beginning of the work of a specialized school established under the leadership of the Director of " Hutsulska Spilka Promyslova(Hutsul Industrial Union)", I. Harasymovych, where children were taught to make Hutsul Souvenirs.

Key words: I. Harasymovych, " Hutsul Industrial Union " in Kolomyia, Pokuttya, shop, handmade crafts, Hutsul handmade thing, "Public Trade", woodcraft school.

КОЛОМИЄЗНАВСТВО У ПРАЦЯХ ВОЛОДИМИРА ГРАБОВЕЦЬКОГО*

У статті проаналізовані публікації українського історика Володимира Грабовецького (1928–2015), присвячені історії і культурі Коломиї. Обґрунтована теза, що коломієзнавство В. Грабовецького не ставило собі за мету досягнути чогось більшого, ніж масового ефекту – уваги читачів до його текстів, а його бачення історії Коломиї – метаісторичним.

Ключові слова: *Володимир Грабовецький, Коломия, коломієзнавство, краєзнавство, історія ідей.*

Свого часу історик цивілізацій Арнольд Тойнбі стверджував, що «навчені тільки описувати, а не вдосконалювати об'єкти свого дослідження, історики, природно, перебувають у полоні ідей, які панують у спільнотах, де їм випало жити та працювати...» [1]. Ця доволі дискусійна теза натеper є актуальною і багато у чому пояснює специфіку історієписання не лише у країнах із колоніальною спадщиною, а й у, здавалося б, зрілих західних демократіях.

У ці дні минає рік з дня смерті відомого українського історика і краєзнавця Володимира Грабовецького (1928–2015), без перебільшення «живої легенди» української радянської і пост-радянської історичних наук другої половини ХХ – початку ХХІ ст.

Відтак говорити і писати, а радше осмислювати і дискутувати із знаними авторитетами – справа зовсім не легка. У будь-якому випадку, усе мовлене про автора після його смерті може бути глорифікацією або ревізіонерством, місток між якими надто умовний, а тому хитатиметься урізнобіч, як кому заманеться. Адже одним розчерком пера можна знеславити достойну людину, як і одягнути негідника у шати шляхетності.

Така логіка цілком відповідає спробам характеристики «незвичайних звичайних» українців у трагічному й суперечливому ХХ-му сторіччі, а тому вимагає, з одного боку, виваженості в оцінках тієї чи іншої особи (які завжди будуть суб'єктивними), а з другого – критичності в оцінюванні творчого надбання тих осіб (які мали б бути об'єктивними, з огляду на невпинний поступ науки).

Справжню і/або наукову біографію історика Володимира Грабовецького напишуть ще не скоро. Їй (цій майбутній біографії) мали б передувати окремі сюжети його життєпису, написані через призму сучасних моделей біографістики – мозаїчної, біографічної, музейної, оцінювальної, «біографічного бунту», детективної, психологічної, туристичної, «мовця померлих» [2] – окремих з них чи усіх разом. Адже, як зауважував один з найвидатніших істориків ХХ ст. Фернан Бродель, «професія історика [...] прирікає нас на сухість, на те, щоб забути про душевні поривання», чи ж та обставина, що «історик не призвичаюється лише до історії власної країни – він майже інстинктивно розуміє її повороти, її звивини, її своєрідності, її слабкості» [3]. І саме часопростір «малої Вітчизни» і є тим *Genius loci*, котрий визначає той досить умовний ступінь «зануреності» дослідника у генетичні джерела, або, навпаки, його «віддаленості» від них.

То ж як тут бути з Володимиром Грабовецьким який за своє довге наукове життя написав багато різних за якістю і обсягом праць? Чи можна ідентифікувати суто «коломийські» сюжети його багатопланової творчості – шляхом аналізу і критики оприлюднених за його життя текстів, присвячених Коломиї? Вочевидь, нині це запитання, що не передбачає простої і недвозначної відповіді.

Не секрет, що Володимир Грабовецький ніколи не мислив себе істориком Коломиї, більше того коломиєзнавцем. Звісно, що й відомі нині «львівський» та «івано-франківський» періоди його життя і діяльності не були надто сприятливі для зацікавлення саме *коломийською* тематикою. Тим паче, що вчений зазвичай персоніфікував себе як фахівець з дослідження «народних рухів» на Покутті та Гуцульщині і зокрема Олекси Довбуша, а зі зміною політичної кон'юнктури вдало змінив

марксистсько-ленінську методологію на національно-державницьку. За умови трансформації попиту на «народних героїв», класова боротьба селян, форми і методи їхньої антифеодальної боротьби швидко поступилися визвольній боротьбі українців зі своїми поневолювачами в добу Середньовіччя й Нового часу.

Відтак мій перший висновок про коломієзнавство Володимира Грабовецького полягає у тому, що вчений ніколи не займався дослідженням власне історії Коломиї.

Не зважаючи на те, що 1983 р. з'явилася його і Антона Чорного невелика замітка «Коломия. Звідки походить», опублікована у київському журналі «Наука і суспільство» [4], до 1991 р. – часу проголошення Україною незалежності (коли виникає чималий суспільний запит на нове прочитання історичного краєзнавства) – спеціальний «коломийський» сюжет перебуває на маргінесах його довбушезнавчих і гуцульщинознавчих студій. Більше того, навіть 17 серпня 1991 р., на науковій конференції, присвяченій 750-літтю з часу першої літописної згадки про Коломию, він виступив з 20-ти хвилинною співповіддю «Народні рухи на Покутті та Гуцульщині і їх значення в історії міста Коломиї», на відміну від 50-ти хвилинної доповіді «Сторінки історії міста Коломиї», виголошеної директором музею історії міста Коломиї Михайлом Арсаком [5].

І лише того пам'ятного дня, коли історика запитала представниця української діаспори, чому він ще не написав історії міста над Прутом, вчений, за переказами очевидців, відповів: «не маю права умирати, не написавши історії Коломиї» [6] (Існує ще одна версія спонуки до написання дослідження з історії Коломиї – сон В. Грабовецького, зокрема запитання Андрія Чайковського: «Чому це ви, пане Влодку, не беретесь висвітлити історію Коломиї? Найвища ж пора...» [7]). Обіцянку написати історії міста над Прутом учений дотримав, оприлюднивши за п'ять років, у 1996-му, першу (і, на жаль, останню) частину своєї історії Коломиї. Та поки дійшло до окремого видання, історик у власних «Нарисах історії Прикарпаття» лише фрагментарно досліджував Коломию: у 1992-му – у

розрізі міст Галицької землі XIV–XV ст. і у 1995-му – у руслі вивчення Гуцульського куреня 1918–1920 рр. [8]

На відміну від інших населених пунктів сучасної Івано-Франківщини, Коломия зрідка згадувалася вченим у його наукових публікаціях 60-80-х рр. ХХ ст. Зокрема у монографіях 1960-х рр. містилися побіжні згадки про Коломию, яку не зміг здолати Семен Височан наприкінці 1648 р. [9] і коломийську ратушу, в якій 1745 р. помістили тіло Олекси Довбуша [10]. Не кращою була ситуація в наступні два десятиліття: вчений згадував у своїх працях окремі факти «антифеодальної боротьби», пов'язані із Коломиєю (скарги 1608 р. і виступ коломийських міщан 1613 р.) [11], а також коломийки, «коломийську сіль» і назву Коломиї у контексті культури Гуцульщини ХVI – початку ХІХ ст. [12] Можна ще згадати окремі джерела з історії Коломиї, оприлюднені В. Грабовецьким у дослідженнях антифеодальних рухів Івана Мухи та О. Довбуша, здійснені у радянський час і перші роки української незалежності [13]. Тому, вкотре, констатуюю спорадичність «коломийської» теми у дослідженнях історії Коломиї аж до 1996 року.

Поява «Історії Коломиї» В. Грабовецького у 1996 р. викликала правдиве захоплення і жваву дискусію у середовищі якраз коломийських неісториків, а краєзнавців та інтелігентів, залюблених у міську історію. Відразу зауважу, що майже усі сюжети й тематичні блоки, озвучені істориком у його «Історії Коломиї» 20 років тому, нині отримали нове і цілком нове трактування. Вже у 2000-х коломиєзнавці резюмували, що «Книга (В. Грабовецького. – І. М.), без сумніву, цікава, побудована на глибокому знанні джерел. Щоправда, не обійшлося без казусів, на які звернули увагу коломийські краєзнавці. [...] книга знайшла численних читачів. [...] Праця Володимира Грабовецького присвячена передусім українцям Коломиї. [...] Книга Грабовецького має скоріше науково-популярний виклад, призначений для широких читацьких кіл...» [14].

І справді, спочатку «Історія Коломиї» В. Грабовецького – єдина на той час історико-краєзнавча праця про моє місто – тішилася великою популярністю серед коломийців. Адже до її появи у 1996-му Коломия, за часів СРСР, могла похвалитися лише окремою статтею в багатотомній

«Історії міст і сіл Української РСР» чи російськомовним путівником «Коломия» місцевого краєзнавця-єврея Петра Сегала. Ще далі у часопросторі містилася польськомовна праця вчителя Коломийської гімназії часів навчання Василя Стефаніка Леопольда Вайгеля «Нарис міста Коломиї», опублікована 1877 р., за яку той отримав звання Почесного громадянина міста.

Поза тим, що публікація «Історії Коломиї» В. Грабовецького стала значною подією у місцевому краєзнавстві, вона відразу започаткувала відкриту й досі дискусію про те, як і чому слід писати історію Коломиї. Адже, за словами самого вченого, «не знав я тоді, що буду писати історію Коломиї [...] якось не звернув увагу на необхідність написання історії Коломиї. Це випадало з моїх наукових планів [...] Не звернув на це уваги і працюючи в Прикарпатському університеті» [15]. Зауважмо: В. Грабовецький зважився на оприлюднення цілісної коломиезнавчої студії у 68-річному віці.

Прихильність до версії історії Коломиї, оприлюдненої В. Грабовецьким, була настільки значимою, що за її написання його удостоїли званням «Почесний громадянин Коломиї» рішенням виконкому Коломийської міської ради, тим самим вперше відновивши (після австро-угорського й радянського періодів) цю традицію у незалежній Україні. Це відбулося під час презентації книжки 31 жовтня 1996 р. в Народному домі Коломиї [16]. Цікаво, що подання щодо присвоєння вченому цього почесного звання схвалив педагогічний і учнівський колективи Коломийської гімназії ім. М. Грушевського 17 червня того ж року, аргументуючи це збереженням «доброї традиції по відзначенню праці славетних людей нашого краю, які вносили і вносять вагомий вклад в розвиток культури, освіти, науки та різних галузей господарства» [17]. Зрозумілою була ініціатива відновленої Коломийської гімназії, адже ще 1992 р. В. Грабовецького обрали Почесним головою гімназійного історико-філологічного товариства ім. М. Грушевського, він був учасником зборів Всесвітньої асоціації випускників Коломийської гімназії 19 вересня, а наступного дня – промовляв на відкритті першого на той час в Україні пам'ятника видатному історику України [18].

Не випадково я згадав працю Л. Вайгеля у контексті коломієзнавчих досліджень В. Грабовецького, адже, незважаючи на відмінності принципів історієписання, ідеологічні та політичні контексти, вибір джерел і почасти їхню інтерпретацію, праці обидвох істориків, ще й удостоєних за них почесного звання, мають й разючу схожість. Її ознака – моноетнічний принцип писання міської історії.

Якщо для Л. Вайгеля мегаспільнотою, яка створила Коломию завжди були поляки, то для В. Грабовецького – такими ж були українці. Тому-то тексти 1877 і 1996 рр. з історії Коломиї можна вважати, з одного боку, «польською лекцією коломийської історії» (читай – полоноцентричною), а з другого – «українською лекцією» (читай – україноцентричною) тієї ж міської історії. Іншими словами згаданим авторам йшлося, передусім, про полонізацію і українізацію коломийської історії, версії якої передбачали або добродійність польських монархів – надавачів привілеїв містові, або ж цивілізаційну місію Римсько-Католицької церкви в Коломиї у її польському прочитанні, чи, домінування коломийських українців у власному місті упродовж його задокументованої історії – від літописної згадки 1241 р. й до доби Визвольних змагань 1918–1919 років.

Тому мій другий висновок щодо коломієзнавства Володимира Грабовецького, використавши ідею сучасного британського етнополітолога Роджерса Брюбейкера про «державу, що націоналізується», звучить як «краєзнавство, що націоналізується» або, просто кажучи, вчений вдало націоналізував історію Коломиї.

Якщо поглянемо на архітектуру праці, яка складалася з семи розділів, різних за обсягом та змістом, побачимо чітке слідування принципам позитивізму. Його численні докази знайдемо у розділах «Історіографія та першоджерела», «Коломия в доісторичний час та княжий період», «Коломия в післякняжий період», «З літопису боротьби за волю XV – XVIII ст.», «Культура в Коломиї XV – XVIII ст.», «Коломия в період Австро-Угорщини (1772–1918 рр.)», «Січова і стрілецька слава в Коломиї», «Культура в Коломиї XIX – початку XX ст.». Зауважмо, що аналогічну схему вчений апробував у більшості нині знаних історій міст і

сіл Прикарпаття, оперуючи при цьому корпусом одних і тих самих історичних джерел і публікацій.

Такий авторський підхід переносив основну увагу читача на український контекст історії міста, акцентуючи на тяглоті українських традицій. Адже, як виснував у жовтні 1996 р. один із перших критиків праці Микола Галичанець, «глибоко переконаний, що поява популярної “Історії Коломиї” для масового читача в такі важкі часи кризи переходу нації від колонізованої Росією-Ордою до незалежної і будівництва держави України, героїчне і видатне явище не тільки в житті Коломиї...» [19]. Ця обставина вкотре підтвердила думку, що справжнє українське краєзнавство Коломиї почалося лише після здобуття Україною незалежності у 1991 р., коли, за визначенням Миколи Савчука, краєзнавці змогли «дивитися на неї (минувшину. – І. М.) українськими очима, видавати вартісні книжки рідною мовою і переповідати своїм кряням правду про те, що діялось колись» [20].

Звісно, що і *перед* і *після* появи праці В. Грабовецького в самій Коломиї працювало краєзнавче середовище, на яке знаний автор, фактично, не зважав. Адже на той час вже функціонували заснований 1990 р. музей історії міста, редакційно-видавничий комітет «Енциклопедія Коломийщини» (утворений 1992 р.), який у рік появи «Історії Коломиї» явив світові свій перший зшиток знань про місто. То ж, вочевидь, зрозумілої і/або потрібної нині комунікації між краєзнавцями і професійними істориками тоді ще не було. Поза увагою В. Грабовецького залишилися й перші краєзнавчі брошури Івана Білінкевича, Миколи Васильчука, Миколи Савчука, спеціально видані в Івано-Франківську до ювілею 750-ліття Коломиї. Лише окремі публікації цих авторів знайшли місце у «Історії Коломиї» В. Грабовецького у форматі спорадичних згадувань і покликань. Тому стверджувати, що публікація 1996 р. сформувала такий собі краєзнавчий канон Коломиї, сьогодні не можна. По-суті, вчений зігнував і численні зауваження коломиїців щодо фактичних помилок у виданні, про що вже у 1996 р. повідомляли місцеві ЗМІ, а найавторитетніший містознавець Степан Андрієшин – автор

історико-краєзнавчого нарису «Місто над Прутом» [21] – озвучив їх безпосередньо під час презентації [22].

Справді, ретельний фактологічний і текстуальний аналіз «Історії Коломиї» В. Грабовецького – це тема окремого дослідження збігів, аналогій, «мандрівок» вже опублікованих авторських текстів у нові публікації вченого, їхня інтертекстуальність, а також відповідність ілюстрацій історичним епохам, їх достовірність.

Показовим для видання 1996 р. стала авторська передмова, у якій він стверджував, що «Історія Коломиї», «оперта [...] на історичні першоджерела» [23]. Звісно від автора очікували, окрім ґрунтовного викладу матеріалу, ще й підтвердження його архівними документами. Натомість у 174-сторінковому виданні містилися 28 покликань, переважно на матеріали львівських архівів та музеїв (часу активної пошукової роботи автора у його «львівський» період діяльності), археографічні збірки українською і польською мовами кінця ХІХ – початку ХХ століть, а також працю «Нарис міста Коломиї» Л. Вайгеля, повного українського перекладу якої тоді ще не було. У переліку використаних джерел були ще й історико-краєзнавчі дослідження, опубліковані під егідою НТШ, академічні видання радянських істориків 1950–1980-х років (у т. ч. власні дослідження карпатського опришківства і західноукраїнського козацтва), окремі томи «Українського архіву НТШ» в США, а також публікації коломийських краєзнавців 1990–1991 рр.

Не секрет, що джерельна основа коломиєзнавчих студій на той час була мінімальною, однак не можна зрозуміти відсутність з-поміж джерел, використаних В. Грабовецьким, скажімо історико-мемуарного збірника «Над Прутом у лузі... Коломия в спогадах» (Торонто, 1962), багатьох розвідок такого ж типу збірника «Коломия й Коломийщина» (Філядельфія, 1988), а надто коломиєзнавчих публікацій в українській пресі періоду Другої світової війни. Це, зокрема, розлогі розвідки Володимира Кобринського «Коломия – столиця Гуцульщини», Івана Михалевського «Із минулого міста Коломиї» і Дениса Лукіяновича «У городі Коломана» [24]. Поза тим фактом, що преса з цими дописами зберігалася спочатку у спецсхранах книгозбірень Львова і Івано-

Франківська, а відтак – стала загальнодоступною в умовах незалежної держави, історіографічна вартість «Історії Коломиї» В. Грабовецького за їх відсутності у його праці, була, назагал, низькою.

Однак, незважаючи на це, «Історія Коломиї» В. Грабовецького стала потужним каталізатором розвитку і конкуренції поміж собою коломиєзнавчих досліджень у наступні роки і десятиліття, ставши емоційним підґрунтям для праць Степана Андріішина, Михайла Андрусяка, Михайла Арсака, Миколи Васильчука, Валерія Ковтуна, Мирослави Кочержук, Василя Нагірного, Миколи Савчука і автора цих рядків. Саме вони й сформували справжній, а не уявний, феномен коломиєзнавства [25]. Цей феномен поступово оформився в нових зшитках «Енциклопедії Коломиїщини», багатотомну серію «Коломиєзнавська бібліотека», а також у діяльності «Клубу коломиїців».

То ж, мабуть, почин до активізації і конкурентоздатності коломиєзнавства, який дав у 1996 р. В. Грабовецький, йому таки вдався. Адже, як зауважував сам вчений, «може в книзі про Коломию я допустив деякі неточності – нехай мене виправлять ті, що підуть після мене. Проте повірте, я віддав частину серця історії цього славетного древнього міста» [26].

Відтак третій висновок про коломиєзнавство Володимира Грабовецького полягає у тому, що його внесок у історичне краєзнавство Коломиї не можна вважати науковим, а лише масовим, який передбачав популяризацію вже відомих фактів з минулого міста.

Використовуючи есей Джорджа Орвелла «Добрі погані книжки», можна констатувати, що середина 1990-их була періодом, коли сильні дослідження (книжки) з історії Коломиї з тих чи інших причин не з'явилися, натомість слабші книжки – як от «Історія Коломиї» В. Грабовецького – виконали місію літописця свого часу з його перевагами і вадами водночас. Для мене тексти вченого не є суто історичними, вони радше метаісторичні. Взявши за відправну точку судження, що В. Грабовецький не йшов, поза сумнівом, проти фактів, більшою мірою не говорив неправди про ті чи інші події в історії мого міста, а просто їх час від часу плував, можу припускати, що його (Грабовецького) історія

Коломійі перетворена силою почасти й художньої уяви. Адже саме так: «Історія Коломійі» 1996 р. видання пронизана авторською уявою настільки, що пересічні коломийці й досі думають, що швидше за все у їхньому місті – так і було! І саме у цій обставині полягає масовість версії коломієзнавства В. Грабовецького, а тому жодні нові публікації не в змозі переконати його шанувальників у тому, що було інакше, або могло б бути інакше. Тому використовуючи ідею Деніела Белграда про «культуру спонтанності», можна окреслити такий різновид коломієзнавства, притаманний текстам В. Грабовецького як «спонтанне краєзнавство», яке виявилось такою собі імпровізацією коломійської минувшини, що не встала мистецтвом, чи пак еталоном краєзнавчого дослідження.

Навіщо ж тоді, запитаєте Ви, історик В. Грабовецький писав історію Коломійі? Що ж, про деякі першопричини вже було мовлено, однак найголовнішими мотивами були, якщо зважимо на міркування Дж. Орвелла, такі.

1. Егоїстичний драйв. На час оприлюднення «Історії Коломійі» вчений був зрілим науковцем, який давно здобув усі наукові ступені і вчені звання, тішився загальним визнанням своїх наукових досягнень, а тому йому не потрібно було *щось* доводити, аргументувати окремі й цілі положення, або ж намагатися *комусь* сподобатися як дослідникові (тому йшлося про беззастережне сприйняття ним написаного про історичну Коломию). Тим паче, у такому віці людина не має особливих амбіцій, у неї з'являються типові звички й уподобання, а отже В. Грабовецький і далі невпинно боровся за потрапляння в обмежений список найкращих текстів, такий собі «канон», – як вже давно визнаний авторитет історичного краєзнавства на Прикарпатті.

2. Естетичний екстаз. Небезпідставно В. Грабовецький вважав свої краєзнавчі тексти сильними і якісними, а отже такими, що спонукатимуть читачів слідувати за ними аж до останньої крапки в дослідженні того чи іншого населеного пункту, виконуватимуть виховну функцію. А позаяк кожен автор, зазвичай, прагне найкращих гатунків свого письма, вчений повсякчасно шукав самого себе у ньому. Тому «Історія Коломійі» була для

її автора доброю гарантією міцної сув'язі історичної пам'яті коломиїців про нього і досліджуване ним місто.

3. *Історичний імпульс.* Це бажання вченого забезпечити своєму тексту документальну цінність. У більшості випадків для В. Грабовецького «Історія Коломиї» – це чергове повернення до попередніх епох, попередніх авторських текстів, їх переписування й модифікація в умовах фактичної відсутності окремого монографічного дослідження, написаного професійним істориком.

4. *Активна позиція.* Звісно, що вченого цікавила Коломия, а більшою мірою Коломиїщина, адже саме тут він народився і саме сюди час від часу повертався для популяризації опришківського руху і зокрема його ватажка Олекси Довбуша. Щоправда, нині відсутні його спогади, скажімо, про Коломию і коломиїців у період «коломиїського навчання», подібних тим, що їх залишили нащадкам ровесники-гімназисти В. Грабовецького – Роман Іваничук і Дмитро Павличко.

Звісно, що жоден із цих мотивів не був визначальним до кінця, проте вони увиразнюють погляд, що коломієзнавство В. Грабовецького не ставило собі за мету досягнути чогось більшого, ніж масового ефекту – уваги читачів до його текстів. Одним із проявів того ефекту і є *метанаративність* коломієзнавства В. Грабовецького: розказувана ним історія Коломиї без заглиблення у інші джерела, аніж ті, що вже ним використовувалися, без надмірного намагання відшукати нові сюжети, чи ж авторська інтерпретація історичної реальності через *україноцентричність* у зображенні міського соціуму. Парадоксально, але наслідком взаємодії цих чинників стала *змагальність* у коломіїському краєзнавстві, що й досі триває, незважаючи на взаємні: 1) переписування; 2) перегляди вже написаного і опублікованого; 3) ідеалізацію (читай – героїзацію) окремих сюжетів коломіїської історії.

Чи, за таких химерних обставин, з'являтимуться нові й авторитетні тексти, не відомо. Адже справжньої і наукової історії Коломиї досі не написано, бо суттєвий вплив на формування і деформацію цієї істини і мало коломієзнавство В. Грабовецького.

Отже, констатую, що єдина і промовиста книжка В. Грабовецького, присвячена історії Коломиї, досі є свідченням як документального підґрунтя авторських тверджень, так і авторської манери розповідати історію через бажання перебувати в особистому часі та просторі, у вимірі власної оригінальності, перепускаючи крізь себе неспокій та кон'юнктуру українського краєзнавства ХХ ст.

* Доповідь, виголошена автором на Перших Грабовецьких історичних читаннях (м. Івано-Франківськ, 6 грудня 2016 р.). Друкується вперше.

Список використаних джерел:

1. Тойнбі А. Дж. Дослідження історії. Т. 1. Київ, 1995. С. 14.
2. Див.: Монолатій І. Вічний жид з Коломиї. «Українець» Мойсеєвого визнання Яків Саулович Оренштайн. Івано-Франківськ, 2015. С. 462–463.
3. Бродель Ф. Ідентичність Франції. Простір та історія. Кн. 1. Київ, 2013. С. 5, 6.
4. Див.: «Наука і суспільство». Київ, 1983. № 6. С. 30.
5. Див.: Грабовецький В. Історія Коломиї. Нововиявлені перші письмові згадки з історії та культури Коломиї XI–XIX ст. Друге вид., доп. Івано-Франківськ, 2014. С. 45.
6. Грабовецький В. Історія Коломиї. З найдавніших часів до початку ХХ ст. Частина I. Коломия, 1996. С. 6.
7. Грабовецький В. Історія Коломиї. Нововиявлені перші письмові згадки з історії та культури Коломиї XI–XIX ст. С. 20.
8. Див.: Грабовецький В. Нариси історії Прикарпаття. Т. 1: З найдавніших часів до кінця XV століття. Івано-Франківськ, 1992. С. 148–149; Його ж. Там само. Т. 8: Гуцульщина в другій половині XIX – початку ХХ ст. Івано-Франківськ, 1995. С. 116–120.
9. Грабовецький В. Селянський рух на Прикарпатті в другій половині XVII – першій половині XVIII ст. Київ, 1962. С. 66–67.

10. Грабовецький В. Антифеодальна боротьба карпатського опришківства XVI – XIX ст. Львів, 1966. С. 134.
11. Грабовецький В. Західно-українські землі в період народно-визвольної війни 1648-1654 рр. Київ, 1972. С. 33, 34.
12. Грабовецький В. Гуцульщина XIII–XIX століть. Історичний нарис. Львів, 1982. С. 143.
13. Див.: Грабовецький В. Селянське повстання на Прикарпатті під проводом Мухи 1490-1492 років (з історії спільної антифеодальної боротьби селян України і Молдавії). Львів, 1979. С. 107, 119; Його ж. Олекса Довбуш. Львів, 1994. С. 263–266.
14. Васильчук М. Є що передати нащадкам (з потоку новітніх видань про Коломию) // Коломия й Коломийщина. Збірник споминів і статей про недавнє минуле. Том II. Філядельфія – Коломия, 2008. С. 59–60.
15. Грабовецький В. Історія Коломиї. З найдавніших часів до початку XX ст. Частина I. С. 5–6.
16. Грабовецький В. Історія Коломиї. Нововиявлені перші письмові згадки з історії та культури Коломиї XI–XIX ст. С. 20, 22.
17. Там само. С. 287.
18. Там само. С. 286, 180.
19. Там само. С. 291.
20. Савчук М. Феномен коломийського краєзнавства // Савчук М., Васильчук М. Феномен коломийського краєзнавства. Коломия, 2010. С. 40.
21. Андрійшин С. Місто на Прутом // Коломия. Фотонарис. Ужгород, 1991. С. 2–7.
22. Грабовецький В. Історія Коломиї. Нововиявлені перші письмові згадки з історії та культури Коломиї XI–XIX ст. С. 24.
23. Грабовецький В. Історія Коломиї. З найдавніших часів до початку XX ст. Частина I. С. 6.
24. Див.: Хрестоматія з історії Коломиї. Упор. І. Монолатій. Івано-Франківськ, 2016. С. 432–451.

25. Савчук М. «Бібліотека», що повертає дух міста // Вайгель Л. Нарис про місто Коломию. Коломия, 2008. С. 1–3.

26. Грабовецький В. Історія Коломиї. Нововиявлені перші письмові згадки з історії та культури Коломиї XI–XIX ст. С. 24.

Ivan S. MONOLATII

Honorary Citizen of Kolomyia

Kolomyia studies in Volodymyr Hrabovetsky papers

In the article analyzed the publication of Ukrainian historian Volodymyr Hrabovetsky (1928– 2015) devoted of history and culture of Kolomyia. Grounded thesis that Kolomyia studies based of papers of V. Hrabovetsky not set out to achieve something more than mass effect – the reader's attention to his text and his view of history of Kolomyia was metahistorical.

Key words: Volodymyr Hrabovetsky, Kolomyia, Kolomyia studies, local history, history of ideas.

TERRA INCOGNITA. В ПОШУКАХ СКАРБІВ ДУХОВНИХ

Почну здалека. Отже, відомо, що на рукотворному пагорбі вулички Криничної, який служив колись замковим дитинцем стояв польський монастир святих отців домініканського ордену. Від 1855 року звідси здійнялася в небо Коломиї церква Св. Архистратига Михайла. Масивні кам'яні мури підперті контрфорсами з південного боку, надають споруді середньовічних фортифікаційних рис. Але й вони не витримують тиску землі і тому підступно тріскають, загрожуючи в будь який момент впасти. Ми, дітлахи сусідньої вулиці, порпаючись разом з курми на тому крутосхилі відкривали для себе власний «культурний пласт». То були цікаві знахідки, які лежали майже на поверхні: склянки мутного перламутру – ознака того, що скло витримало високу температуру, очевидно під час пожежі, а ще гончарні крушки найрізноманітніших форм та розпису, особливо з чорної (димленої) кераміки та звичайної випаленої теракоти. Це вже потім стало відомо, що то залишки простого, дешевого посуду, яким користувалися давні ченці при їхній скромній та скоромній келійній трапезі.

Чимало часу минуло від планової архітектурної реставрації середмістя перед помпезностями X-го Міжнародного Гуцульського фестивалю 2000 року. А бесіди й до нині точаться про небувалу кількість знахідок на старих коломиїських стрихах під час перекриття бляшаної покрівлі на оковирний, та не менш шкідливий шифер. Можна лише здогадуватися, куди поділися сотні погонних метрів добротної австрійсько-польської оцинкованої листової жерсті. А скільки ж то добра було знайдено на самих горищах. Цілі покоління наших завбачливих предків ховали тут, подалі од чужого ока, на «чорний день» свої коштовності. Після чергових катаклізмів, різних воєн, міжетнічних погромів, політичних зачисток, люди в поспіху покидали житло, не маючи змоги їх забрати. Їм, здавалося, що колись, можливо, вони повернуться назад. Але так тільки здавалося...

До початку проведення згаданого фестивалю гуцулів, протягом кількох літніх місяців численні бригади покрівельників виявили масу найрізноманітніших коштовних прикрас з дорогоцінних металів, які підпільно осідали в кишенях заїжджих перекупників. В процесі розбирання коминків, та заміни покриття, на світ Божий явилися численні речі мистецької вартості, часом унікальні шедеври: відзнаки, бойові та ювілейні ордени, ювелірні прикраси, меблевi й столові гарнітури, не кажучи про нумізматичні раритети, стародруки, та епістолярію, то вже тема культурної спадщини...

В той час, не було зареєстровано жодного документу, про добровільну здачу знайденого. Хоча було відповідно оформлено офіційне звернення дирекції музею історії міста Коломиї здавати старожитності, які вважаються загальнонаціональними пам'ятками. Де не встигли побувати т. зв. «чорні археологи», там ще трапляються варті уваги артефакти. Серед них – окремі будівлі давнього сектору на майдані Божої Матері, тепер Старий Ринок. Тут, під час перебудови стін, власник помешкання священик Михайло натрапив на таємну схованку. Це був кортик часів імпералістичної війни. Холодна зброя в піхвах добре збереглася і могла належати морському старшині високого рангу, або офіцерові повітряних сил, які теж забезпечувалися цими атрибутами військового ритуалу. Поруч – виявлено гебрайські письмена, ймовірно випис з тори на цупкому пергаменті (Пергам – грецьке місто в Малій Азії, де від II ст. до Різдва Христового почав широко застосовуватися матеріал для письма з не дубленої шкіри кіз, овець, і володів властивостями надійного зберігання). У згортку лежало кілька пшеничних стеблин...

Ще одна несподівана таємниця ховалася в кутовому будинку на тому ж майдані Старий Ринок, де нещодавно новий власник завершив капітальний ремонт. Під час робіт на горищі, майстрами виявлено бронзову печатку, заховану в мало доступному місці. Хтось, мабуть поспіхом, хотів її позбутися і тому закинув у глухий кут. Напис «Укр. сотня ізольованих в Коломиї» з тризубом посередині, ймовірно, відноситься до періоду ЗУНР (1918-1919), і яскраво засвідчує, що при наступних антиукраїнських, окупаційних режимах на її власника не

очікувало нічого доброго. Розібратися з суттю викарбуваного на печатці, і кому вона належала, сьогодні майже неможливо. Невідомо, навіть хто такі ці «ізольовані», можна тільки припускати, що це українське мілітарне формування, яке тільки створювалося, і тому задокументованих фактів їхньої діяльності не виявлено, або завчасу знищено...

Ще більша несподіванка очікувала нового господаря кам'яниці після того, як будівельники проникли до підвального приміщення, на тому ж майдані Старий Ринок. Тут під пластом ґрунту, враз постала масивних розмірів, цільнотесана кам'яна плита – «мацев» і звіздою Давида. За допомогою спеціальних приспособлень її спробували підняти, а під нею, як і очікувалося – невідоме поховання. Там же знайдено низький, не поливаний глечик, можливо ритуального характеру, тонкі стінки якого засвідчують про особливу вправність рук майстра-гончара.

На розі з ратушею незмінно сусідує аптека, на аттику якої – скульптурна чаша оповита змією. Це приміщення фармацевта Е. Новіцького збудоване 1878 року, згодом Стенць і Зільберт перекупили його. Хоча власників було двоє, однак аптеку, чомусь, називали іменем Стенця. Мабуть хворих у Коломиї тоді не бракувало, бо справи з реалізацією мікстур і порошків пішли настільки успішно, що рівно через десять літ будинок вирішено було добудувати, розширити, прикрасити віконні карнизи бароковою ліпниною. Саме на той час припадає цікавинка, у вигляді бляшаної рурки від гаванських сигар із згортком старого манускрипту в ньому. Відголосок минулої доби виник нещодавно, під час чергової добудови. Це своєрідне звернення до нащадків склали харизматичний Едвард Стенць разом зі своєю дружиною, заховали в потайній ніші стіни. Ось про що вони вирішили сповістити на нетлінному шматку шкіри, загальноприйнятою на той час польською мовою: *«Дня 11 серпня 1888 р. перебудувавши цей набутий старий дім поверховий з великими затратами і мозолями при Божій помочі закінчив. Замуровуючи в ніші і креслячи кілька слів не маючи вдосталь часу. Едвард Стенць, – іншим, дрібнішим почерком дописано: «Цей будинок з приводу відкриття аптеки (у приватному домі) купив за 24.000 золотих ринських, а витратив на перебудову 12.000 з. р. Сейка з Праги».* Одразу впадає у

вічі каліграфія грамотної людини, ймовірно дружини власника цієї аптеки. І не обов'язково володіти методом дедукції, аби переконатися, що писали цей документ скрупульозні педанти, точні і акуратні у всьому люди, як усе, що стосується їхньої професійної фармації. Що до загадкової Праги, то відповіді тут може бути дві: або це місце народження Сейки Стенць у Чеській столиці, або вона родом з Варшавського передмістя, яке теж має аналогічний мікро-топонім.

І ще, теж зовсім недавно, на початку вулиці А. Чехова, ледь не під ногами коломийських обивателів, під час копання на присадибному городі знайдено добре збережену керамічну тарілку з блакитною поливою, що символізує одну з геральдичних барв Червоної Руси (на світліні). По центру – рельєфне зображення «Галицького лева», який здіймається на скелю – давній знак, що побутує на наших теренових гербах ще від часів князя Данила Галицького. Відомо, також, що під штандартом з цим зображенням, проти лицарів тевтонського ордену, виступали західноукраїнські полки у битві під Грюнвальдом року 1410-го. Витвір мистецтва, ймовірно, відноситься до дипломних робіт випускників Коломийської гончарної школи початку минулого віку. І вже достеменно відомо, що таким експонатом, на жаль, не зможі похвалитися фонди нашого НМНМГП. А тим часом цінності нашої давнини знову розпорошуються по приватних збірках. За кожною із цих фрагментарних знахідок стоїть чиясь історія, біографія, доля, яка ще чекає її повноцінного вивчення...

Vasyl Nagirnyy

In Search of Spiritual Treasures

ПСИХОЛОГІЗМ ОБРАЗУ КОЛОМИЯНИНА В НОВЕЛІ ЛЕОПОЛЬДА ФОН ЗАХЕР-МАЗОХА «ДОН ЖУАН З КОЛОМІЙ»

В статті проаналізовано психологічний образ коломиянина, який був названий Леопольдом фон Захер-Мазохом «Дон-Жуаном з Коломії», розглянуто шанобливе ставлення автора до Галичини та людей, які складають основу цього краю, розкрито роль Захер-Мазоха в популяризації Коломії за допомогою всесвітньовідомого літературного твору.

Ключові слова: *Леопольд Захер-Мазох, Коломия, Дон-Жуан з Коломії, Галичина.*

27 січня 2016 року якось непомітно для коломиян промайнув 180-річний ювілей від народження письменника Леопольда фон Захер-Мазоха, який своєю новелою «Дон Жуан з Коломії» – «Don Juan von Kolomea» вписав Коломию в світову літературу.

Незважаючи на те, що творчість Захер-Мазоха позначена неоднозначністю та контроверсійністю, його доробок нечасто ставав об'єктом наукових досліджень. Адже, «відбувшись як письменник у другій половині ХІХ ст., Захер-Мазох «затребуваним» був практично тільки культурою наступного, ХХ-го століття» [4].

Чи питали ви коли-небудь себе як часто зустрічається місто Коломия у художніх творах? Не опосередковано, без натяків, а точно, прямо, гонорово. Ні? Тож кваплюся познайомити вас з новелою, що була написана у далекому 1866 році не етнічним українцем, а письменником, який з молоком галицької годувальниці всмоктав любов до всього українського, а в нашому випадку і до коломийського. Мова йде про твір «Дон Жуан з Коломії» Леопольда фон Захер-Мазоха. Так, саме того, чий ім'ям названо пікантну течію для дорослих забав. Саме той, до пам'ятника котрому стоять черги у місті Лева. І саме того, хто назавжди закарбував у

літературному просторі назву славного міста понад Прутом для прийдешніх поколінь.

Народжений у самісінькому серці Львова, уже в підлітковому віці Леопольд разом з сім'єю переїхав до Праги і саме у цей час відбулася доленосна зустріч його та родички з боку батька, яка любила батоги та побиття.

Отримавши чудову освіту, викладаючи в провідних університетах (до слова, Мазох був запрошений до львівського університету), доля не подарувала йому щастя в особистому житті. Одружившись зі своєю палкою шанувальницею, Леопольд, через фатальну любов дружини до грошей, з блискучого майстра інтимної прози перетворився на згаслу зірку низькопробної графоманії.

Перша серйозна рецепція прози Захер-Мазоха викликана появою новели «Дон Жуан із Коломиї» (німецькою мовою) у «Щорічнику Вестермана» (Брауншвейг, 1866 р.). Критична візія твору зі спробами компаративістичного аналізу розгорнулася в передмові, написаній відомим літератором Ф. Кюрнбергом. Акцентуючи на типологічній схожості письма Мазоха й Тургенєва, Ф. Кюрнберг виокремлює «чуттєвість» пейзажних описів обох авторів, адорацію патріархальних традицій та естетизацію екзотики слов'янської Аркадії [6, с. 192]. Проте прихильність критика до Мазоха більшою мірою, ніж до Тургенєва, пояснюється не стільки захопленням високою ідейно-художньою вартістю новели «Дон Жуан із Коломиї», скільки ідеологічними віяннями в Австро-Угорщині 60-70-х рр. XIX ст. Відтак, Ф. Кюрнбергер коментує потенційну роль Захер-Мазоха в тогочасній німецькомовній літературі: «Він русин, він не належить нашій літературі, лише перекладній. А що, коли б ми, замість великороса Тургенєва, та взяли за взірець малороса, галичанина ...» [2, с. 143]. Австрійський критик говорив про «цивілізування», «культурну германізацію» слов'янських маргінесів Дунайської імперії, що тісно пов'язано з міфом цивілізаторської місії Німеччини у Східній Європі.

У 1872 р. новела Захер-Мазоха «Дон Жуан із Коломиї» була перевидана в Парижі на сторінках популярного ліберального журналу «Огляд двох світів» («Revue des Deux Mondes») і користувалася неабиякою

популярністю. Про поважне ставлення до твору Захер-Мазоха передової європейської критики свідчить хоча б той факт, що відомий німецький новеліст і теоретик Пауль Гайзе передрукував новелу Мазоха зі вступним словом у своїй знаковій антології «Німецька скарбниця новели» («Der Deutsche Novellenschatz»). Ф. Кюрнберг так характеризує новели Захер-Мазоха – «Його яскраві творіння, що переливалися багатьма барвами, не можна було порівняти ні з чим, що було написано до нього. ... Так молодий автор став героєм дня. Видавці газети роздирали його на шматки» [3].

Проте не завжди все буває ідеально. Творчий спадок Захер-Мазоха на декілька десятиліть випав з літературного життя. Звісно, не останню роль у цьому відіграла політика нацистської Німеччини, адже Леопольд писав про ненависних їм євреїв. Навіть у 1933 році ім'я Мазоха було занесене до чорного списку в нацистській Німеччині, хоча сам автор не був євреєм проте саме в його творчості яскраво розгортається культурний і релігійний дискурс євреїв Галичини («Єврейські оповідання» (1878), «Нові єврейські оповідання» (1818), «Єврейське життя в текстах і зображеннях» (1890) та інш.). Відтоді й аж до 1980-х років його твори не друкувалися й були вилучені з обігу. Коли-ж прийшов «Дон Жуан з Коломиї» до українського читача? Варто зазначити, що українські часописи Галичини XIX–XX століття виїмково друкували окремі новели Мазоха проте «Дон Жуан з Коломиї» чомусь був поза їх увагою. Вперше українською мовою «Дон Жуан з Коломиї» прийшов до українського читача в перекладі Наталії Іваничук у журналі «Всесвіт» 1994 року. 1999 року у Львові побачив світ окремий том українських перекладів прозових творів Захер-Мазоха.

Та повернемося до нашого «Дон Жуана з Коломиї». Загалом, ця новела – це не чергова банальна розповідь про любовні походеньки, присмачені пікантними сценами, що була розказана незнайомцеві у шинку. Хоч тема рабства, що почасти стала наріжною у всій творчості письменника, присутня, але це дещо більше та глибше для розуміння читача.

По-перше, твір несе важливий для історії нашого міста спадок, що відкривається безпосередньо в назві та подальше у тексті. По-друге, новела розповідає про непрості стосунки у шлюбі, а не мені вам розповідати скільки вибоїв трапляється на сімейному шляху. Звісно, те, що описано у творі – це лиш маленька частинка правдивих причин того що саме робить шлюб нещасливим. Це правда, що викладена з однієї точки зору, а нам відомо: скільки людей – стільки й думок. По-третє, новела «Дон Жуан з Коломиї», яка побачила світ в Парижі на сторінках популярного ліберального журналу «Revue des Deux Mondes» користувалася неабиякою популярністю. Про важливість твору в літературному світі свідчить хоча б той факт, що відомий німецький новеліст Пауль Гайзе передрукував новелу Мазоха зі вступним словом у своїй знаковій антології «Німецька скарбниця новели».

Щоб ви мали уявлення про головного героя, наводжу цитату-опис: «...З коломиїської околиці, – в кожному разі, з коломиїського повіту, бо єврей упізнав його. Цей чоловік міг подобатися жінкам. У ньому нічого не було від тієї грубої сили, від тієї неприкритої незграбності, яка в інших народів вважається мужністю, він був наскрізь просякнутий шляхетністю, стрункий і вродливий, однак пружка енергія, непереборна впертість промовляли у кожному його рухові. Каштанове пряме волосся, трохи зачучерявлена, коротко підстрижена борода кидали густу тінь на обвітрене аж до засмаги, проте витончене обличчя. Він уже не був зеленим юнаком, проте мав шахраюваті очі хлопчика. Невгасима доброзичливість і любов до людей м'яко прозирала з цього засмаглому обличчя, з темних борозен, які полишило на ньому життя...» [1, с.20]. Як на мене, досить симпатичний та «...небезпечний чоловік...» [1, с.57].

Розповідаючи правду свого життя незнайомцеві у шинку поблизу повітової Коломиї («...те, чого не скажеш своєму найкращому другові і своїй дружині, скажеш чужакові на битій дорозі...»), Дон Жуан з Коломиї піднімає важкі, неоднозначні теми подружнього життя: зраду, пробачення та виховання дитини від іншого.

Як стверджує герой повісті: «...Уявіть собі, що моя дружина – це книга. І я радо читав би її. Але мені весь час доводиться починати

спочатку. Врешті я закриваю її. Хай хтось інший, якщо схоче, дочитує...» [1, с.43]. Звісно, проблематика зазначених питань не може трактуватися однозначно. Для когось питання зради не стоїть гостро, а для іншого воно є абсолютно неприпустимим.

Ви можете не погодитися зі мною, але я не вважаю за потрібне розглядати життя, творчу спадщину Мазоха виключно з площини збочень та відхилень. Те, що у ХІХ столітті вважали неприйнятним, почасти диким, зараз у ХХІ столітті розцінюється не так категорично. Автор наважився висвітлити іншу правду про кохання, про те почуття, яке оспівують зі сторони ніжності, щирості, тепла. Однак кохання (зрештою, як і будь-яке інше почування) багатогранне. Не у всіх пар, які скидаються на ідеалів подружнього життя насправді все добре. То чому не може мати місце дещо інше?

Якби не було, повісті «Дон Жуан з Коломиї» та її автору слід віддати належне. Можливо, сам того до кінця не усвідомлюючи, Леопольд фон Захер-Мазох зробив подекуди більше для історії міста, а ніж певні обранці за всю каденцію у раді різних рівнів, адже будь-який читач забажає отримати більше інформації про повітове місто Коломию. Можливо, навіть виявить бажання відвідати, наповнитися духом, величчю та історією.

Список використаних джерел та літератури:

1. Леопольд фон Захер-Мазох. Венера у хутрі: Повісті / З нім. перекл. Наталя Іваничук. – Львів: ЛА «Піраміда», 2008. – 236 с.
2. Опель А. Леопольд фон Захер-Мазох – Колумб Сходу / А. Опель; з нім. пер. Н. Іваничук // Всесвіт. – 1994. – №. 3. – С. 143–151.
3. Полубояринова Л. Захер-Мазох и Россия / Л. Полубояринова [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.pseudology.org/Literature/Zaxer_Mazox_Russia.htm.
4. Полубояринова Л. Проза Леопольда фон Захер-Мазоха в литературном контексте эпохи реализма : автореф. дисс. ... докт. филол. наук : спец. 10.01.03 «Литература народов и стран зарубежья (литература народов Европы, Америки, Австралии)» / Л.Н. Полубояринова. – Санкт-

Петербург, 2007. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://19v-euro-lit.niv.ru/19v-euro-lit/articles-ger/poluboyarinova-proza-leopolda-fon-zahera-mazoha.htm>.

5. Kürnberger F. Vorrede zum «Don Juan von Kolomea» von Leopold von Sacher-Masoch // Sacher-Masoch L. v. Don Juan von Kolomea. Galizische Geschichten. – Bonn, 1985. – S. 191–192.

6. Сав'юк А. М. Творчість Леопольда фон Захер-Мазоха в українському й зарубіжному літературознавстві / А.М. Сав'юк // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. 2014. – №11. – Т. 1. – С. 106–110.

Olga Petriv

Psychological Image of Kolomyia Townsman in the Novella «Don Juan von Kolomea» by Leopold von Sacher-Masoch.

The psychological image of Kolomyia townsman, described by Sacher-Masoch as «Don Juan from Kolomyia», has been analyzed in the paper. His respectful treatment of Halychyna and its inhabitants has been examined. The role of Sacher-Masoch in applying the world-famous literary work to promote Kolomyia has been revealed.

Key words: *Leopold von Sacher-Masoch, Kolomyia, Don Juan from Kolomyia, Halychyna.*

**ДІЯЛЬНІСТЬ МОСКВОФІЛЬСЬКИХ ТОВАРИСТВ У КОЛОМІЇ
ТА НА ПОКУТТІ (ДР. ПОЛ. ХІХ – ПОЧ. ХХ СТ.)**

У статті розглядається діяльність москвофільських товариств “Общество ім. М. Качковського”, “Дружній Лихвар”, та відомих галицьких москвофільських діячів І. Наумовича, М. Білоуса та В. Дудикевича у Коломиї та на Покутті у другій половині ХІХ та на початку ХХ століть.

Ключові слова: *Москвофільські товариства, Покуття, Східна Галичина, І. Наумович, М. Білоус, В. Дудикевич, “Общество ім. М. Качковського”.*

Москвофільство, як громадсько-політичний рух на західноукраїнських землях в другій половині ХІХ – на початку ХХ століття, мало широке поширення та розвиток на Покутті, а особливо у місті Коломиї, - відомому тогочасному культурному та громадсько-політичному центрі Східної Галичини. Одним з найбільш відомих та популярним серед галицької інтелігенції та селянства було товариство “Общество ім. Михаїла Качковського”. Метою товариства було ширення науки та освіти серед “руського народу”. Для досягнення цієї мети використовувались наступні засоби:

- видання та поширення серед селянства науково-популярних дешевих книжечок та газет релігійного, виховного, наукового та економічного змісту;
- заснування бурс та стипендій для учнівської молоді;
- заснування читалень та організація при них курсів вивчення грамоті та хоровому співу;
- заснування товариств тверезості, торгівельних союзів, молочарських спілок, позичкових кас...

Однією з найбільш дієвих та організаційно зорганізованих була Коломийська філія “Общества ім. М. Качковського”.

Про застій та консерватизм усіх москвофільських товариств писав М. Драгоманов, одночасно він відмічав організаторський талант та здібності москвофільського діяча, священника І. Наумовича. Ця постать надзвичайно цікава, обдарована та водночас суперечлива, адже відношення до нього та його діяльності було неоднозначне серед його сучасників та теперішніх дослідників.

І. Наумович походив з родини священника, закінчив Львівську семінарію, в часи “Весни народів” 1848 р. був активним послідовником польських ідей розвитку Галичини та згодом перейшов у табір “Головної Руської Ради”. У 60 – х роках ХІХ ст. висунув ідею очищення церковного обряду від впливів католицького обряду. Був надзвичайно талановитим промовцем, популяризатором науки та організатором селянства. У період 1871 – 1881 рр. видавав в Коломиї, разом із видавцем та прихильником москвофільства М. Білоусом, газету для народу “Русская Рада”. Друкувалась газета частково кирилицею, дописували до неї маловідомі автори, а також сам І. Наумович, Михайло та Теодор Білоуси на господарські та політичні теми. Часопис інформував про події в Галичині, Буковині, поміщував передруки з інших видань. З кінця 1871 р. Наумович розпочав, там же в Коломиї, видавати доволі чистою народною мовою часопис “Наука”, де поміщував статті на господарські теми, оповідання про релігію та освіту, пропагував тверезий спосіб життя. У “Науці”, він помістив безліч своїх повістей та оповідань, однак всі вони не представляють жодної літературної вартості.

Усі біографи Наумовича відмічають, що він чудово розумів душу народу, його проблеми та потреби. Душе цікаво та оригінально вмів пояснити простому селянину догми, правила та головні церковні постулати. Багато приділяв уваги у своїй літературній та громадській діяльності давній історії Руси – України. Різні повчання, які стосувались освіти, пізнанню світу, природи й досягнення людського розуму, він вкладав в уста вчителя чи священника [11, с. 5].

За свою активну та громадську діяльність, він здобув значну популярність та прихильність серед селянства, тому неодноразово обирався послом до Галицького сейму (1861 – 1866 рр.) та до

австрійського парламенту (1873 – 1879 рр.) від москвофілів, де дуже активно вів депутатську діяльність, виступав в обороні “прав руського народу Галичини” [20, с. 160; 14, с. 4].

З постаттю І. Наумовича пов'язаний відомий політичний процес 1882 р. над москвофілами. Приводом став перехід на православ'я селян села Гнилички Збаражського повіту (сучасна Тернопільська область – Ю. П.), де І. Наумович використав непорозуміння селян з місцевим парохом, та байдужість до цієї проблеми львівської митрополичої адміністрації. Так, І. Наумович запропонував обуреним селянам прийняти православ'я, він хотів цим ніби то висловити протест проти збільшення чисельності єзуїтських місій у Галичині та проти переселення до Львова нового польського чернечого ордену так званих “змартвихстанців” [10, с. 298].

Це випадок використали поляки у своїх інтересах, щоб скомпрометувати греко – католицьку церкву та український народ, показати нелояльність їх до Австрії та правлячої династії. Для цього мав посприяти карний процес, що розпочався у Львові 12 червня 1882 р. На лаві підсудних опинилися: Адольф Добрянський – лідер русофілів закарпатської України та його дочка Ольга Грабар; Осип Марков – редактор часопису “Пролом”; Венедикт Площанський – редактор часопису “Слово”; о. Іван Наумович та Володимир Наумович – студент університету; о. Огоновський – редактор часопису “Родимий Листок” у Чернівцях; Ізидор Трембіцький – редактор часопису “Приятель Дітей” у Коломиї; Аполон Ничай – редактор часопису “Господарь і Промисленник” у Станіславові (тепер м. Івано-Франківськ – Ю.П.); І. Шпундер – селянин с. Гнилички на Тернопіллі; Олекса Залуський – селянин із м. Збараж (тепер райцентр на Тернопіллі – Ю.П.) [16, с. 3].

Проти них було висунуто звинувачення у державній зраді, через те, що вони ніби були в таємних відносинах із Мирославом Добрянським, сином Адольфа Добрянського, який був урядовцем російського міністерства внутрішніх справ та членом “Словянського общества” в Петербурзі, які прагнули відірвати Галичину, Буковину та Закарпаття від Австро – Угорщини. Керівниками цієї групи були А. Добрянський та І. Наумович.

До судового розслідування було долучено, вилучене під час обшуків, особисте листування обвинувачуваних осіб між собою та деякими відомими російськими громадськими та урядовими інституціями [16, с. 4].

Покази обвинувачуваних та свідків засвідчують на брак національної свідомості та відваги. Тільки двоє обвинувачуваних селян говорили на суді рідною мовою, всі інші зізнавались по - польськи, а О. Грабар та А. Добрянський по - німецьки.

Однак, в ході тридцяти трьох денних судових засідань, так і не було доведено факту державної зради, і тому кримінальний трибунал та присяжні визнали їх тільки у злочині порушення громадського спокою.

Згідно винесеного вироку І. Наумович отримав вісім місяців тюрми, В. Площанський п'ять місяців, селянину Шпундеру та міщанину Залуському три місяці тюрми [16, с. 396]. Та насправді, лише п'ять обвинувачуваних : А. Добрянський з дочкою, О. Марков, В. Площанський та І. Наумович були справжніми москвофілами і підтримували безпосередні зносини із діячами Росії, отримували від них грошову допомогу [13, с. 162, 450].

У 1874 р. у Коломиї, І. Наумович засновує москвофільське “Общество ім. М. Качковського” (надалі – “Общество...”), назване в честь згаданого вже, відомого галицького мецената, урядовця Михайла Качковського. Він раптово помер у Петербурзі повертаючись із подорожі по Скандинавії, та залишив після себе велику фундацію – 89 тисяч гульденів (для порівняння, місячна платня професора львівського університету становила 300,0 гульденів - Ю.П.) на освітні цілі. Всі ці кошти згодом перейшли на рахунок москвофільського “Общества...”, хоча цілий ряд дослідників вважає, що М. Качковського не слід за цей вчинок рахувати “твердим русофілом”.

Згідно із статутом, метою цього товариства, була освіта селян, для якого мало видавати товариство “популярні книжки про релігію, історію та мораль, господарство та повісті забавні й веселі. Аби простий чоловік переймив яку науку, - писав у першій книжечці “Общества...” під назвою

“З богом” Наумович, - то йому писати треба такою мовою, якою він сам говорить, бо високо вченої мови він не розуміє...” [9, с. 43].

Видання “Общества...”, що з 1876 р. переїхало разом із “Наукою” до Львова, виходили на переміну то чистішою народною мовою, то “язиком вищого слога”. Популяризаційний хист Наумовича, його вмільний підхід до селян, об’єднував навколо “Общества...” багатьох селян. Крім того, серед селян навмисно поширювали плітки, що товариство “Просвіта” засноване у 1868 р., є “панське” товариство, бо його головою в той час (1873 – 1875 рр.) був дідич В. Федорович, “Общество...”, - то “хлопське”.

Річні загальні збори “Общества...” відбувалися щороку в іншому місті Галичини, щоб таким чином дати можливість зацікавити ним широкі маси народу в різних частинах краю. Так збори відбувалися: в Коломиї (1874, 1880, 1887 рр.), в Галичі (1875 р.), у Львові (1876, 1877, 1882. 1891 рр.), в Стрию (1878 р.), в Станіславові (1879 р.), в Золочеві (1881 р.), в Дрогобичі (1883, 1888 рр.), в Тернополі (1884, 1890 рр.) [9, с. 43].

Наприкінці ХІХ ст. москвофільське “Общество...” мало понад десять тисяч членів, двадцять сім філій та близько 1400 читалень, правда багато з них мало дуже мало прихильників – читачів. Для порівняння, товариство “Просвіта” за період 1868 – 1914 років, згуртувало навколо себе до 37 тисяч членів, мало біля 90 філій та 2869 читалень . На це товариство, в перші роки його існування, звернули увагу М. Драгоманов та М. Павлик. Павлик, був на перших зборах “Общества...” в Коломиї у 1874 р., де його “втішив Наумович, що по – людськи заговорив до хлопів і про хлопів”.

Слушним є твердження Дмитра Донцова щодо взаємовпливу російської культури на українство, висловлене ним у праці “Модерне москвофільство”: “... високість російської культури - є догмою у нас. Жодна стаття, що трактує про російсько-українські теми, не обійдеться без низеньких реверансів на адресу сеї культури, без запевнень в глибокій пошані до неї... Українські письменники забули слова М. Драгоманова: “українська література доти не стане на свої міцні ноги, поки українські письменники не будуть брати всесвітні просвітні ідеї безпосередньо з Західної Європи, а не через Петербург чи Москву” [12, с. 16]. “Під модерним москвофільством я розумію поширену в певних колах нашої

інтелігенції, безграничну пошану перед російською культурою, і дивну якусь залежність від поглядів, пануючих в поступових російських кругах. Це не дає українству й досі вийти з пелюшок, - тяжіє над громадською думкою і громадським життям” [12, с. 4].

Нижче подаємо відомості щодо керівників та діяльності Коломийської філії “Общества ...” у досліджуваній період.

15 липня 1892 р. на черговому річному засіданні членів філії товариства ім. М. Качковського у м. Коломия було обрано новий виділ (провід – Ю.П.) . Так, головою виділу філії обрано др-а Василя Юрченка, членами проводу – Олексія Герасимовича, Михайла Білоуса, о. Миколу Красицького, М. Болахівського. Внесено пропозицію щоб виділ вніс протест проти введення українського фонетичного правопису в руських (українських – Ю.П.) школах, а також вирішили, щоб всі зобов’язались у випадку введення правопису, не відправляти своїх дітей до руської школи. Отець Кисілевський додав, щоб виділ звернувся до Центрального виділу товариства у Львові про поширення пропозиції Коломийської філії серед всіх філій Галичини [2, а. 2 – 3].

01.03.1900 р. у Коломиї відбулись загальні збори членів Коломийської філії товариства, головою товариства на новий термін обрано адвоката д-ра Володимира Дудикевича, членами – пароха у с. Нижній Вербіж о. Михайла Левицького, видавця Михайла Білоуса, міщанина Стефана Кушніра. Парох села Велика Кам’янка о. М. Мардарович виступив на зборах з приводу повної бездіяльності товариства “Галицько – Руська Матиця” у Львові, та з вимогою реорганізації та змін у діяльності товариства [2, а. 17].

07.09.1905 р. у Коломиї відбулися чергові загальні збори членів товариства. У цей день, після святкового богослужіння відбувся святковий похід по місту членів товариства з хоругвою та музикою. Дозвіл на проведення походу дало повітове староство, також магістрат надав дозвіл на проведення виставки у міському парку із використанням павільйонів для проведення засідань, та охороною поліції. Від міського уряду зібрання вітав М. Білоус, а зібрання проходило під охороною поліції. Однак, як слідує із скарг голови філії до Центрального виділу товариства у Львові,

дане святкування пройшло з порушенням правопорядку. Зокрема, були подані скарги на українську гімназійну молодь, яка закидала камінням учасників походу, викрикувала образливі репліки у їхню адресу, вночі були побиті вікна у помешканні М. Білоуса, В. Дудикевича та о. Копистянського, Повітовій раді та інших громадських приміщеннях, зірвано кілька прапорів [4, а. 5 – 6].

17.12.1908 р. відбулись чергові загальні збори членів Коломийської філії товариства. Згідно звіту голови філії В. Дудикевича, за звітний період у 1906 – 1907 рр., члени філії взяли активну участь в акціях по виборах до австрійського парламенту та до Галицького сейму на початку 1908 р. [3, а. 8].

В. Дудикевич відмітив допомогу, протягом цих років, зі сторони Повітової ради, зокрема її дозвіл та допомогу у відкритті по селах повіту “Пожарним дружинам” під проводом “Общества...”. Щорічно філія отримує від Повітової ради 200 корон допомоги. Філія числить 380 членів та 27 читалень, так у Коломиї 41 член, у Мишині – 22, Великій Кам’янці – 24. Головою товариства на новий термін обрано пароха с. Великий Ключів о. І. Манцібовича, членами виділу – пароха с. Назірна о. С. Крушельницького, міщан Ю. Кисілевського та Ю. Євлинського [3, а. 9].

Тут подаємо коротку біографічну довідку про діяльність Володимира Дудикевича. (04.01.1861 – 23.06.1923) – адвокат, один з лідерів галицьких москвофілів на початку ХХ ст. Працював адвокатом у Коломиї у 1892 – 1915 рр. Голова групи “новокурсників”, яка відстоювала повну державну єдність Галичини з Росією. У 1900 р. став засновником “Русской народной партии”. Входив до співзасновників та керівного ядра усіх москвофільських інституцій у Коломиї: бурси Свято – Михайлівського інституту, повітової філії “Общества ім. Качковського” та ін.

У Львові був членом Ставропільського інституту (від 1904 р.), членом редакцій москвофільських часописів “Русское слово” та “Прикарпатская Русь”. Депутат Галицького сейму з 1911 р. та до Віденського парламенту, де демонстративно розмовляв “москвофільським язичієм” та відверто відстоював інтереси Росії в Галичині. У Росії

вийшла навіть листівка з портретом Дудикевича, як видатного “русского” діяча в Галичині.

Перед початком першої світової війни, боячись відплати з боку австрійської влади, Дудикевич виїхав за межі Галичини. У м. Києві, разом зі своїми однодумцями заснував 11 серпня 1914 р. “Карпато – рускій освободительный Комитетъ” і того ж року був на прийомі у російського царя Миколи II. У 1917 р. втік з російськими військами, які відступали з Галичини й опинився на Поволжі, де його застав Жовтневий переворот 1917 р., після якого його завербували чекісти і дали йому завдання проводити роботу серед полонених галичан [15, с. 24].

18.12.1911 р. відбулись загальні збори членів Коломийської філії товариства, обрано новий склад. Головою товариства на новий термін обрано пароха с. Сопів о. Миколу Романовського, заступником Івана Цимбалюка, секретарем д-ра Івана Оробця, касиром Олену Лукашевич [2, а. 89].

Згідно із рішенням Центрального проводу товариства ім. М. Качковського від 17.05.1905 р. за № 35, Центральний провід вступив членом до цілого ряду товариств Галичини, зокрема у Коломії до кредитового товариства “Самопоміч”, “Інституту святого Михаїла”, “Торгово-промислового союзу” [5, а. 5]. Діяли також “Кредитовое общество “Прутъ”, “Мирный трудъ”, а “Власную помощь” перейменували на “Братская помощь”.

“Братство святого Архістратиґа Михаїла при руській греко-католицькій парохіяльній церкві в Коломії” засновано у березні 1866 р. Статут братства затверджений цісарсько-королівським намісництвом у Львові 24 березня 1866 р. та затверджений львівським митрополитом Спиридоном. Метою Братства було виховання своїх членів в дусі релігійної моралі, турбота про плекання греко-католицького обряду та добробуту церкви, матеріальна допомога членам братства та створення різних гуманітарних інституцій. Для досягнення даної мети Статут Братства передбачав утримання власної друкарні та бібліотеки, влаштування виставок, концертів, товариських зібрань та інше. 27 липня 1902 р. відбулися Загальні збори Братства під проводом його голови В.

Дудикевича у присутності 71 члена, які прийняли рішення відділити від Братства бурсу разом із нерухомістю по вул. Шевченка, 5 у Коломії. Його метою було передати бурсу у власність новоствореного москвофільського товариства “Свято-Михайлівський інститут”. Однак, тодішній греко-католицький парох Коломії о. Микола Семенів не погоджується із рішенням Загальних зборів Братства, обмежив Братство в праві розпорядження власністю, якого підтримав єпископ Станіславівський. Своім розпорядженням №131 від 12.06.1906 р. Галицьке намісництво розпустило Братство 09 травня 1910 р. за марнотратство, шкідливу діяльність Братства та ворожнечу із парохом. 15 жовтня 1921 р. польське староство передало новому пароху міста о. Олександрю Русину під управління майно та документацію Братства. Перші загальні збори відновленого Братства було скликано 28 лютого 1926 р. на яких обрано нову управу, тому до Братства святого архістратиґа Михаїла повернулося все давнє нерухоме та рухоме майно. Товариство припинило діяльність з приходом до Галичини радянської влади [19, с. 2 – 6].

Нажаль, неодноразові звинувачення та закиди австрійської влади та руської (української – Ю.П.) громадськості Галичини та Буковини протягом 60 – 90 – х років ХІХ століття, щодо отримання лідерами “рутенського” (москвофільського – Ю.П.) руху Я. Головацьким, А. Добрянським, Б. Дідицьким, І. Наумовичем, І. Гушалевичем та іншими грошових коштів від цілого ряду урядових та громадських інституцій Російської імперії, знаходили своє підтвердження в ході цілого ряду карних судових процесів та у листування російських панславівців з галицькими москвофілами.

Зокрема, в листі до М.Ф. Раєвського (православного священика російської амбасад у Відні, відомого слов’янофіла – Ю.П.) генерал від інфантерії, директор 2-го Московського кадетського корпусу А.В. Фрейганг, повідомляє про пересилку галичанам через Раєвського у квітні 1867 р. 5250 рублів зібраних у Москві під час проведення різних літературних вечорів. З них 1400 рублів просить передати для Я.

Головацького, “Руському театру” у Львові – 500 руб., та для Івана Наумовича з Коломиї – 350 руб. [13, с. 451].

Граф Дмитро Толстой, будучи міністром народної освіти Росії, передавав кошти з фондів свого міністерства на підтримку редагованої Б. Дідицьким москвофільської газети “Слово” у Львові, для прикладу у 1870 р. передано вексель на 1000 рублів [13, с. 432].

Напередодні першої світової війни, у зв’язку із посилення русофільської пропаганди на території Східної Галичини та Буковини, Галицьке намісництво у Львові поширювало циркуляри та розпорядження, так протягом вересня 1913 – серпня 1914 рр. вони стосувалися припинення діяльності у повітах “Бюро Посреднічества” Общества ім. М. Качковського”, яке фінансувалося русофільським рятунковим комітетом під назвою “Русській спасительний Комітет в Львові” [7, а. 9]. На початку 1914 р. Бюро розсилало по повітах листи з пропозицією скласти списки селян, які мали потребу, для отримання по значно знижених цінах різного роду зернобобових продуктів, зокрема є списки замовлень понад 200 селян з Печеніжинського повіту [8, а. 18 – 24]. Даний комітет був під опікою та безпосереднім керівництвом відомого російського діяча – панславіста графа О. Бобринського, майбутнього генерал – губернатора Галичини у період першої світової війни.

Керуючись циркулярним розпорядженням Президії цісарсько – королівського намісництва у Львові, протягом 1914 рр., було укладено список москвофільських товариств по селах Печеніжинського повіту, так станом на 01 серпня 1914 р. діяли такі товариства: - с. Великий Ключів “Читальня та Каса позичкова при читальні імені М. Качковського” – голова о. Іван Манцібович; с. Уторопи “Читальня ім. М. Качковського” – голова Іван Кобринський; с. Текуча “Читальня ім. М. Качковського” – голова Іван Гудзійчук; с. Ковалівка “Читальня ім. М. Качковського”, “Власна поміч” – голова Микола Бурдуланюк; с. Середній Березів “Читальня ім. М. Качковського” – голова Микола Сулятицький, “Народна спілка” – голова Андрій Пасічанський; с. Баня Березів “Читальня ім. М. Качковського” – голова Микола Григорчук; с. Уторопи “Гімназійне

товариство “Русская дружина” – голова о. Іван Кобринський; с. Мишин “Пожежна дружина ім. М. Качковського” та “філія Львівського краєвого сільськогосподарського Союзу” – голова Михайло Миронюк – Заячук ; с. Стопчатів “Народна спілка” [8, а. 12] .

Початок першої світової війни, для українського населення Австро-Угорської імперії, представників різних політичних партій, товариств та їх симпатиків, став часом великих жертв та випробувань. Перебіг військових дій в перші місяці війни розгортався не на користь Австрії, тому віденські урядовці та військові розпочали розслідування причин цих катастрофічних невдач. В Галичині цю обставину використала польська урядова адміністрація та політичні партії, щоб цим самим скопроментувати все українське населення в москвофільській зраді австрійської держави. Згодом, це ж було використано і на Буковині.

Ще задовго до війни, повітовим староствами, були укладені списки політично “неблагодійних” осіб, більшість яких були представники (члени москвофільської партії, члени москвофільських товариств та їх прихильники) з різних соціальних верств: це сільські віїти, священники, вчителі, дрібні урядовці, селяни.

Вже з середини серпня 1914 року. в Східній Галичині розпочалися масові арешти серед українського населення. В хід йшли найпідліші, нелюдські методи зведення старих політичних, національних чи побутових поррахунків між людьми. Найпоширенішим приводом для арешту були доноси про причетність тієї чи іншої особи до русофільської партії чи товариства, звинувачення у шпіонажі на користь Росії. Для прикладу, в Галичині до першої світової війни налічувалось близько 180 москвофільських кооператив [1]. Приводом до арешту були наявність у підозрюваного вдома передплати москвофільських часописів чи наявність книжок російською мовою або виданих в Росії, приналежність до православної релігійної громади.

Місцеві крайові кримінальні суди, поліцейські станиці та тюрми були переповнені арештантами звинуваченими у державній зраді. Вони утримувались в нелюдських умовах, серед кримінальних злочинців. Під час цієї кампанії, також були арештовані й представники українських

громадсько-політичних та освітніх організацій, греко-католицькі священники, вчителі та національно свідомі селяни.

Зважаючи на наближення лінії фронту до східногалицьких та буковинських міст, австрійські урядовці почали вживати заходів для скорішого вирішення долі арештантів. Однак, це призвело до масових екзекуцій (страт – Ю.П.) серед підслідних завдяки спрощенню процедури дізнання. На тюремних подвір'ях та серед міських майданів практикувались показові страти “державних” злочинців, шляхом повішання. Сторінки галицьких часописів рясніли фотографіями з шибеницями та цинічними коментарями до них [18, с. 90 – 101].

Зокрема на Коломийщині було арештовано біля двадцяти священників, серед них парох с. Вербіж 78-річний о. Михайло Левицький, радник Коломийського суду О. Копистянський, парох с. Лісна Слобідка о. Павло Глібовицький та його син колишній посол до парламенту др. Микола Глібовицький, парох с. Сопів о. Михайло Романовський, колишній посол Миронюк-Заячук з Мишина. Також, на Косівщині було арештовано пароха о. О. Гелітовича та його сина суддю О. Гелітовича, суддю А. Гуллу у Косові, у с. Яблунові Печеніжинського повіту арештований аптекар А. Котлярчук [18, с. 75 – 77].

Як бачимо, надзвичайно активна освітньо-літературна та господарська діяльність москвофільських товариств у Коломії та на Покутті у досліджуваний період, пов'язана у першу чергу із плідною працею у Коломії відомих, харизматичних постатей москвофільського руху Східної Галичини, - І. Наумовича, братів Білоусів, В. Дудикевича. Коломия, після Львова, була до початку першої світової війни, відомим освітнім, публіцистичним та літературно – видавничим центром, де у різний час видавались поряд з радикальними та народовськими, ряд популярних серед селян москвофільських часописів. Але найбільшої популярності у досліджуваний період набуло русофільське товариство “Общество им. М. Качковского”, яке видавало безліч науково-популярних дешевих книжечок та газет релігійного, виховного, наукового та економічного змісту, засновувало хати – читальні, товариства тверезості, позичкові каси.

Список використаних джерел

1. Центральний державний історичний архів у Львові (далі – ЦДАЛ). – Ф. 147, оп. 1, спр. 17 (Список москвофільських кооперативів в Галичині із зазначенням місцевостей без дати)
2. ЦДАЛ. – Ф. 182, оп. 1, спр. 41 (Матеріали про фінансово-господарську, організаційну та пропагандативну діяльність філії в Коломиї, 1886 – 1913 рр.)
3. ЦДАЛ. – Ф. 182, оп. 1, спр. 97 (Інформації й звіти про діяльність філій товариства в Коломиї та в Дрогобичі, 1886 – 1912 рр.)
4. ЦДАЛ. – Ф. 182, оп. 1, спр. 119 (Протоколи, листування та інші матеріали про підготовку і проведення загальних зборів членів товариства у Коломиї, 1905 р.)
5. ЦДАЛ. – Ф. 182, оп. 1, спр. 122 (Матеріали про організаційні і ідеологічні зв'язки товариства з іншими москвофільськими товариствами (список товариств), 1905 р.)
6. Державний архів Івано-Франківської області (далі – ДАІФ). – Ф. 16, оп. 1, спр. 5 (Директивне розпорядження Президії ЦК Намісництва від 04 серпня 1914р. №18442 про ліквідацію діючих на території Галичини русофільських організацій та товариств.)
7. ДАІФ. – Ф. 16, оп. 1, спр. 16 (Циркуляри та розпорядження Президії ЦК Намісництва з Панами старостами (Печеніжинський повіт) про нагляд за діяльністю «Общества ім. М. Качковського» - читальня та іншими русофільськими товариствами..., 05.09.1913 – 25.08.1914 рр.)
8. ДАІФ. – Ф. 10 сч., оп. 1, спр. 20 (Переписка з ЦК Намісництвом про нагляд за діяльністю русофільських організацій та української націоналістичної організації «Січ» у Печеніжинському повіті, 02.12.1913 – 06.08.1914 рр.)
9. Андрусак М. Нариси з історії галицького москвофільства / Михайло Андрусак. – Львів: видання тов-ва “Просвіта”, 1935. – 78 с.
10. Андрусак М. Як поступали галицькі москвофіли (від 70-х р.р. ХІХ – до світової війни) / Михайло Андрусак // Життя і знання. – 1934. – Ч. 10. – с. 296 – 299.

11. Ваврикъ В.Р. Просвѣтитель Галицкой Руси / В. Ваврикъ. – Львов – Прага: Издание газеты “Русскій Голосъ”, 1926. – 104 с.
12. Донцов Д. Модерне москвофільство / Дмитро Донцов. – Київ: Друкарня 2-ої артїлі, 1913. – 30 с.
13. Зарубежные славяне и Россия. Документы архива М.Ф. Раевского (40 – 80 – е годы XIX века). – Москва: Наука, 1975. – 575 с.
14. Левицький К. Українські політики / К. Левицький. – Львів: Накладом вид. спілки “Діло”, 1937. – 108 с.
15. Плекан Юрій. Перший досвід парламентаризму: українці – депутати австрійського парламенту та галицького крайового сейму (1848 – 1918). Довідник / Ю. Плекан. – Івано-Франківськ: Видавець Третяк І.Я., 2012. – 140 с.
16. Стенографическій отчетъ изъ судовой росправы по дѣлу Ольги Грабаръ и товарищей. – Львовъ: Изъ типографіи Ставропигійского Института, 1882. – 407 с.
17. Українська Загальна Енциклопедія: книга знання: у трьох томах. - Львів – Станіслав – Коломия: Вид – во “Рідна школа”, 1930 – 35. – т. 2. – 487 с.
18. Талергофскій Альманахъ. Пропамятная книга. – Вып. 1. – Львовъ, 1924. – 204 с.
19. Товариство “Братство св. Архистратига Михаїла при греко-католицькій церкві парохіяльній в Коломїї” / упор. М. Арсак, ред. І. Монолатій. – Коломия: Літопис Коломийський, 1993. – 32 с.
20. Ігор Чорновол. 199 депутатів Галицького сейму / І. Чорновол. – Львів: Тріада плюс, 2010. – 228 с.

Yu.Plekan

Activity of moscophile societies in Kolomyia and Pokuttya at the end of 19th century and the beginning of 20th century.

The article deals with the activity of moscophile society “Obshchestvo im. M.Kachkovskogo (Society named after M. Kachkovskyy”, “Druzhniy Lyhvar” and other famous Galych moscophile activists such as I.Naumovych, M.Bilous,

V.Dudekevych in Kolomyia and Pokuttya at the end of 19th century and the beginning of 20th century.

Key words: moscophile society, Pokuttya, Easten Galychyna, I.Naumovych, M.Bilous, V.Dudekevych, "Society named after M. Kachkovskyy".

МУЗИЧНЕ ТОВАРИСТВО ІМЕНІ СТАНІСЛАВА МОНЮШКИ В КОЛОМІЇ

Майже 200 років тому народився відомий польський композитор Станіслав Монюшко, творць близько 250 пісень на народні мотиви, 18 опер, серед яких „Галька” та „Грабіна”, кількох балетів, оперет, балад та кантат. Можливо саме тому одне із товариств Коломії носило його ім'я, вважаючи його поетом-музикантом з Божої ласки, пишаючись ним та завдячуючи йому появу народної польської сцени.

Відомо, що музична школа почала діяти в Коломії ще з 1861 р. і перебувала на утриманні гміни, яка забезпечувала школу інструментами, виділила будинок та оплачувала роботу капельмейстера, обов'язком якого було навчати всіх бажаючих. Трохи згодом, а це 1885 р. з'являється в Коломії музичне товариство ім. Станіслава Монюшки, яке вже за 5 років, тобто 1900 р., зливається із товариством любителів польської сцени.

При товаристві була музична школа, яка надавала нижчий і вищий рівень гри на скрипці та фортепіано, із дво- чи три- разовим навчанням на тиждень, від чого також залежала оплата (3-4 зл. р. на місяць за нижчий, і відповідно 4-5 зл. р. за вищий), тому навіть це дозволяло біднішим, але бажаючим вчитися, все ж таки отримувати яку-не-яку музичну освіту.

Члени товариства і їх діти були звільнені від вписового, що становило 2 зл. р., як також мали дозвіл вільного вступу на різні музичні вечори, однак всі мали обов'язок вносити щомісячні складки, розмір якої визначали самі члени на загальних зборах товариства, на яких окрім бюджету, звіту з діяльності, приймалися пропозиції і план діяльності товариства на рік, як також вибирали голову та віділ товариства (10 членів та 4 заступники). За звітом 1890 р. товариство мало навіть надлишок бюджету 73.56 зл., при доході 2198 зл. та розході 2154.67 зл. Але вже 1933р. у товариства були такі фінансові проблеми, що воно було змушене припинити свою діяльність, а всі залишки майна скласти в

приватні руки. Вчителями гри на фортепіано в музичній школі товариства були Александрович, Левіцька, Юзефіна Вайс та А. Вроньські, який крім того викладав скрипку. Певний час керівником скрипкового відділу був Леон Цайгер. На 1890 р. при школі було 36 учнів, з яких 10 скрипалів. У самого п. Вронського було 22 учні. Звичайно були інші вчителі, прізвища яких залишаються невідомими. Можливо є хтось, хто б зміг доповнити мою розповідь?

Директором товариства був цей же А. Вронський, його заступником - Стаубер. До складу віділу входили коломияни, прізвища яких багатьом будуть знайомі. А це - Й. Аккорд, С. Мізевич, д-р. Кульчицький., Е. Юркевич, д-р. Майзель, А. Сідорович, Вальтер, Фіедлер, Лекчинські, К. Зуляуф, д-р. Роснер. Господарем приміщень та засобів музичних був Казимир Корнард, скарбником – Місінський. При товаристві діяв також хор, чоловічий та мішаний, керівником яких був Ян Соколовський; репетиції відбувалися щовівторка та щоп'ятниці ввечері в їх будинку (на пл. Ринок). Цікаво, чи знайшлося б зараз хоча б кілька жінок, не говорячи вже про чоловіків, які б старанно відвідували репетиції двічі на тиждень, незважаючи на зайнятість, тільки тому, що мистецтво їм не байдуже? І який би був рівень наших хорів? І чи мала б музична культура такого славного композитора як Станіслав Монюшко, якби його мати не грала щодня на клавирі (клавесині) та не співала пісень. Винагородою за старання у розучуванні вправ маленького Станіслава були не цукерки чи іграшки, а саме спів матері, мелодії пісень якої він запам'ятовував та самостійно підбирав. Скільки матерів зможе похвалитися подібним? Чи виростили б наші діти такими байдужими?

Відомо, що товариство, наприклад, 1890 р. провело 4 музичні вечори, 1 концерт, 2 драматичні вистави, 1 бал, 1 танцювальний вечір та 2 випуски музичної школи. Серед вистав, які поставили любителі сцени товариства, була комедія Балущького „Клуб кавалерів”(1891 р.) постановки режисера Лусаковського. Напередодні Великого посту товариство проводило костюмовані вечірки-бали. Кожен готував свій оригінальний костюм, наприклад сербський, козацький чи циганський; хтось був у костюмі часів короля Людовіка 14 чи Фредерика Великого, а вже костюми дам годі було

оцінювати, а тим більше вибрати королеву балу, бо як після одного з таких вечорів писала „Газета коломийська” : „скільки тих королев було, можна було прочитати по лицях кавалерів, які ще тиждень по всьому не можуть вилікувати свої сердечні рани, завдані їх царівнами”.

Такі забави за участі більш як 80 пар тривали з 8-9 вечора до 6-ої години ранку і закінчувалися „білим мазуром”, „після участі в яких можна було розпочинати покутні Гірки жалі і піст”. На кожному вечерку було great attraction, як наприклад „Краківське весілля” влаштоване 1981 р. талановитими акторами товариства під керівництвом презеса Мар’яна Рибчиньського та режисера Лусаковського. Жартівливі та дотепні краков’яки, на зразок коломийок, підбиралися самими акторами, в яких обов’язково були слова вдячності режисеру.

26 червня 1932 р. товариство урочисто відзначило 60- річчя смерті свого композитора (С.Монюшки) святковою Літургією в єзуїтському костьолі св. Ігнатія Лойоли, під час якої співав мішаний хор, та концертом в Касі ощадності (тепер Народний дім) за участі піаністки Яніни Шпальнової та оперного співака Міхала Віклінського. Того ж року, 16-17 жовтня в місті урочисто були проведені Дні Шопена: відбулися концерти за участі піаністки Шпальнової, чоловічого та мішаного хорів товариства, гімназійного хору, із промовою про життя і творчість композитора проф. Хамули та декламаціями дітей. За участь в акції треба було сплатити 10 зл. від товариства! Презесом товариства на той час був інж. Клімашевський, який разом з інспектором Бяловонсом, Вінницьким та проф. Бобіном, що входили до повітового комітету по відзначенню Шопенівських днів, відповідали за організацію та проведення святкових заходів. Зрозуміло, що за 48 років своєї діяльності подібних заходів було багато, як і багато коломиян могло похвалитися своєю грою на музичному інструменті, участю в хорі чи в театральних виставах товариства. Було б тільки бажання...

Olesya Filvarok

Music Society named after Stanislav Monyushka in Kolomyia town

**ПОЧЕСНІ ГРОМАДЯНИ МІСТА КОЛОМІЇ
(1859-1907 рр.)***

<i>№</i>	<i>Прізвище, ім'я</i>	<i>Професія, рід заняття, місце праці</i>	<i>Дата надання звання</i>
1	Курцвайль Рудольф	Бургомістр Коломиї	25.08.1859; 16.11.1862
2	Камінський Степан	Перший ассесор Коломиї	19.11.1862
3	Пауль Адольф	Керівник цісарсько-королівського Коломийського повітового уряду	16.06.1863
4	Суммер Александр	Цісарсько-королівський радник Намісництва у Львові	05.11.1864
5	Поглодовський Зенон	Синдик цісарсько-королівського Банку Народного у Відні	25.06.1864
6	Богданович, Криштоф	Посол до Краєвого Сейму, член Коломийської Ради повітової, власник земель у Джуркові	01.01.1874
7	Вистолободзький Юліан	Цісарсько-королівський радник, директор допоміжних урядів у Відні	25.06.1864
8	Мойша Кароль	Віце-президент цісарсько-королівського намісництва у Львові	05.11.1864
9	Менсдорф Пауль	Цісарсько-королівський намісник у Львові, граф	05.11.1864
10	Голуховський Агеназ	Цісарсько-королівський намісник у Львові	нд
11	Лаудесберг Максиміліан	Доктор права, Львів	нд
12	Чайковський Амброзій	Директор реальної гімназії у Коломиї	13.11.1871

13	Земляковський Флоріан	Цісарсько-королівський міністр у Відні, доктор філософії	10.07.1873
14	Шенк Юзеф	Таємний радник Франца Йосифа, президент цісарсько-королівського Вищого Краєвого суду у Львові	01.02.1875
15	Райнер Ян	Президент цісарсько-королівського суду у Коломиї	24.06.1876
16	Кучковський Євгеній	Цісарсько-королівський староста у Коломиї	24.06.1876
17	Ясінський Франтішек	Президент Коломийської повітової Ради, власник земель у Загайполі	24.06.1876
18	Дідушицький Володимир	Львів	28.06.1876
19	Людвіг Максиміліан	Цісарсько-королівський радник Скарбового уряду в Коломиї	14.12.1878
20	Янікевич Юзеф	Цісарсько-королівський комісар староства в Коломиї	07.03.1882
21	Бочіано Юзеф	Цісарсько-королівський полковник 24 піхотного полку в Коломиї	15.03.1884
22	Залеський Філіп	Його Екселенція, цісарсько- королівський намісник у Львові	25.08.1884
23	Зиблікевич Миколай	Маршалок краєвого Сейму у Львові, доктор філософії	25.08.1884
24	Щепановський Станіслав	Власник копалень і рафінерій нафти у Печеніжині	26.11.1885
25	Петруський Октав	Член Краєвого виділу і заступник маршалка у Львові	16.04.1886
26	Вайгель Леопольд	Цісарсько-королівський професор гімназії в Коломиї	15.05.1886
27	Смолка Франтішек	Президент Ради Держави у Львові, доктор філософії	11.11.1888

28	Вольф Ємануїл	Цісарсько-королівський директор гімназії в Коломиї	15.07.1891
29	Бадені Казимир	Цісарсько-королівський Намісник у Львові	31.01.1893
30	Банковський Северин	Цісарсько-королівський радник Намісництва і староста в Коломиї	18.09.1894
31	Сапіга Адольф	Організатор Краєвої вистави 1894 р. в Коломиї	20.11.1894
32	Пінінський Леон	Бувший цісарсько-королівський Намісник Галичини	01.07.1903
33	Павловський Жигмонд	Преподобний римо-католицький ксьондз, декан і канонік в Коломиї	20.03.1907
34	Сцінфельд Натан	Радник уряду, доктор філософії	21.12.1907
35	Павліковський Фердинанд	Цісарсько-королівський радник Намісництва, почесний громадянин міст Самбора і Гвіздця	21.12.1907
36	Мойша-Росохацький Стефан	Командор ордену Франца Йосифа, посол до Краєвого Сейму, Ради Держави, Президент Ради коломийської повітової	21.12.1907

* Упорядкування І. Монолатія за джерелом: *Bürgerbuch der Stadt Kolomea*.
Власник – Музей історії міста Коломиї.

Опубліковано: <http://www.ko.if.ua/histpub/historypub7.htm>

**ПОЧЕСНІ ГРОМАДЯНИ МІСТА КОЛОМИЇ
ПЕРІОДУ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ**

<i>№</i>	<i>Прізвище, ім'я, побатькові</i>	<i>Професія, рід заняття, місце праці</i>	<i>Ким і коли присвоєно звання</i>
1.	Грабовецький Володимир Васильович	Заслужений діяч науки і техніки України, доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історії України Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.	Рішенням виконкому від 25.10.1996 р. за № 264.
2.	Іваничук Роман Іванович	Письменник – романіст, член Національної спілки письменників України	Рішенням виконкому від 16.12.1997 р. за № 318
3.	Осадчук Богдан Іванович	Публіцист, історик, професор Берлінського університету	Рішенням виконкому від 17.07.2001 р. за № 264
4.	Симчич Мирослав Васильович	Сотенний УПА, політв'язень, Голова Коломийської станиці Братства ОУН-УПА	Рішенням виконкому від 16.12.1997 р. за № 318
5.	Пришляк Григорій Васильович	Відомий борець за волю України, референт ОУН у період 1941 – 1946 рр.	Рішенням виконкому від 22.01.2002 р. за № 23
6.	Грабець Галина Юліанівна	Викладач музичної школи №1 міста Коломиї, автор мемуарів про музичне життя міста. Відомий театрал міста.	Рішенням виконкому від 20.03.2002 р. за № 279.
7.	Полатайчук Ярослав Павлович	Голова міського товариства «Поступ», краєзнавець.	Рішенням виконкому від 13.08.2002 р. за № 279
8.	Демків Дана Петрівна	Заслужений працівник культури України, керівник ансамблю танцю «Покуття».	Рішенням виконкому від 20.03.2002 р. за № 108

9.	Машталер Володимир Петрович	Голова міської ради Першого демократичного скликання.	Рішенням виконкому від 28.12.2002 р. за № 427
10.	Ткачук Василь Михайлович	Герой України, депутат Верховної ради України, депутат обласної ради	Рішенням виконкому від 13.08.2003 р. за № 270
11.	Томащук Михайло Миколайович	Член Національної спілки журналістів України.	Рішенням виконкому від 23.10.2003 р. за № 353
12.	Федюк Василь Юрійович	Тереновий провідник ОУН, багаторічний політичний в'язень сталінських таборів.	Рішенням виконкому від 13.08.2003 р. за № 270
13.	Карась Зиновій Семенович	Член правління товариства «Просвіта» ім. Т.Г.Шевченка, головний редактор газети «Християнський Вісник»	Рішенням виконкому від 17.08.2004 р. за № 278
14.	Симотюк Іван Дмитрович	Голова правління ЗАТ «Коломийське заводууправління будівельних матеріалів».	Рішенням виконкому від 17.08.2004 р. за № 278
15.	Гриньків Дмитро Дмитрович	Поет, політв'язень, член Національної спілки письменників України та Національної спілки журналістів України	Рішенням виконкому від 16.08.2005 р. за № 236
16.	Федчук Андрій Васильович	Заслужений майстер спорту України з боксу, бронзовий призер чемпіонатів Європи, світу та Олімпійських ігор, депутат Коломийської міської ради п'ятого демократичного скликання	Рішенням 43 сесії міської ради від 17.11.2009 р. за № 2395-43/2009
17.	Бандера Степан Андрійович	Герой України	Рішенням 50 сесії міської ради від 12.05.2010 р. за № 2750-50/2010

18.	Шухевич Роман	Герой України	Рішенням 50 сесії міської ради від 12.05.2010 р. за № 2750- 50/2010
19.	Маївська Марія Михайлівна	Керівник хору Коломийської станіці Братства ОУН-УПА	Рішенням 52 сесії міської ради від 12.10.2010 р. за № 3024- 52/2010
20.	Тодорів Тарас Васильович	Голова Коломийської районної організації Конгресу Українських націоналістів	Рішенням 52 сесії міської ради від 12.08.2010 р. за № 2882- 52/2010
21.	Федорович Петро Іванович	Колишній директор КСК «Локомотив»	Рішенням 7 сесії міської ради від 30.06.2011 р. за № 436-7/2011
22.	Вишиванюк Михайло Васильович	Голова Івано-Франківської обласної державної адміністрації	Рішенням 23 сесії міської ради від 16.08.2012 р. за № 1250- 23/2012
23.	Микола Сімкайло	Єпископ Коломийсько – Чернівецької єпархії Української греко-католицької церкви	Рішенням 30 сесії міської ради від 31.07.2013 р. за № 1553- 30/2013-р
24.	Воробець Степан Степанович	Капітан Збройних сил України, командир роти	Рішенням 44 сесії міської ради від 14.08.2014 р. за № 1827- 44/2014
25.	Сенюк Тарас Михайлович	Герой України, полковник Збройних Сил України, командир батальйону	Рішенням 44 сесії міської ради від

			14.08.2014 р. за № 1827-44/2014
26.	Лисенко Сергій Петрович	Підполковник Збройних Сил України, заступник командира батальйону спеціального призначення	Рішенням 44 сесії міської ради від 14.08.2014 р. за № 1827-44/2014
27.	Козолій Олексій Володимирович	Старший лейтенант Збройних Сил України, бортовий авіаційний технік	Рішенням 44 сесії міської ради від 14.08.2014 р. за № 1827-44/2014
28.	Костюк Володимир Миколайович	Капітан 3-го рангу Збройних Сил України, начальник групи десантного забезпечення	Рішенням 51 сесії міської ради від 21.04.2015 р. за № 2093-51/2015
29.	Фурик Роман Степанович	Підполковник міліції, старший інспектор	Рішенням 51 сесії міської ради від 21.04.2015 р. за № 2093-51/2015
30.	Чепіль Володимир Васильович	Старшина воєнної частини В 02 59	Рішенням 58 сесії міської ради від 13.10.2015 р. за № 2363-58/2015
31.	Андрієшин Степан Васильович	Краєзнавець, громадський діяч	Рішенням 10 сесії міської ради від 13.07.2016 р. за № 598-10/2016
32.	Монолатій Іван Сергійович	Доктор політичних наук, професор Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника,	Рішенням 10 сесії міської ради від 13.07.2016

		академік академії Вищої школи України, доктор філософії, член Національної спілки краєзнавців України, член Наукового товариства імені Шевченка	р. за № 598-10/2016
33.	Оробець Інна Василівна	Заслужений майстер спорту України, член збірної команди України з пауерліфтингу, багаторазова чемпіонка та рекордсменка світу, Європи та України	Рішенням 10 сесії міської ради від 13.07.2016 р. за № 598-10/2016

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Арсак Михайло Михайлович - директор Музею історії міста Коломиї, член Національної Спілки Журналістів України.

Васильчук Микола Миколайович - кандидат філологічних наук, доцент кафедри філології Коломийського навчально-наукового інституту «Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника».

Делятинський Руслан Іванович - магістр історії, науковий співробітник Інституту історії Церкви Івано-Франківського богословського університету імені св. Івана Золотоустого

Зварич Роман Васильович - викладач Коломийського економіко-правового коледжу Київського національного торговельно-економічного університету.

Єгрешій Олег Ігорович – кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника».

Королько Андрій Зіновійович - кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України факультету історії, політології та міжнародних відносин ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника».

Монолатій Іван Сергійович - доктор політичних наук, професор кафедри політології факультету історії, політології та міжнародних відносин ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника».

Нагірний Василь Григорович – краєзнавець, член Національної Спілки Журналістів України.

Петрів Ольга Петрівна - кандидат психологічних наук, доцент кафедри педагогіки та психології Коломийського навчально – наукового інституту «Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника».

Плекан Юрій Васильович - кандидат історичних наук, доцент, директор Коломийського навчально – наукового інституту «Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника».

Фільварок Олеся – науковий працівник Музею історії міста Коломиї .

Наукове видання

**«КОЛОМІЯ В ЄВРОПЕЙСЬКІЙ ІСТОРІЇ ТА
КУЛЬТУРІ»**

**Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції
присвяченої 775-річчю першої літописної згадки про Коломию**

(07 жовтня 2016 року)

За редакцією:

директора Коломийського навчально – наукового інституту ДВНЗ
«Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»,
кандидата історичних наук, доцента - **Плекана Ю.В.;**

директора Музею історії міста Коломиї, члена Національної Спілки
Журналістів України - **Арсака М.М.;**

начальника відділу культури Коломийської міської ради –
Мандрусяк У.І.

Формат 60x84 1/16. Папір офсетний.

Друк цифровий.

Гарнітура Times New Roman.

Умовн. друк. арк. 8,84

Наклад 50 прим.

**ВИДАВНИЦТВО
“НАІР”**

Івано-Франківськ, вул. Височана, 18,

тел. (034) 250-57-82, (050) 433-67-93

email: fedorynrr@ukr.net

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного
реєстру видавців, виробників і розповсюджувачів
видавничої продукції №4191 від 12.11.2011р.